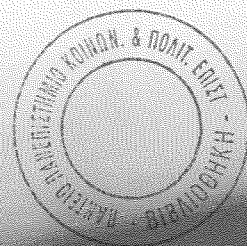

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΤΟΜΕΑ ΣΤΗ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ - ΑΘΗΝΑ 2006

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ**

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΤΟΜΕΑ ΣΤΗ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΤΑΤΣΟΣ Ν.

ΛΑΜΠΡΙΝΙΔΗΣ Μ.

ΠΑΚΟΣ Θ.

ΦΟΙΤΗΤΗΣ

ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΑΘΗΝΑ 2006

Το αφιερώνω
στον πατέρα μου
Σταύρο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 **6-8**

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. Εισαγωγή.....	7
1.2. Διάρθρωση της Μελέτης.....	8

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 **9-62**

ΘΕΩΡΙΕΣ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΜΕ ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΈΡΕΥΝΑΣ

2.1. Ο Νόμος του Wagner.....	10
2.1.1. Κριτική της θεωρίας του Wagner.....	10
2.1.2. Εμπειρικές μελέτες της ισχύος του νόμου του Wagner.....	13
2.2. Η Υπόθεση της «Κλιμακωτής Αύξησης των Δημοσίων Δαπανών».....	15
2.2.1. Κριτική της θεωρίας της κλιμακωτής αύξησης των δημοσίων δαπανών.....	18
2.2.2. Εμπειρικές μελέτες της ισχύος της κλιμακωτής αύξησης των δημοσίων δαπανών.....	20
2.3. Η θεωρία του αποτελέσματος των σχετικών τιμών.....	20
2.3.1. Κριτική της θεωρίας του αποτελέσματος των σχετικών Τιμών.....	30
2.4. Το υπόδειγμα του Niskanen.....	33
2.4.1. Τα χαρακτηριστικά των γραφείων.....	34
2.4.2. Τα γραφεία και το περιβάλλον τους.....	34
2.4.3. Η συνάρτηση ευημερίας του γραφειοκράτη.....	36
2.4.4. Η συμπεριφορά του προϋπολογισμού και της παραγωγής.....	38
2.5. Το υπόδειγμα των Migue – Belanger.....	45
2.6. Κριτική επισκόπηση στα υποδείγματα των Niskanen και Migue – Belanger.....	50
2.7. Το υπόδειγμα της αυξητικής εξέλιξης του προϋπολογισμού.....	52
2.7.1. Κριτική της θεωρίας της αυξητικής εξέλιξης του Προϋπολογισμού.....	55
2.8. Τα πολιτικοοικονομικά υποδείγματα.....	55
2.8.1. Κριτική των πολιτικοοικονομικών υποδειγμάτων.....	57

2.9. Γραφειοκρατία και πολιτική εξουσία.....	58
--	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	63-75
-------------------	--------------

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
--

3.1. Έννοιες και μεθοδολογικά προβλήματα.....	64
3.2. Η Εξέλιξη του μεγέθους του δημόσιου τομέα στην Ελλάδα.....	67
3.3. Η Εξέλιξη του μεγέθους του δημόσιου τομέα σε άλλες χώρες και σύγκρισή τους με την Ελλάδα.....	73
3.4 Συμπεράσματα.....	74

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	66-90
-------------------	--------------

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
--

4.1. Εισαγωγή.....	77
4.2. Η ανάπτυξη του Νόμου του Wagner και της Κλιμακωτής Αύξησης των Δημόσιων Δαπανών.....	78
4.3. Άλλα ζητήματα των οικονομιών που βρίσκονται σε περιόδους κοινωνικών αναταραχών. Η επιθεωρητική και η συγκεντρωτική τάση.....	81
4.4 Ομογενοποίηση Χρονολογικών Σειρών.....	82
4.5. Εμπειρική ανάλυση του Νόμου του Wagner.....	84
4.4 Εμπειρική ανάλυση της Κλιμακωτής Αύξησης των Δημοσίων Δαπανών.....	85

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	89
----------------------	-----------

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	91-93
--------------------------	--------------

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	94-129
------------------	---------------

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

Διάγραμμα 1: Το Υπόδειγμα του Niskanen.....	44
Διάγραμμα 2: Το υπόδειγμα των Migue – Belanger.....	49
Διάγραμμα 3: Η Υπόθεση της Κλιμακωτής Αύξησης των Δημόσιων Δαπανών.....	80

ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 1: Η εξέλιξη των βασικών κατηγοριών δημόσιων δαπανών κατά την περίοδο 1958 - 2006 σε τρέχουσες τιμές.....	95
Πίνακας 2: Η εξέλιξη των βασικών κατηγοριών δημόσιων δαπανών ως Ποσοστών του Α.Ε.Π. κατά την περίοδο 1958 - 2006 σε τρέχουσες τιμές.....	98
Πίνακας 3: Η εξέλιξη των βασικών κατηγοριών δημόσιων δαπανών κατά την περίοδο 1958 - 2006 σε σταθερές τιμές.....	101
Πίνακας 4: Η εξέλιξη των βασικών κατηγοριών δημόσιων δαπανών ως ποσοστών του Α.Ε.Π. κατά την περίοδο 1958 - 2006 σε σταθερές τιμές.....	104
Πίνακας 5: Η εξέλιξη των Παραγωγικών και Μη Παραγωγικών δημόσιων δαπανών ως ποσοστού των Συνολικών δαπανών κατά την περίοδο 1958 – 1989.....	106
Πίνακας 6: Δείκτες εξέλιξης βασικών κατηγοριών δημόσιων δαπανών του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα σε τρέχουσες τιμές.....	107
Πίνακας 7: Δείκτες εξέλιξης βασικών κατηγοριών δημόσιων δαπανών του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα σε σταθερές τιμές.....	110
Πίνακας 8: Δαπάνες του Κρατικού Προϋπολογισμού κατά Λειτουργική Ταξινόμηση και ποσοστό συμμετοχής τους στο Α.Ε.Π.....	113
Πίνακας 9: Η Εξέλιξη των Δημόσιων Δαπανών σε διάφορες χώρες και ομάδες χωρών ως ποσοστών (%) του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (τρέχουσες τιμές).....	114

Πίνακας 10: Η Εξέλιξη της Κατανάλωσης στο Δημόσιο και στον Ιδιωτικό Τομέα ως ποσοστών (%) του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (τρέχουσες τιμές).....	116
Πίνακας 11: Ομογενοποίηση Χρονοσειρών.....	121
Πίνακας 12: Οι τελικές Χρονολογικές Σειρές που χρησιμοποιούνται στα Υποδείγματα.....	122
Πίνακας 13: Αποτελέσματα Ελαχίστων Τετραγώνων Εξίσωσης 1.....	123
Πίνακας 14: Κορελόγραμμα Εξίσωσης 1.....	123
Πίνακας 15: Αποτελέσματα Ελαχίστων Τετραγώνων Εξίσωσης 2.....	124
Πίνακας 16: Κορελόγραμμα Εξίσωσης 2.....	124
Πίνακας 17: Αποτελέσματα Ελαχίστων Τετραγώνων Εξίσωσης 3.....	125
Πίνακας 18: Κορελόγραμμα Εξίσωσης 3.....	125
Πίνακας 19: Αποτελέσματα Ελαχίστων Τετραγώνων Εξίσωσης 4.....	126
Πίνακας 20: Κορελόγραμμα Εξίσωσης 4.....	126
Πίνακας 21: Αποτελέσματα Ελαχίστων Τετραγώνων Εξίσωσης 5.....	127
Πίνακας 22: Κορελόγραμμα Εξίσωσης 5.....	127
Πίνακας 23: Αποτελέσματα Ελαχίστων Τετραγώνων Εξίσωσης 6.....	128
Πίνακας 24: Αποτελέσματα Ελαχίστων Τετραγώνων Εξίσωσης 7.....	128
Πίνακας 25: Κορελόγραμμα Εξίσωσης 8.....	128
Πίνακας 26: Μερίδιο των Συνολικών Δημόσιων Δαπανών στο Α.Ε.Π.....	129

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. Εισαγωγή

Οι δημόσιες δαπάνες στην Ελλάδα ακολουθούν μία έντονα αυξητική πορεία τα τελευταία πενήντα χρόνια περίπου. Ενδεικτικό είναι ότι ενώ το 1958 η συμμετοχή των συνολικών δημόσιων δαπανών στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν ήταν μικρότερη του 25%, από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 και μέχρι σήμερα ξεπερνάει το 40%.

Τα αίτια της αύξησης των δημόσιων δαπανών είναι πολλά, όπως και τα υποδείγματα που προσπαθούν να τα συστηματοποιήσουν. Η κατανόηση του γραφειοκρατικού τρόπου παραγωγής και η εστίαση στα προβλήματά του είναι κρίσιμης σημασίας για την άσκηση οικονομικής πολιτικής, αλλά και για την εξαγωγή συμπερασμάτων για την πορεία μιας χώρας.

Στην παρούσα μελέτη γίνεται τακτοποίηση των υφιστάμενων θεωριών που αναδεικνύουν την παραγωγική διαδικασία στον δημόσιο τομέα καθώς και ανάλυση του δημόσιου τομέα της Ελλάδας κατά τα τελευταία πενήντα περίπου χρόνια και σύγκρισή του με αυτόν άλλων χωρών.

Στο τελευταίο μέρος γίνεται εμπειρική ανάλυση των Νόμων του Wagner και της Κλιμακωτής Αύξησης των Δημόσιων Δαπανών, για την Ελλάδα κατά την χρονική περίοδο 1960 – 2005.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τους καθηγητές μου κ.κ. Τάτσο Ν., Λαμπρινίδη Μ. και Πάκο Θ. για το έναυσμα αλλά και την βοήθεια που μου έδωσαν στην διεκπεραίωση αυτής της Διπλωματικής Εργασίας. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κο Καραγάνη Τ. για την βοήθειά του στην εξαγωγή των οικονομετρικών αποτελεσμάτων.

Αθήνα, Σεπτέμβριος 2006

Νίκος Δαμασκηνός

1.2. Διάρθρωση της Μελέτης

Η διάρθρωση της μελέτης είναι η εξής:

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι σκοποί της μελέτης.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παραθέτονται οι θεωρίες που μέχρι σήμερα έχουν αναπτυχθεί γύρω από την διαδικασία παραγωγής στον δημόσιο τομέα. Συγκεκριμένα παρουσιάζονται οι θεωρίες του Νόμου του Wagner, της Υπόθεσης της Κλιμακωτής Αύξησης των Δαπανών, της Θεωρίας του Αποτελέσματος των Σχετικών Τιμών, του Υποδείγματος του Niskanen, του Υποδείγματος των Migue – Belanger, του Υποδείγματος της Αυξητικής Εξέλιξης του Προϋπολογισμού, τα Πολιτικοοικονομικά Υποδείγματα και τέλος αναλύονται οι σχέσεις της γραφειοκρατίας με την πολιτική εξουσία. Σε όλες αυτές τις θεωρίες γίνεται και συνοπτική κριτική.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναφέρονται οι έννοιες και τα μεθοδολογικά προβλήματα που προκύπτουν από τον τρόπο μέτρησης του προϊόντος και της δαπάνης του δημόσιου τομέα. Στην συνέχεια αναφέρονται στοιχεία για τον δημόσιο τομέα της Ελλάδας, της Ευρώπης των 15, των Η.Π.Α. και της Ιαπωνίας και σχολιάζονται τα αποτελέσματα.

Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύονται με εμπειρικά δεδομένα ο Νόμος του Wagner και η Κλιμακωτή Αύξηση των Δημοσίων Δαπανών, όπου και διαπιστώνεται η ισχύ τους στην περίπτωση της Ελλάδας κατά το διάστημα 1960-2005.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2
ΘΕΩΡΙΕΣ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΜΕ ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ
ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

2.1. Ο Νόμος του Wagner

Οι απόψεις του Adolph Wagner δημοσιεύτηκαν στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Οι απόψεις αυτές δημιούργησαν στην βιβλιογραφία της εποχής (αλλά και μεταγενέστερα) μία ορισμένη σύγχυση. Η επιχειρηματολογία του Wagner αναφέρεται στην επέκταση του κρατικού τομέα κατά την διαδικασία της βιομηχανοποίησης.

Κατά τον Wagner η διόγκωση αυτή του κρατικού τομέα προκαλείται¹:

- I. από τις πολλαπλασιαστικές περιπλοκές που δημιουργεί ο αναδυόμενος βιομηχανικός τρόπος ζωής, σε συνδυασμό με τις αυξήσεις των πληθυσμιακών πυκνοτήτων και την αστικοποίηση, που δημιουργούν την ανάγκη για την επέκταση των διοικητικών και προστατευτικών λειτουργιών του κράτους,
- II. από τις δαπάνες που τελούνται για πολιτιστικά ζητήματα, αλλά και τις δαπάνες που στόχο έχουν την κοινωνική ευημερία και η εισοδηματική τους ελαστικότητα είναι μεγαλύτερη της μονάδας,
- III. από την αποτυχία του συστήματος της αγοράς, ως αποτέλεσμα μιας ευμενής τάσης προς τα μονοπώλια που θα απαιτούσε την δημιουργία κανονισμού για τα μονοπώλια ή την εθνικοποίηση^{2 3}.

2.1.1. Κριτική της θεωρίας του Wagner

Παρατηρώντας την μεθοδολογική προσέγγιση του Wagner κατανοούμε ότι οι απόψεις του είναι χαλαρές και όχι δηλωμένες με ειδικούς όρους με αποτέλεσμα την δυσκολία προσδιορισμού του ακριβούς εμπειρικού τους περιεχομένου. Οι απόψεις του Wagner είναι εξελικτικής φύσης χωρίς να

¹ P. C. AFXENTIOU, Patterns of Government Revenue and Expenditure in Developing Countries and their Relevance to Policy, Center of Planning and Economic Research, 1979, σελ. 15.

² R. M. BIRD, *Wagner's 'Law' of Expanding State Activity*, Public Finance, τόμ. 26, No. 1, 1974, σελ. 2-3.

³ Πολλοί από τους μελετητές του Wagner θεωρούν ότι η βασική αιτία της επέκτασης του δημόσιου τομέα είναι η οικονομική ανάπτυξη, ενώ άλλοι θεωρούν βασική αιτία την αποτυχία του μηχανισμού της αγοράς. Στην πραγματικότητα οι δύο αυτές αιτίες αλληλοσυμπληρώνονται ειδικά όταν ένα από τα χαρακτηριστικά της οικονομικής ανάπτυξης είναι η αποτυχία του μηχανισμού της αγοράς. Το τελευταίο συμβαίνει κυρίως στην περίπτωση των εξωτερικών οικονομικών επιδράσεων.

καθορίζουν το ποσοστό του κρατικού μεριδίου σε διάφορα επίπεδα ανάπτυξης ή τον χρόνο που απαιτείται για την επίτευξη του μεριδίου αυτού.

Το μοντέλο του Wagner (νόμος της αύξουσας επέκτασης της κρατικής δραστηριότητας ή νόμος του Wagner), χαρακτηρίζεται από μία μεγάλη φιλοσοφία σχετική με τις ιστορικές εξελίξεις και εμποτίζεται με θεωρητικά τελεολογικά στοιχεία, στα οποία το κρατικό μερίδιο αυξάνεται με μια αναπόφευκτη διαδικασία καθώς το κατά κεφαλήν εισόδημα αυξάνεται. Στο μοντέλο αυτό το κράτος δεν γίνεται αντιληπτό σαν μια απόλυτα οργανική οντότητα με βούληση, εκτιμήσεις και προτιμήσεις που να είναι αρκετά διαφορετικές από τα άτομα τα οποία το συνθέτουν, αλλά περισσότερο σαν οργανικό σύστημα⁴. Αυτό φαίνεται από το γεγονός ότι ο Wagner δέχτηκε ότι οι δαπάνες μπορούν συχνά να περιοριστούν από το μέγεθος των δημόσιων εσόδων (φορολογία κλπ), αλλά η αναπόφευκτη κατάσταση της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στο κράτος και τα άτομα τον οδήγησαν να θεωρήσει ότι μακροπρόθεσμα η επιθυμία για ανάπτυξη των προοδευτικών ανθρώπων θα υπερνικάει πάντα αυτές τις χρηματοοικονομικές δυσκολίες⁵. Κατά συνέπεια αντί της εξέτασης του κράτους σαν μία ολοκληρωμένη οργανική οντότητα ο Wagner προβλέπει ότι μακροπρόθεσμα η βούληση οι εκτιμήσεις και οι προτιμήσεις του κράτους και των ανεξάρτητων ατόμων θα συμπέσουν παρά την ύπαρξη διαφοροποιήσεων.

Παρά τις διάφορες μεθοδολογικές αδυναμίες του μοντέλου που διαβρώνουν το κύρος του κάνοντάς το σχεδόν μία καινοφανή πρόταση ή προφανώς εξαιτίας αυτής της αδυναμίας, ο νόμος του Wagner έχει εξεταστεί εκτενώς με εμπειρικά στοιχεία σε διάφορες χώρες και χρονικές περιόδους. Η επαλήθευση ή η μη επαλήθευση του νόμου του Wagner φαίνεται να εξαρτάται συχνά από την επιλογή των περιόδων ή από τον βαθμό συνάθροισης των κρατικών δαπανών ή από τον τρόπο με τον οποίο ο νόμος του Wagner διατυπώνεται.

Ως σήμερα έχουν πραγματοποιηθεί πολλές μελέτες, χρησιμοποιώντας είτε χρονικές σειρές είτε διαστρωματικά στοιχεία, προσπαθώντας να δείξουν την ισχύ του νόμου του Wagner⁶. Οι χρονικές σειρές προσεγγίζουν το πνεύμα

⁴ R. M. BIRD, ό.π., σελ. 3.

⁵ R. A. MUSGRAVE and A. T. PEACOCK, *Classics in the Theory of Public Finance*, MacMillan and Co. Ltd., 1958, σελ. 8.

⁶ Μετά από τη δημοσίευση των αγγλικών μεταφράσεων των εργασιών του Wagner το 1958, ο νόμος Wagner έχει γίνει πολύ δημοφιλής στους ακαδημαϊκούς κύκλους και έχει αναλυθεί και εξεταστεί

του Wagner απεικονίζοντας τις αναμενόμενες αλλαγές στις κρατικές δαπάνες μέσα από την μακροχρόνια διαδικασία της συνεχούς εισοδηματικής αύξησης, ενώ οι μελέτες με χρήση διαστρωματικών στοιχείων προσεγγίζουν το πνεύμα του Wagner μέσω των εμπειρικών συγκρίσεων μεταξύ χωρών, για δύο τουλάχιστον μικρά χρονικά διαστήματα που χωρίζονται από μία σημαντική χρονική έκταση. Η σημασία του χρονικού ορίζοντα πέρα από τον οποίο ο νόμος του Wagner εξετάζεται, γίνεται σαφής όταν αντιμετωπίζεται σε συνδυασμό με τις διάφορες διατυπώσεις που έχουν γίνει στον νόμο του Wagner⁷ ⁸. Εάν υιοθετηθεί η διατύπωση του R. A. Musgrave, σύμφωνα με την οποία ο Wagner πρόβλεψε μία ελαστικότητα των δημοσίων δαπανών ως μερίδιο του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος με το εθνικό προϊόν ανά κάτοικο να είναι μεγαλύτερο της μονάδας, τότε μαθηματικά οδηγούμαστε στο γεγονός ότι ολόκληρο το ακαθάριστο εθνικό προϊόν θα απορροφηθεί από τον δημόσιο τομέα εφόσον το εισόδημα ανά κάτοικο συνεχίζει να αυξάνεται. Το παραπάνω αποτελεί την απόλυτη εθνικοποίηση της παραγωγής, που αν επικρατήσει δεν θα έχει πια ισχύ ο νόμος του Wagner. Για να γίνει κατανοητή λοιπόν η ισχύ του νόμου του Wagner θα πρέπει να επιλεγεί ένα χρονικό διάστημα πριν από την κατάληξη στην απόλυτη εθνικοποίηση της παραγωγής. Αυτό το χρονικό διάστημα επιλέγεται αυθαίρετα και είναι ικανό να αποδείξει ή όχι την ισχύ του νόμου του Wagner.

Ο νόμος του Wagner δεν θέτει ρητά την ταξινόμηση των κρατικών δαπανών ή τον βαθμό συνάθροισής τους που θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί, με

από πολλούς ερευνητές, παραδείγματος χάριν, MUSGRAVE (1969), BIRD (1971), KRZYZANIAK (1972, 1974), ONDER (1974), MANN (1980), SAHNI και SINGH (1984), ABIZADEH και GRAY (1985), RAM (1986, 1987), YALFIN (1987), HENREKSON (1992), COURAKIS (1993), MURTHY (1993), OXLEY (1994) ANSARI (1997), CHLETOS και KOLLIAS (1997). Μερικοί από αυτούς τους ερευνητές έχουν εφαρμόσει την παραδοσιακή ανάλυση παλινδρόμησης, ενώ μερικοί άλλοι έχουν χρησιμοποιήσει τη δοκιμή αιτιότητας, και πιο πρόσφατα η ανάλυση ενοποίησης έχει εμφανιστεί στη λογοτεχνία. Οι εμπειρικές δοκιμές του νόμου Wagner έχουν παράγει αποτελέσματα που διαφέρουν αρκετά από χώρα σε χώρα και από περίοδο σε περίοδο.

⁷ Για τις διάφορες διατυπώσεις του Νόμου του Wagner, βλέπε: V. P. GANDHI, *Wagner's 'Law' of Public Expenditure: Do Recent Cross-Section Studies Confirm It*, Public Finance, τόμ. 26, No. 1, 1971, σελ. 44-56.

⁸ Στην οικονομική φιλολογία υπάρχει μία διάσταση απόψεων ως προς τα αίτια της επέκτασης του δημόσιου τομέα και το μέτρο της επέκτασης αυτής που προτείνει ο Wagner. Η μεθοδολογική ασάφεια του Wagner δεν κάνει ορατό το αν αναφερόταν στην σχετική ή στην απόλυτη αύξηση του δημόσιου τομέα σε σύγκριση με το εθνικό εισόδημα. Εξαιτίας αυτής της μεθοδολογικής αστοχίας είναι δύσκολος ο ακριβής ορισμός της εμπειρικής σχέσης μεταξύ της οικονομικής ανάπτυξης και της επέκτασης της κρατικής δραστηριότητας.

αποτέλεσμα να παράγονται αποκλίνοντα συμπεράσματα στις έρευνες που προσπαθούν να αποδείξουν την ισχύ του. Οι αντιθέσεις που προκύπτουν από αυτές τις έρευνες προκαλούν την έλλειψη αξιοπιστίας στον νόμο του Wagner.

Ο Wagner επικαλέστηκε παράγοντες όπως οικονομικούς, πολιτικούς, κοινωνικούς και πολιτιστικούς, στους οποίους πιθανόν να οφείλεται η αυξητική εξέλιξη των δημοσίων δαπανών. Μεταγενέστεροι συγγραφείς πρόσθεσαν κι άλλους παράγοντες που εξηγούν την μακροχρόνια αυξητική τάση των δημοσίων δαπανών, όπως η αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος, δημογραφικούς παράγοντες, τεχνολογικές μεταβολές, το σχετικά υψηλότερο κόστος παραγωγής των δημόσιων αγαθών, η αύξηση των δυνατοτήτων χρηματοδότησης των δημόσιων δαπανών και η αλλαγή των αντιλήψεων της κοινωνίας σχετικά με το ρόλο του κράτους⁹.

2.1.2. Εμπειρικές μελέτες της ισχύος του νόμου του Wagner.

Οι Peter M. Jackson, Meryem Duygun Fethi και Sami Fethi, έδειξαν την ισχύ του νόμου του Wagner στην βόρεια κύπρο κατά την περίοδο 1977 – 1996¹⁰. Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που είχαν να αντιμετωπίσουν στην έρευνά τους ήταν ο μικρός δημόσιος τομέας της βόρειας κύπρου και το μικρό δείγμα που μπορούσαν να ερευνήσουν, με συνέπεια τα αποτελέσματα να είναι περισσότερο ενδεικτικά παρά οριστικά. Μία από τις σημαντικότερες διαπιστώσεις τους ήταν ότι λόγω των ανεπαρκών κινήτρων στον ιδιωτικό τομέα ο δημόσιος τομέας της βόρειας κύπρου είχε ισχυρό κοινωνικό και οικονομικό ρόλο. Όπως στις περισσότερες μικρές οικονομίες νησιών, ο δημόσιος τομέας είναι ο σημαντικότερος εργοδότης και στοχεύει να ενεργήσει ως όργανο ενθάρρυνσης της διαδικασίας ανάπτυξης. Αυτό οδηγεί στη σημαντική επέκταση του τομέα όπου οι δημόσιες δαπάνες ξοδεύονται κυρίως στους μισθούς και τις συντάξεις των δημόσιων υπαλλήλων, ενώ οι εισροές του προϋπολογισμού των κυβερνήσεων εξαρτώνται μόνο από μία στενή φορολογική βάση.

Αναλυτικότερα η έρευνα αυτή δείχνει ότι οι συνολικές δημόσιες δαπάνες ως ποσοστό του Α.Ε.Π. το 1977 ήταν 31,4% και κατέληξαν το 1996

⁹ Θ. Α. ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, Β. Α. ΠΑΤΣΟΥΡΑΤΗΣ, *Δημόσια Οικονομική*, Το Οικονομικό, 1995.

¹⁰ P. M. JACKSON, M. D. FETHI, S. FETHI, *Cointegration, Causality and Wagner's Law: A test for Northern Cyprus 1977-1996*, Leicester University, 1998.

να αποτελούν το 39%. Τα γεγονότα και οι παράγοντες που συνέβαλαν σε όλη αυτή την αύξηση ήταν η εντατική κρατική συμμετοχή στην οικονομία, η δεύτερη πετρελαϊκή κρίση, το οικονομικό πρωτόκολλο που υπογράφηκε μεταξύ Τουρκίας και βόρειας κύπρου και ο πόλεμος του Κόλπου.

Στην έρευνα αυτή γίνεται και μία αντιπαράθεση του Νόμου του Wagner με την Κεϋνσιανή θεωρία. Όπως απορρέει από τα στοιχεία της έρευνάς τους η ισχύ του Νόμου του Wagner επαληθεύεται (υπάρχουν μεικτά στοιχεία υπέρ του Νόμου του Wagner) και υπάρχει μία μακροχρόνια τάση να αυξάνονται οι δημόσιες δαπάνες καθώς αυξάνεται το εθνικό εισόδημα. Αυτό υπονοεί ότι οι δημόσιες δαπάνες μπορούν να αντιμετωπιστούν ως ενδογενής παράγοντας και όχι ως ένα αίτιο της αύξησης του εθνικού εισοδήματος. Αντίθετα η Κεϋνσιανή πρόταση μεταχειρίζεται τις δημόσιες δαπάνες ως εξωγενή παράγοντα, ο οποίος θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί σαν πολιτικό όργανο με σκοπό να διορθώσει τις βραχυπρόθεσμες κυκλικές διακυμάνσεις στις συνολικές δαπάνες. Δηλαδή, στην προσέγγιση του Wagner η αιτιότητα τρέχει από το εθνικό εισόδημα στις δημόσιες δαπάνες, ενώ στην πρόταση του Κέϋνς η αιτιότητα τρέχει από τις δημόσιες δαπάνες στο εθνικό εισόδημα. Η πρόταση του Κέϋνς υποστηρίζεται από τις αναπτυσσόμενες χώρες που βασίζουν έντονα την οικονομική ανάπτυξή τους στην αύξηση του δημόσιου τομέα.

Στην έρευνα του Safa Dermiba, που αφορά την διερεύνηση του Νόμου του Wagner στην Τουρκία κατά την περίοδο 1950 – 1940, δεν βρέθηκε καμία εμπειρική υποστήριξη του νόμου¹¹.

Η Τουρκία εμφανίζεται να ακολουθεί τον παγκόσμια παρατηρηθέντα «κανόνα» την μόνιμης αύξησης των δημοσίων δαπανών. Κατά την διάρκεια της περιόδου 1950 – 1990 οι κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές συνοδεύτηκαν από μία ισχυρή αύξηση στα έξοδα του δημόσιου τομέα. Η αναλογία των συνολικών δαπανών στο Α.Ε.Π. το 1950 ήταν 23,50 %, ενώ το 1990 είχε φτάσει στο 42%.

Στην έρευνα αυτή πραγματοποιήθηκαν δοκιμές και για τις έξι διαφορετικές διατυπώσεις του Νόμου του Wagner¹², όμως καμία δεν μπόρεσε

¹¹ S. DEMIRBAS, Cointegration Analysis – Causality Testing and Wagner’s Law: The Case of Turkey, Leisester University, 1999.

¹² A. J. MANN, «Wagner’s Law: An Econometric Test for Mexico, 1925 – 1976», *National Tax Journal*, τόμ. 33, No 2, σελ. 189 – 201.

Ο Α. J. Mann έχει περιγράψει έξι διαφορετικούς τρόπους διατύπωσης του Νόμου του Wagner που έχουν διερευνηθεί εμπειρικά, οι οποίοι είναι:

να τον υποστηρίξει, με αποτέλεσμα να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι η αύξηση των δημόσιων δαπανών στην περίπτωση της Τουρκίας δεν είναι άμεσα εξαρτώμενη και καθορισμένη από την οικονομική ανάπτυξη, αλλά από άλλους παράγοντες όπως οι πολιτικές διαδικασίες, η συμπεριφορές συγκεκριμένων ομάδων ενδιαφέροντος και η φύση της τουρκικής ανάπτυξης.

Οι Ε. Βαρελάς, Κ. Αγοραστός και Τ. Κοστόπουλος στην έρευνά τους «Περιφερειακές διαφορές μεταξύ της Βόρειας και της Νότιας Ελλάδας στο γύρισμα του αιώνα», αποδεικνύουν ότι ο Νόμος του Wagner ισχύει στην περίπτωση της Ελλάδας για την περίοδο 1980 – 1995 στην οποία αναφέρεται και η έρευνα.

Το βασικό τους συμπέρασμα είναι ότι οι δημόσιες δαπάνες στην Ελλάδα δεν καθορίζονται από την κοινωνική και πολιτική ιστορία της χώρας, αλλά ακολουθούν έναν οικονομικό νόμο, ο οποίος εξηγεί τη συμπεριφορά των δαπανών πέρα από την οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας.

2.2. Η Υπόθεση της «Κλιμακωτής Αύξησης των Δημοσίων Δαπανών»

Οι Α. Τ. Peacock και J. Wiseman, ανέπτυξαν την υπόθεση της «κλιμακωτής» αύξησης των δημόσιων δαπανών (displacement effect hypothesis) το 1961. Στην διατύπωση αυτής της υπόθεσης κατέληξαν αφού πρώτα ανέλυσαν τα σχετικά στατιστικά στοιχεία του Ηνωμένου Βασιλείου κατά την περίοδο 1890 – 1955 και παρατήρησαν ότι οι δημόσιες δαπάνες αυτού του κράτους δεν αυξάνονταν με ένα σταθερό ρυθμό σε σχέση με το ακαθάριστο εθνικό προϊόν, αλλά κλιμακωτά.

$$E=f(\text{GNP})$$

$$E=f(\text{GNP}/P)$$

$$C=f(\text{GNP})$$

$$E/\text{GNP}=f(\text{GNP}/P)$$

$$E/P=f(\text{GNP}/P)$$

$$E/\text{GNP}=f(\text{GNP}),$$

όπου:

E = οι συνολικές δημόσιες δαπάνες,

C = οι δημόσιες δαπάνες κατανάλωσης,

GNP = το ακαθάριστο εθνικό προϊόν,

GDP = το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν,

P = ο πληθυσμός

Το περιεχόμενο της υπόθεσης της κλιμακωτής αύξησης των δημόσιων δαπανών είναι το εξής: σε κάποιες χρονικές στιγμές οι αντιλήψεις των πολιτών για την φορολογία είναι πιθανό να είναι διαφορετικές από τις απόψεις των ίδιων πολιτών για τις επιθυμητές αυξήσεις στο μέγεθος και τον ρυθμό αύξησης του δημόσιου τομέα. Μπορεί έτσι να υπάρξει μία σημαντική απόκλιση των απόψεων των πολιτών ανάμεσα στο επιθυμητό ύψος των δημόσιων δαπανών και το φορολογικό βάρος που θεωρούν ανεκτό.

Αυτή η απόκλιση μπορεί να περιορίζεται σε περιόδους μεγάλων κοινωνικών αναταραχών, όπως είναι για παράδειγμα οι πόλεμοι και οι θεομηνίες. Τέτοιες ταραχές μπορούν να δημιουργήσουν επιδράσεις που μετατοπίζουν τα δημόσια εισοδήματα και τις δαπάνες σε νέα υψηλότερα επίπεδα. Μόλις αυτές οι ταραχές τελειώσουν έχουν δημιουργηθεί στους πολίτες νέες απόψεις σχετικά με τα ανεκτά επίπεδα φορολογίας και ένα νέο επίπεδο δαπανών μπορεί να επιτευχθεί, με τις δημόσιες δαπάνες να έχουν πάλι ένα σταθερό μερίδιο του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος, αλλά σε κάθε περίπτωση διαφορετικό από το προηγούμενο¹³.

Από την παραπάνω ανάλυση είναι φανερό ότι η κλιμακωτή αύξηση των δημοσίων δαπανών εμφανίζεται ως έκβαση της αλληλεπίδρασης τριών δυνάμεων:

- I. της διαρκούς ανισορροπίας στο δημόσιο τομέα,
- II. του ορίου της φορολογίας, και
- III. του περιορισμού των κρατικών δαπανών από τα φορολογικά έσοδα.

Η έλλειψη ισορροπίας στο δημόσιο τομέα που αναφύεται από την υπόθεση της κλιμακωτής αύξησης των δημοσίων δαπανών δεν είναι γνήσια, αλλά το αποτέλεσμα μιας γνωστής σύγκρουσης μεταξύ της φορολογικής επιβάρυνσης των φορολογούμενων και των συχνά αόρατων οφελών που προκύπτουν ως κέρδος σε αυτούς από τα κυβερνητικά έξοδα. Σε αυτές τις περιστάσεις και ελλείψει του εξαναγκασμού, οι φορολογούμενοι θα ακολουθούσαν την στρατηγική που θα τους απόφερε κάποια αγαθά χωρίς επιπλέον κόστος για τους ίδιους. Αυτή η στρατηγική όμως που είναι τέλεια εναρμονισμένη με το ιδιωτικό συμφέρον, είναι εντούτοις άσχετη με την ανάλυση ισορροπίας.

¹³ ALAN T. PEACOCK AND JACK WISEMAN, *The Growth of Public Expenditure in the United Kingdom*, Revised Edition, London: George Allen and Unwin, 1967, σελ. 34.

Όπως προκύπτει από την παραπάνω περιγραφή, η ανευθυνότητα των φορολογούμενων ως προς τις φορολογικές τους υποχρεώσεις πάντα μειώνεται σε περιόδους μεγάλων κοινωνικών αναταραχών, κατά την διάρκεια των οποίων η απόκλιση μεταξύ των επιθυμητών δημόσιων εξόδων και των πραγματικών στενεύει, αλλά δεν εξαλείφεται. Οι Α. Τ. Peacock και J. Wiseman, δείχνουν να πιστεύουν σε μία αναπόφευκτη τάση ανάπτυξης ενός μεγαλύτερου δημόσιου τομέα που προκαλείται απλά από σημαντικές κοινωνικές αναταραχές. Ο βασικός μηχανισμός του συστήματός τους είναι η εξαιρετικά αδύναμη σύσταση από την απροθυμία των φορολογούμενων να αναλάβουν βαρύτερες φορολογικές επιβαρύνσεις προκειμένου να χρηματοδοτηθούν τα πρόσθετα κυβερνητικά έξοδα από τα οποία θα λάβουν αναμφισβήτητα μερικά οφέλη. Αυτή η απροθυμία σαφώς δείχνει ότι τα οριακά οφέλη από τα κυβερνητικά έξοδα φαίνονται στους φορολογούμενους μικρότερα από την οριακή θυσία που υφίστανται από τις φορολογικές αυξήσεις. Σε αυτή την περίπτωση δεν μπορεί να ειπωθεί ότι οι φορολογούμενοι έχουν φτάσει στο φορολογικό όριό τους, αλλά μάλλον ότι δεν είναι προετοιμασμένοι να δώσουν μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματός τους.

Ο Marshal στους όρους της θεωρίας του αναφέρει ότι για να επεκταθεί ο δημόσιος τομέας, η τιμή απαίτησης των κυβερνητικών εξόδων δεν είναι υψηλότερη από την προσφερόμενη τιμή των φορολογικών πληρωμών. Με άλλα λόγια δεν υπάρχει καμία σαφής ένδειξη ότι ο δημόσιος τομέας είναι εκτός ισορροπίας.

Η θεωρία της κλιμακωτής αύξησης των δημοσίων δαπανών δεν θεωρεί ότι οι ιδιαιτερότητες της παραγωγικής διαδικασίας στον δημόσιο τομέα αποτελούν ένα αξιόλογο αίτιο της αύξησης των δημοσίων δαπανών. Έτσι καθώς μία κυβέρνηση προσπαθεί να διατηρήσει ένα συγκεκριμένο επίπεδο υπηρεσιών κατά την διάρκεια μιας περιόδου οικονομικών και τεχνολογικών μεταβολών, απορροφώντας ένα μεγαλύτερο μέρος του συνολικού προϊόντος, το τελικό αποτέλεσμα εξαρτάται από το κατά πόσο η διαδικασία αυτής της μεταβολής επιδρά στη σχετική παραγωγικότητα των πόρων (κεφαλαίου αλλά και εργασίας) που χρησιμοποιούνται στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα. Βέβαια δεν μπορεί να υπάρχει καμία βεβαιότητα για την όμοια κατεύθυνση των σχετικών παραγωγικοτήτων διαχρονικά στις κοινωνίες και στις εποχές, με

τρόπο τέτοιο που να ασκούν συνεχείς και μόνιμες επιδράσεις στην αύξηση των δημόσιων δαπανών.

2.2.1. Κριτική της θεωρίας της κλιμακωτής αύξησης των δημοσίων δαπανών

Η θεωρητική δομή της κλιμακωτής αύξησης των δημοσίων δαπανών είναι ακόμα πιο αδύναμη από εκείνη του Wagner. Παρά την ασάφεια της θεωρίας των Α. Τ. Peacock και J. Wiseman, η κυρίως ιδέα τους, δηλαδή ότι η αποτυχία του συστήματος της αγοράς αυξάνει με την οικονομική πρόοδο και τα δημόσια αγαθά είναι πολυτέλειες, είναι θεωρητικά υγιής, αν και κατά γενική ομολογία η δοκιμή τους υπόκειται σε σοβαρές δυσκολίες¹⁴.

Μία περαιτέρω αδυναμία της κλιμακωτής αύξησης των δημοσίων δαπανών είναι η κεντρική θέση που δίνει στην έννοια της μεγάλης κλίμακας κοινωνικών διαταραχών που μπορούν να ερμηνευτούν διαφορετικά από τους διάφορους ερευνητές. Ο S. P. Gupta εφάρμοσε την θεωρία αυτή αποκλειστικά στους 2 παγκόσμιους πολέμους¹⁵. Οι J. M. Bonin, B. W. Finch και J. B. Waters συμπεριέλαβαν την μεγάλη κρίση σαν μία πρόσθετη μετατόπιση (κλίμακα)¹⁶, όπου οι R. A. Musgrave και A. J. Mann την χρησιμοποίησαν σε ένα πολύ ευρύτερο πλαίσιο που αναφερόταν αντιστοίχως σε οτιδήποτε έχει επιπτώσεις στην νοοτροπία των φορολογούμενων προς τον δημόσιο τομέα¹⁷ ή την οικονομική ανάπτυξη¹⁸. Αυτή η ελευθερία της ερμηνείας ελαττώνει την θεωρητική αξία της κλιμακωτής αύξησης και μειώνει την εμπειρική δοκιμή του υποδείγματος σε μία άσκηση ορισμού.

Επιπλέον υπάρχει διαφωνία στο πως καθορίζονται οι κοινωνικές αναταραχές. Οι ερευνητές φτάνουν σε συγκρουόμενα αποτελέσματα επειδή είτε χρησιμοποιούν διαφορετικά στοιχεία, είτε μελετούν διαφορετικές χρονικές περιόδους ή έχουν διαφορετικές απόψεις ως προς το εάν μία

¹⁴ P. C. AFXENTIOU, ό.π., σελ. 19.

¹⁵ S. P. GUPTA, *Public Expenditure and Economic Growth: A Time-Series Analysis*, Public Finance, τόμ. 22, No. 4, 1967, σελ. 423-461.

¹⁶ J. M. BONIN, B. W. FINCH AND J. B. WATERS, *Alternative Tests of the 'Displacement Effect' Hypothesis*, Public Finance, τόμ. 24, No. 4, 1969, σελ. 441-452.

¹⁷ RICHARD A. MUSGRAVE, *Fiscal Systems*, New Haven: Yale University Press, 1969, σελ. 72.

¹⁸ ARTHUR J. MANN, *Public Expenditure Patterns in the Dominican Republic and Puerto Rico, 1930-1970*, Social and Economic Studies, τόμ. 24, No. 1, 1975, σελ. 65.

κλιμακωτή αύξηση είναι οικονομετρικά αντιπροσωπευτική της μετατόπισης της λειτουργίας μιας κρατικής δαπάνης ή μίας αλλαγής στην κλίση της.

Η ανάλυση των A. T. Peacock και J. Wiseman, τονίζει την σημασία του κυβερνητικού εισοδήματος ως καθοριστικό παράγοντα της κρατικής δαπάνης και της άποψης ότι η κυβέρνηση αντιλαμβάνεται τους φορολογούμενους έχοντας μία καθορισμένη άποψη για το μέγεθος της φορολογίας που θεωρούν ανεκτό. Με την επισήμανση της προσοχής στην πλευρά της προσφοράς και χωρίς να παραμελείται η σπουδαιότητα της πλευράς της ζήτησης, δίνει έμφαση στον σχεδιασμό της πολιτικής και όχι στην οικονομική βάση των δημοσιονομικών αποφάσεων.

Ο Colin Clark έχει αναφερθεί επίσης στα όρια της φορολογίας. Αρχικά εξήγησε το όριο της φορολογίας σε όρους πολιτικής ισορροπίας που επιτεύχθηκε σε μία κοινωνία μεταξύ δύο βασικών ομάδων, όπου η μία ενδιαφερόταν για μία σταθερή ή αυξανόμενη αξία του χρήματος και η άλλη υποστήριζε μία αύξηση στις τιμές. Αργότερα όμως τόνισε τα επιβλαβή αποτελέσματα των ποσοστών υψηλού φόρου στα παραγωγικά κίνητρα¹⁹ και την αποδυνάμωση της αντίστασης των εργοδοτών στην υψηλή ζήτηση μισθών²⁰. Η αναφορά του στην πολιτική ανάλυση, έδωσε μία καθαρά οικονομική ανάλυση του ορίου της φορολογίας.

Αντίθετα, η έμφαση που έδωσαν οι A. T. Peacock και J. Wiseman στην πολιτική βάση της φορολογικής λήψης αποφάσεων, έφερε την δική τους προσέγγιση περισσότερο κοντά στις οικονομικές θεωρίες της δημοκρατίας στις οποίες οι δραστηριότητες των πολιτικών καθορίζονται από την εξισορρόπηση των φόρων και των δαπανών.

2.2.2. Εμπειρικές μελέτες της ισχύος της κλιμακωτής αύξησης των δημοσίων δαπανών

Η θεωρία των A. T. Peacock και J. Wiseman φαίνεται να επαληθεύεται από την εξέλιξη των δημόσιων δαπανών κατά την διάρκεια έκτακτων γεγονότων στις περισσότερες χώρες του κόσμου. Ο R. A. Musgrave σε έρευνά του στις Η.Π.Α., στο Ηνωμένο Βασίλειο και στη Γερμανία από το 1890 ως το

¹⁹ COLIN CLARK, «Public Finance and Changes in the Value of Money», *Economic Journal*, τόμ. 55, 1945, σελ. 371-389.

²⁰ COLIN CLARK, «The Danger Point in Taxes», *Harper's Magazine*, τόμ. 201, 1950, σελ. 67-69.

1978, έδειξε ότι οι δημόσιες δαπάνες στα κράτη αυτά δεν αυξάνονται διαχρονικά σε ομαλό ρυθμό, αλλά με ταχύτερο ρυθμό σε περιόδους κοινωνικών αναταραχών και χαμηλότερο σε ομαλές περιόδους²¹.

2.3. Η θεωρία του αποτελέσματος των σχετικών τιμών

Η θεωρία του αποτελέσματος των σχετικών τιμών (relative price effect) ή θεωρία της μη ισόρροπης μεγέθυνσης της παραγωγικότητας του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα (unbalanced productivity growth), αναπτύχθηκε από τον W. J. Baumol²². Ο W. J. Baumol ερεύνει το θέμα από την πλευρά της παραγωγής και απόδειξε ότι οι ιδιαιτερότητες της παραγωγικής διαδικασίας στον δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα είναι αυτές που ευθύνονται για την σχετική αύξηση των δημόσιων δαπανών.

Βασική λοιπόν παραδοχή της θεωρίας του W. J. Baumol, είναι ότι οι οικονομικές δραστηριότητες διακρίνονται σε τεχνολογικά προοδευτικές και σε λιγότερο τεχνολογικά προοδευτικές. Οι τεχνολογικά προοδευτικές χαρακτηρίζονται από καινοτομίες, συσσώρευση κεφαλαίου και οικονομίες κλίμακας, που ωθούν το παραγόμενο προϊόν ανά μονάδα εργασίας σε αύξηση. Οι λιγότερο τεχνολογικά προοδευτικές μόνο σε βάθος χρόνου αυξάνουν την παραγωγικότητα, με αποτέλεσμα μακροχρόνια να θεωρούνται σταθερές. Η ένταξη μιας οικονομικής δραστηριότητας στις περισσότερο ή λιγότερο προοδευτικές, εξαρτάται από την τεχνολογική δομή της και την σημασία της εργασίας για την παραγωγική της διαδικασία. Στις τεχνολογικά προοδευτικές δραστηριότητες ανήκει ο κλάδος της μεταποίησης γιατί σε αυτόν η εργασία αποτελεί απλά το μέσο για την παραγωγή του τελικού προϊόντος. Στις λιγότερο τεχνολογικά προοδευτικές δραστηριότητες ανήκει η παροχή υπηρεσίας γιατί εδώ η ποσότητα της εργασίας έχει στενή σχέση με την ποιότητα του τελικού προϊόντος. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την αδυναμία εισαγωγής τεχνικών μαζικής παραγωγής που θα μείωναν το κόστος παραγωγής. Με δεδομένο αυτό γίνεται κατανοητό ότι το κόστος στις λιγότερο προοδευτικές δραστηριότητες μακροχρόνια συνεχώς αυξάνεται σε σχέση με τις περισσότερο προοδευτικές δραστηριότητες.

²¹ R. A. MUSGRAVE και P. MUSGRAVE, ό.π.

²² W. J. BAUMOL, «Macroeconomics of Unbalanced Growth, The Anatomy of Urban Crisis», *American Economic Review*, τόμ. 57, σελ. 415 – 426.

Σε μεταγενέστερη διατύπωση της θεωρίας του αποτελέσματος των σχετικών τιμών, οι W. J. Baumol και W. E. Oates²³, αναφέρουν ρητά ότι ο λιγότερο προοδευτικός τομέας είναι ο δημόσιος, γιατί τα προϊόντα που παράγει στηρίζονται κυρίως στις υπηρεσίες και παρόλο που και ο ιδιωτικός τομέας παρέχει υπηρεσίες, τον τελευταίο ο νόμος της αγοράς τον αναγκάζει να είναι πιο ανταγωνιστικός και περισσότερο ευέλικτος, είτε μέσω της αύξησης της τιμής ενός προϊόντος του οποίου το κόστος παραγωγής αυξήθηκε, είτε με την διακοπή της παραγωγής προϊόντων που είναι ζημιογόνα. Αντίθετα η διαδικασία παραγωγής στον δημόσιο τομέα είναι περισσότερο ευάλωτη, γιατί υπόκειται σε περιορισμούς που προέρχονται από πολιτικές αποφάσεις ή αποφάσεις συλλογικών οργανώσεων, σε διαφθορά και αναποτελεσματικότητα. Αυτά τα τεχνικά χαρακτηριστικά οδηγούν τον δημόσιο τομέα σε αύξηση του κόστους παραγωγής μεγαλύτερη από το γενικό επίπεδο των τιμών.

Οι υποθέσεις του υποδείγματος του W. J. Baumol είναι οι εξής:

- I. Ο μοναδικός συντελεστής παραγωγής είναι η εργασία και το μοναδικό κόστος παραγωγής είναι το κόστος εργασίας.
- II. Υπάρχει μία οικονομία που έχει δύο τομείς: ο προοδευτικός (ιδιωτικός τομέας), όπου η παραγωγικότητα της εργασίας αυξάνεται μακροχρόνια με ένα σταθερό σύνθετο ρυθμό και ο μη προοδευτικός (δημόσιος τομέας), όπου η παραγωγικότητα της εργασίας παραμένει σταθερή μακροχρόνια²⁴.
- III. Και στους δύο τομείς της οικονομίας υπάρχουν σταθερές αποδόσεις κλίμακας.
- IV. Οι ονομαστικοί μισθοί μεταβάλλονται ταυτόχρονα στους δύο τομείς.
- V. Οι αυξήσεις των ονομαστικών μισθών καθορίζονται από το ρυθμό αύξησης της παραγωγικότητας της εργασίας στον τομέα που παρουσιάζει αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας.

Οι παραπάνω υποθέσεις μας δίνουν την συνάρτηση παραγωγής του μη προοδευτικού τομέα (δημόσιος τομέας), η οποία είναι:

$$G_t = aL_{gt}e^{\pi t} \quad , \quad (1)$$

²³ W. J. BAUMOL ΚΑΙ W. E. OATES, *The Theory of Environmental Policy*, Prentice – Hall, 1975

²⁴ Ακόμα και μία αύξηση της παραγωγικότητας στον μη προοδευτικό τομέα δεν αλλάζει τα αποτελέσματα όταν είναι μικρότερη από εκείνη που παρουσιάζει ο ιδιωτικός τομέας.

όπου:

$r=0$, οπότε:

$$G_t = aL_{gt}$$

Η συνάρτηση παραγωγής του προοδευτικού τομέα (ιδιωτικός) είναι:

$$P_t = bL_{pt}e^{rt}, \quad (2)$$

όπου:

G = το συνολικό προϊόν του μη προοδευτικού τομέα,

P = το συνολικό προϊόν του προοδευτικού τομέα,

L_G = η ποσότητα της απασχολούμενης εργασίας στον μη προοδευτικό τομέα,

L_p = η ποσότητα της απασχολούμενης εργασίας στον προοδευτικό τομέα,

α, β = σταθερές,

r = ο σταθερός σύνθετος ρυθμός αύξησης της παραγωγικότητας της εργασίας στον προοδευτικό τομέα, και

t = ο χρόνος.

Σύμφωνα με την υπόθεση (V) έχουμε:

$$W_t = W_o e^{rt}, \quad (3)$$

όπου:

W = ο ονομαστικός μισθός, και

W_o = μία σταθερά.

Από τις παραπάνω υποθέσεις και σχέσεις ο W. J. Baumol εξάγει τις παρακάτω τέσσερις προτάσεις.

Πρώτη πρόταση:

Το κόστος ανά μονάδα προϊόντος στον μη προοδευτικό τομέα, αυξάνεται χωρίς όριο, ενώ το κόστος ανά μονάδα προϊόντος στον προοδευτικό τομέα παραμένει σταθερό.

Το κόστος ανά μονάδα προϊόντος για τον κάθε τομέα δίνεται από τον τύπο:

$$C_{gt} = \frac{W_t L_{gt}}{G_t} = \frac{W_o e^{rt} L_{gt}}{a L_{gt}} = \left(\frac{W_o}{a} \right) e^{rt}, \quad (4)$$

και

$$C_{pt} = \frac{W_t L_{pt}}{P_t} = \frac{W_o e^{rt} L_{pt}}{b L_{pt} e^{rt}} = \frac{W_o}{b}, \quad (5)$$

όπου:

C_{gt} = Το κόστος ανά μονάδα προϊόντος του μη προοδευτικού τομέα, και

C_{pt} = Το κόστος ανά μονάδα προϊόντος του προοδευτικού τομέα.

Το σχετικό κόστος στον μη προοδευτικό τομέα θα τείνει να αυξάνεται διαχρονικά, χωρίς να υπάρχει εξάρτηση από την αύξηση των μισθών σύμφωνα με την σχέση (3), γιατί:

$$C_{gt} = \frac{W_t L_{gt}}{a L_{gt}} = \frac{W_t}{a}, \quad (6)$$

και

$$C_{pt} = \frac{W_t L_{pt}}{b L_{pt} e^{rt}} = \left(\frac{W_t}{b} \right) e^{-rt}, \quad (7)$$

Διαιρώντας τις σχέσεις (6) και (7) παίρνουμε το σχετικό κόστος του μη προοδευτικού τομέα:

$$\frac{C_{gr}}{C_{pt}} = \left(\frac{b}{a}\right) e^{rt} , \quad (8)$$

το οποίο όπως φαίνεται από την σχέση (8) θα αυξάνεται.

Δεύτερη πρόταση:

Οι εκροές του μη προοδευτικού τομέα που παρουσιάζουν χαμηλή ανελαστικότητα ζήτηση ως προς την τιμή και υψηλή εισοδηματική ελαστικότητα ζήτησης, θα μειώνονται και ίσως τελικά διακοπούν.

Έστω ότι:

S_{gt} = οι τιμές στον μη προοδευτικό τομέα, και

S_{pt} = οι τιμές στον προοδευτικό τομέα,

και έστω ότι οι τιμές σε κάθε τομέα είναι ανάλογες προς το κόστος στον κάθε ένα, τότε:

$$\frac{S_{gt} G_t}{S_{pt} P_t} = \frac{C_{gt} G_t}{C_{pt} P_t} = \frac{W_t L_{gt}}{W_t L_{pt}} = \frac{L_{gt}}{L_{pt}} = A , \quad (9)$$

όπου A είναι μία σταθερά.

Από τις σχέσεις (6) και (1) έχουμε:

$$C_{gt} = \frac{W_t L_{gt}}{a L_{gt}} = \frac{W_t L_{gt}}{G_t} , \quad (10)$$

και από τις σχέσεις (7) και (2):

$$C_{pt} = \frac{W_t L_{pt}}{P} , \quad (11)$$

Η διαίρεση των σχέσεων (10) και (11) και διαμέσου της (9), παίρνουμε τον λόγο τον προϊόντων των δύο τομέων:

$$\frac{G_t}{P_t} = \frac{a L_{gt}}{b L_{pt} e^{rt}} = \frac{a A}{b e^{rt}} = \left(\frac{a A}{b}\right) e^{-rt} , \quad (12)$$

και καθώς ο χρόνος θα αυξάνεται η τιμή της σχέσης (12) θα τείνει στο μηδέν, δηλαδή:

$$\frac{G_{t \rightarrow \infty}}{P_{t \rightarrow \infty}} \rightarrow 0$$

Τρίτη πρόταση:

Αν ο λόγος των εκροών των δύο τομέων παραμένει σταθερός διαχρονικά, τότε όλο και περισσότερη εργασία θα μεταφέρεται στον μη προοδευτικό τομέα, ενώ στον προοδευτικό τομέα η ποσότητα εργασίας θα μειώνεται με όριο το μηδέν.

Στην πρώτη πρόταση φάνηκε ότι το σχετικό κόστος του μη προοδευτικού τομέα θα αυξάνεται. Αν όμως παρά την αύξηση του σχετικού κόστους και των σχετικών τιμών, τα σχετικά προϊόντα των δύο τομέων διατηρούνται σταθερά²⁵, τότε:

$$\frac{G_t}{P_t} = K ,$$

όπου:

K = μία σταθερά

και με βάση τις σχέσεις (1) και (2), έχουμε:

$$\frac{aL_{gt}}{bL_{pt}e^{rt}} = K$$

ή

$$\frac{L_{gt}}{L_{pt}} = \left(\frac{b}{a} \right) K e^{rt} , \quad (13)$$

Άρα καθώς ο λόγος των εκροών των δύο τομέων διατηρείται σταθερός, η ποσότητα εργασίας στον προοδευτικό τομέα θα τείνει στο μηδέν, δηλαδή:

²⁵ Αυτό μπορεί να γίνει είτε με κρατικές επιδοτήσεις ή αν η ζήτηση του προϊόντος του μη προοδευτικού τομέα έχει υψηλή ανελαστικότητα ως προς την τιμή και υψηλή εισοδηματική ελαστικότητα.

$$L_{pt(t \rightarrow \infty)} \rightarrow 0$$

Τέταρτη πρόταση:

Αν σε μία οικονομία παρατηρείται μη ισόρροπη μεγέθυνση της παραγωγικότητας των δύο τομέων, η προσπάθεια επίτευξης ισόρροπης μεγέθυνσης της παραγωγικότητας θα οδηγήσει σε μείωση του ρυθμού αύξησης του κατά κεφαλήν προϊόντος και αν η παραγωγικότητα στον ένα τομέα παραμένει σταθερή, ο ρυθμός αύξησης του κατά κεφαλήν προϊόντος στο σύνολο της οικονομίας θα πλησιάζει ασύμπτωτα το μηδέν.

Έστω ότι:

I_t = ένας δείκτης του προϊόντος των δύο τομέων της οικονομίας, ο οποίος είναι σταθμικός μέσος των προϊόντων των δύο τομέων,

m_g = ο σταθερός συντελεστής στάθμισης του προϊόντος του μη προοδευτικού τομέα,

m_p = ο σταθερός συντελεστής στάθμισης του προϊόντος του προοδευτικού τομέα.

Με βάση τα παραπάνω και την βοήθεια των σχέσεων (1) και (2), έχουμε:

$$I_t = m_g G_t + m_p P_t = m_g a L_{gt} + m_p b L_{pt} e^{rt} , \quad (14)$$

Η σχέση (13) μπορεί να έχει και την μορφή:

$$\frac{L_{gt}}{L_{pt}} = \left(\frac{b}{a} \right) K e^{rt}$$

ή

$$L_{pt} = \frac{a L_{gt}}{b L_{pt} K e^{rt}}$$

ή

$$L_{pt} = \left(\frac{a}{bK} \right) e^{-rt} L_{gt}$$

ή

$$L_{pt} = V e^{-rt} L_{gt} , \quad (15)$$

όπου:

$$V = \frac{a}{bK}, \text{ δηλαδή μία σταθερά.}$$

Αντικαθιστώντας τη σχέση (15) στην σχέση (14), έχουμε:

$$I_t = m_g G_t + m_p P_t = m_g a L_{gt} + m_p b L_{pt} e^{rt}$$

ή

$$I_t = m_g a L_{gt} + m_p b V e^{-rt} L_{gt} e^{rt}$$

ή

$$I_t = (m_g a + m_p b V) L_{gt} , \quad (16)$$

όπου:

$$R = (m_g a + m_p b V), \text{ δηλαδή μία σταθερά.}$$

Προσθέτοντας και στα δύο μέρη της σχέσης (15) την ποσότητα της απασχολούμενης εργασίας στον μη προοδευτικό τομέα, έχουμε:

$$L_{pt} = V e^{-rt} L_{gt}$$

ή

$$L_{gt} + L_{pt} = L_{gt} (1 + V e^{-rt}), \quad (17)$$

Αν υποθέσουμε ότι η συνολικά προσφερόμενη εργασία

$$L_{gt} + L_{pt}$$

είναι ανάλογη του μεγέθους του πληθυσμού, τότε αντικαθιστώντας τις σχέσεις (16) και (17), στη σχέση (14), μπορούμε να πάρουμε ένα δείκτη του κατά κεφαλήν προϊόντος, δηλαδή:

$$I_t = m_g G_t + m_p P_t = m_g a L_{gt} + m_p b L_{pt} e^r$$

ή

$$\frac{I_t}{L_{gt} + L_{pt}} = \frac{m_g a L_{gt} + m_p b L_{pt} e^r}{L_{gt} + L_{pt}}$$

ή

$$\frac{I_t}{L_{gt} + L_{pt}} = \frac{m_g a L_{gt} + m_p b V e^{-r} L_{gt} e^r}{L_{gt} + V e^{-r} L_{gt}}$$

ή

$$\frac{I_t}{L_{gt} + L_{pt}} = \frac{L_{gt} (m_g a + m_p b V)}{L_{gt} (1 + V e^{-r})}$$

ή

$$\frac{I_t}{L_{gt} + L_{pt}} = \frac{L_{gt} R}{L_{gt} (1 + V e^{-r})}$$

και τελικά:

$$\frac{I_t}{L_{gt} + L_{pt}} = \frac{R}{(1 + V e^{-r})}, \quad (18)$$

Από την σχέση (18) φαίνεται ότι το επίπεδο του κατά κεφαλήν προϊόντος αυξάνει με φθίνοντα ρυθμό διαχρονικά (καθώς αυξάνει ο χρόνος t) και για πολύ μεγάλες τιμές του t προσεγγίζει ασύμπτωτα το R . Άρα όταν γίνεται προσπάθεια να διατηρηθεί σταθερή η σχέση της παραγωγής του προοδευτικού και του μη προοδευτικού τομέα, η οικονομική μεγέθυνση φθίνει και τελικά σταματάει.

Κατά την θεωρία της μη ισόρροπης μεγέθυνσης της παραγωγικότητας του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα, αν η παραγωγικότητα της εργασίας σε ένα τομέα αυξάνει ταχύτερα από την υπόλοιπη οικονομία, ενώ οι μισθοί

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΘΕΩΡΙΕΣ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΜΕ ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

αυξάνονται με τους ίδιους ρυθμούς στο σύνολο της οικονομίας, τότε το σχετικό κόστος στον μη προοδευτικό τομέα θα αυξάνεται χωρίς όριο. Αυτό γίνεται γιατί στον προοδευτικό τομέα οι αυξήσεις των μισθών θα αντισταθμίζονται από την αύξηση της παραγωγικότητας, ενώ στον μη προοδευτικό η αντιστάθμιση αυτή θα είναι μικρότερη.

Η συνολική απασχόληση εργασίας δίνεται από την σχέση:

$$L = L_g + L_p , \quad (19)$$

όπου:

L = η συνολική απασχόληση εργασίας σε ολόκληρη την οικονομία,

L_g = η απασχόληση εργασίας στον μη προοδευτικό τομέα, και

L_p = η απασχόληση εργασίας στον προοδευτικό τομέα.

Έστω τώρα ότι η απασχόληση της εργασίας στον μη προοδευτικό τομέα προσεγγίζει ασύμπτωτα τη συνολική απασχόληση - η οποία διαχρονικά παραμένει σταθερή - με ένα ρυθμό s ο οποίος είναι μικρότερος από τον ρυθμό αύξησης της παραγωγικότητας r , δηλαδή:

$$s < r$$

Σε αυτή την περίπτωση έχουμε:

$$L_{gt} = L \left(1 - \frac{1}{e^{st}} \right) , \quad (20)$$

Αν στην σχέση (19) αντικαταστήσουμε την (20), εξάγεται ότι:

$$L_{pt} = L - L_{gt} = L - L \left(1 - \frac{1}{e^{st}} \right) = \frac{L}{e^{st}} , \quad (21)$$

Από τις συναρτήσεις παραγωγής - σχέσεις (1) και (2) - έχουμε:

$$G_t = aL_{gt} = aL \left(1 - \frac{1}{e^{st}} \right) , \quad (22)$$

και

$$P_t = bL_{pt}e^{rt} = b \frac{L}{e^{st}} e^{rt} = bLe^{(r-s)t} , \quad (23)$$

Από τις συναρτήσεις (22) και (23) φαίνεται ότι η παραγωγή και των δύο τομέων αυξάνεται διαχρονικά (καθώς αυξάνεται ο χρόνος t).

2.3.1. Κριτική της θεωρίας του αποτελέσματος των σχετικών τιμών

Οι W. J. Baumol και W. E. Oates, υποστηρίζουν ότι το αίτιο της μη ισόρροπης μεγέθυνσης της παραγωγικότητας μεταξύ των δύο τομέων της οικονομίας, είναι ότι ο δημόσιος τομέας είναι μεγαλύτερης έντασης εργασίας από τον ιδιωτικό και ταυτόχρονα χαμηλότερης έντασης χρησιμοποίησης νέων τεχνολογιών. Όμως ο W. Orzechowski²⁶ και A. T. Peacock²⁷ αμφισβήτησαν την παραδοχή αυτή.

Η μη ισόρροπη μεγέθυνση μεταξύ των δύο τομέων μπορεί να μην οφείλεται στην ένταση εργασίας που χαρακτηρίζει τον δημόσιο τομέα, αλλά στην περιορισμένη ενσωμάτωση από τον τομέα αυτόν των νέων τεχνολογιών και στην γραφειοκρατική οργάνωση της παραγωγής του. Στον ιδιωτικό τομέα οι καινοτομίες εισάγονται συνεχώς, τόσο σε θέματα οργάνωσης και διαδικασιών, όσο και σε θέματα προϊόντων και παραγωγής. Ο δημόσιος τομέας όμως, συνήθως παράγει προϊόντα που τα διαθέτει σχεδόν μονοπωλιακά και διακατέχεται από χρονοβόρες διαδικασίες στην αλλαγή τεχνολογίας. Επίσης ο γραφειοκρατικός τρόπος παραγωγής του δημιουργεί διαφορετικές καμπύλες ευημερίας για τους γραφειοκράτες, με αποτέλεσμα η συνάρτηση κόστους για τον δημόσιο τομέα να είναι τελείως διαφορετική από αυτή των ιδιωτικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην ελεύθερη αγορά.

Οι W. J. Baumol και W. E. Oates για την μέτρηση της παραγωγικότητας χρησιμοποιούν το λόγο εισροών – εκροών. Στον κλάδο των υπηρεσιών όμως και ιδιαίτερα όταν η σχέση μεταξύ της παραγωγής και της κατανάλωσης είναι πολύ στενή, δεν μπορεί να γίνει διάκριση μεταξύ εισροής εργασίας και παραγόμενου προϊόντος (αφού και τα δύο μετριοούνται σε όρους εργασίας) και συνεπώς δεν μπορεί να εμφανιστεί αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας, αφού το αποτέλεσμα θα είναι πολύ κοντά στην μονάδα. Η χρησιμοποίηση του λόγου εισροών εκροών θα ήταν εφικτή μόνο αν ήταν

²⁶ W. ORZECOWSKI, «Labour Intensity, Productivity and the Growth of the Federal Sector», *Public Choice*, 1974, τόμ. 19, σελ. 123 – 126.

²⁷ A. PEACOCK, «Public Expenditure Growth in Post – Industrial Society», στο Bo Gustafsson (επιμ.), Croom Helm, 1979, σελ. 80 – 100.

δυνατή η μέτρηση της ικανοποίησης που λαμβάνουν οι τελικοί καταναλωτές των προϊόντων του δημόσιου τομέα. Σε αυτή την περίπτωση θα μετρούσαμε το λόγο της εισροής εργασίας προς την ευημερία των καταναλωτών²⁸.

Οι W. J. Baumol και W. E. Oates εξισώνουν τους μισθούς στους δύο τομείς και αποδεικνύουν ότι το κόστος ανά μονάδα προϊόντος στο μη προοδευτικό τομέα τείνει να αυξάνεται διαχρονικά σε σχέση με το κόστος ανά μονάδα προϊόντος στον προοδευτικό τομέα. Οι J. W. Birch και C. A. Cramer²⁹, παραθέτουν το παρακάτω υπόδειγμα με το οποίο εκφέρουν αντιρρήσεις για αυτό.

Έστω οι συναρτήσεις παραγωγής του μη προοδευτικού και του προοδευτικού τομέα:

$$G_t = aL_{gt}e^{rt}, \quad (1)$$

και

$$P_t = bL_{pt}e^{rt}, \quad (2)$$

Έστω επίσης οι συναρτήσεις μισθών στον μη προοδευτικό και προοδευτικό τομέα αντίστοιχα:

$$W_{gt} = W_{g0}e^{rt} \left(\frac{L_{pt}}{L_{gt}} \right), \quad (3)$$

και

$$W_{pt} = W_{p0}e^{rt}, \quad (4)$$

Σύμφωνα με την σχέση (3) για να υπάρξει πλήρης εξίσωση των μισθών στους δύο τομείς, θα πρέπει οι εργαζόμενοι στον προοδευτικό τομέα να αποτελούν ένα πολύ υψηλό ποσοστό του εργατικού δυναμικού.

Επίσης έστω ότι:

²⁸ C. S. BELL, *Macroeconomics of Unbalanced Growth: Comment*, American Economic Review, 1968, vol. 17, σελ. 877 – 884.

²⁹ J. W. BIRCH KAI C. A. CRAMER, *Macroeconomics of Unbalanced Growth: Comment*, American Economic Review, 1968, vol. 58, No 4, σελ. 893 – 896.

$$\frac{S_{gt}G_t}{S_{pt}P_t} = \frac{C_{gt}G_t}{C_{pt}P_t} = A$$

όπου:

A = μία σταθερά

Για να είναι λοιπόν οι μισθοί ίσοι στους δύο τομείς διαχρονικά, θα πρέπει:

$$W_{gt} = W_{pt} , \quad (6)$$

όπου η αναγκαία συνθήκη είναι:

$$L_{gt} = AL_{pt} , \quad (7)$$

Από τις σχέσεις (1), (2) και (7) έχουμε:

$$\frac{G_t}{P_t} = \frac{aL_{gt}}{bL_{pt}e^{rt}}$$

ή

$$\frac{G_t}{P_t} = A \left(\frac{a}{be^{rt}} \right) , \quad (8)$$

ή

$$\frac{G_t}{P_t} = \left(\frac{Aa}{b} \right) e^{-rt} , \quad (9)$$

Η συνθήκη της σχέσης (8) δεν είναι αληθής, γιατί ο λόγος $\frac{G_t}{P_t}$ έχει την τάση να αυξάνεται καθώς η οικονομία αναπτύσσεται.

Κατά τους J. W. Birch και C. A. Cramer λοιπόν η αναγκαία συνθήκη για να είναι οι μισθοί ίδιοι στους δύο τομείς είναι η παρακάτω σχέση κόστους ανά μονάδα προϊόντος (με βάση τις σχέσεις (8) και (9)):

$$\frac{C_{gt}}{C_{pt}} = \left(\frac{b}{a} \right) e^{rt}$$

2.4. Το υπόδειγμα του Niskanen

Ο Niskanen το 1971 διατύπωσε ένα νεοκλασικό υπόδειγμα της γραφειοκρατικής προσφοράς επηρεασμένος από την ανάλυση της γραφειοκρατικής συμπεριφοράς του Tullock (1965), του Williamson (1964), και του Downs (1967), ο οποίος ανέφερε ότι:

- I. Ο γραφειοκράτης επιδιώκει την μεγιστοποίηση της δικής του συνάρτησης ευημερίας, και
- II. Η αναποτελεσματική χρησιμοποίηση των πόρων στο δημόσιο τομέα και το υψηλό μέγεθος των δημόσιων δαπανών είναι το αποτέλεσμα του ανεπαρκούς περιορισμού της γραφειοκρατίας.

Κατά τον Niskanen η προσφορά των «γραφείων» εξαρτάται από τα εξής τρία στοιχεία³⁰:

- I. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των γραφείων,
- II. Την φύση των σχέσεων μεταξύ των γραφείων και του περιβάλλοντός τους, δηλαδή την φύση των σχέσεων των γραφειοκρατών με τις κεντρικές πολιτικές αρχές που τους χρηματοδοτούν,
- III. Την μεγιστοποίηση της συνάρτησης ευημερίας των γραφειοκρατών³¹.

2.4.1. Τα χαρακτηριστικά των γραφείων

Ο Niskanen ορίζει τα γραφεία ως εκείνες τις οργανώσεις που έχουν τα ακόλουθα δύο χαρακτηριστικά:

- I. Οι υπάλληλοι των γραφείων δεν οικειοποιούνται κανένα μέρος της διαφοράς μεταξύ των εισοδημάτων και των δαπανών ως ατομικό εισόδημα,
- II. Ένα μέρος των εισοδημάτων των γραφείων δεν προέρχεται από την ανά μονάδα πώληση του προϊόντος ή της υπηρεσίας τους.

³⁰ W. A. NISKANEN, *Bureaucracy and Public Economics*, Locke Institute, 1996, σελ. 15.

³¹ Η εισαγωγή του αξιώματος της ατομικής ευημερίας διατυπώθηκε από τον J. C. Calhoun ως εξής: «Η βαθύτερη ουσία της φύσης μας, που μας κάνει να αισθανόμαστε πιο έντονα εκείνο που μας επηρεάζει άμεσα από εκείνο που μας επηρεάζει έμμεσα, δηλαδή μέσα από άλλους, μας οδηγεί αναγκαστικά σε σύγκρουση με τους άλλους ανθρώπους. Κάθε άτομο δίνει μεγαλύτερη σημασία στη δική του ασφάλεια ή ευτυχία παρά στην ασφάλεια ή την ευτυχία των άλλων: και όταν τα δύο αυτά έρχονται σε αντίθεση, είναι έτοιμος να θυσιάσει τα συμφέροντα των άλλων χάρη των δικών του συμφερόντων». J. C. CALHOUN, «Disquisition on Government», στο Katz, Cartwright, Eldesveld (επιμ.), *Public Opinion and Propaganda*, The Dryden Press, 1954, σελ. 15.

Τα γραφεία λοιπόν είναι μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί που χρηματοδοτούνται τουλάχιστον εν μέρει, με περιοδικές πιστώσεις ή επιχορηγήσεις και ειδικεύονται στην παροχή εκείνων των υπηρεσιών που κάποια συλλογική οργάνωση επιθυμεί να αυξήσει πέρα από αυτήν που παρέχεται από την αγορά και για την οποία δεν είναι προετοιμασμένη να συνάψει συμφωνία με έναν κερδοσκοπικό οργανισμό³².

2.4.2. Τα γραφεία και το περιβάλλον τους

Το περιβάλλον ενός γραφείου καθορίζεται από τις σχέσεις του με τις εξής τρεις ομάδες:

- I. Την συλλογική οργάνωση που παρέχει την επιχορήγηση του γραφείου,
- II. Τους προμηθευτές της εργασίας και των υλικών παραγόντων της παραγωγής, και σε ορισμένες περιπτώσεις
- III. τους πελάτες για εκείνες τις υπηρεσίες που πωλούνται ανά μονάδα.

Το χαρακτηριστικό αυτό που διακρίνει περισσότερο το περιβάλλον ενός γραφείου από αυτό των άλλων μορφών οργάνωσης, είναι οι σχέσεις του γραφείου με τον χορηγό του.

Τα περισσότερα γραφεία χρηματοδοτούνται από μία ενιαία ή κυρίαρχη συλλογική οργάνωση, που στη συνέχεια χρηματοδοτείται από τα φορολογικά έσοδα ή γενικά από τις υποχρεωτικές συνεισφορές. Οι ανώτεροι υπάλληλοι της συλλογικής οργάνωσης, οι οποίοι εκλέγονται συνήθως από μία μεγάλη εκλογική περιφέρεια, αναθεωρούν τις προτεινόμενες δραστηριότητες και τον προϋπολογισμό του γραφείου, εγκρίνουν τον προϋπολογισμό, ελέγχουν τις μεθόδους και την απόδοση του γραφείου και εγκρίνουν και τον διορισμό του προϊσταμένου του γραφείου. Επομένως, οι δραστηριότητες του προϊσταμένου του γραφείου εξουσιάζονται κατά ένα μεγάλο ποσοστό από τις σχέσεις του με τους ανώτερους υπάλληλους της οργάνωσης που τον υποστηρίζει. Η υποστηρίζουσα οργάνωση εξαρτάται από ένα συγκεκριμένο γραφείο για να παρέχει μία συγκεκριμένη υπηρεσία και το γραφείο δεν έχει μία εναλλακτική

³² Το πρώτο χαρακτηριστικό περιλαμβάνει όλες τις μη κερδοσκοπικές οργανώσεις, όπως είναι όλες οι κυβερνητικές αντιπροσωπείες και οι επιχειρήσεις, τα περισσότερα εκπαιδευτικά ιδρύματα και νοσοκομεία και πολλές μορφές κοινωνικών, φιλανθρωπικών και θρησκευτικών οργανισμών. Αυτό το χαρακτηριστικό αποκλείει σαφώς τις εταιρικές επιχειρήσεις τους συνεταιρισμούς και τις αδιαίρετες επιχειρήσεις. Το δεύτερο χαρακτηριστικό περιλαμβάνει όλες τις μη κερδοσκοπικές οργανώσεις που λαμβάνουν μία επαναλαμβανόμενη επιχορήγηση.

πηγή χρηματοδότησης. Έτσι το γραφείο έχει την ίδια διαπραγματευτική δυνατότητα με ένα μονοπώλιο, αφού ο χορηγός του δεν έχει μία εναλλακτική λύση για να παράγει το προϊόν που θέλει κι έτσι δεν μπορεί να αποποιηθεί τις υπηρεσίες που παρέχει το γραφείο.

Επίσης υπάρχει μεγάλη διαφορά στις σχετικές πληροφορίες που είναι διαθέσιμες στον χορηγό και στο γραφείο. Ένας γραφειοκράτης μπορεί να υπολογίσει με αρκετά μεγάλη ακρίβεια την συνάρτηση προϋπολογισμού – προϊόντος του χορηγού του από τις προηγούμενες αναθεωρήσεις προϋπολογισμών, τις πρόσφατες αλλαγές στη σύνθεση της οργάνωσης των χορηγών και τις πρόσφατες ιδρυτικές επιρροές στους ανώτερους υπαλλήλους. Ένας γραφειοκράτης ξέρει πολύ περισσότερα για τους παράγοντες των δαπανών και τις διαδικασίες παραγωγής των υπηρεσιών του γραφείου από τους ανώτερους υπάλληλους των χορηγών. Οι προηγούμενες προσφορές από το γραφείο της συνάρτησης προϋπολογισμού – προϊόντος δίνουν μικρή πληροφόρηση στον χορηγό για τον ελάχιστο προϋπολογισμό που θα ήταν επαρκής για να παρέχει μία δεδομένη παραγωγή.

Ένας γραφειοκράτης χρειάζεται σχετικά λίγες πληροφορίες για να εκμεταλλευτεί την θέση του ως μονοπωλιακός προμηθευτής μιας δεδομένης υπηρεσίας. Οι ανώτεροι υπάλληλοι της συλλογικής οργάνωσης, αντίθετα, χρειάζονται πολλές πληροφορίες για να εκμεταλλευτούν την θέση τους ως μονοπωλιακός αγοραστής αυτής της υπηρεσίας.

Επιπλέον ένας γραφειοκράτης έχει ένα ισχυρότερο σχετικό κίνητρο και μπορεί να εργαστεί αποκλειστικά για να λάβει τις πληροφορίες που είναι σχετικές με την θέση του. Αντίθετα, οι υπάλληλοι των συλλογικών οργανώσεων μένουν για λίγο χρόνο στις θέσεις τους. Ακόμα και όταν η θέση τους είναι πλήρους απασχόλησης, οι ανώτεροι υπάλληλοι έχουν μικρά κίνητρα ή δεν έχουν χρόνο για να αναθεωρήσουν τις δραστηριότητες των γραφείων που υποστηρίζουν ή τον χρόνο που έχουν τον δαπανούν σε δραστηριότητες που θα βοηθήσουν στην επανεκλογή τους³³.

Αυτή η σχέση εξάρτησης μεταξύ γραφείου και χορηγού ονομάζεται διμερές μονοπώλιο. Όπως όλες οι σχέσεις διμερούς μονοπωλίου, έτσι και αυτή είναι αδέξια και προσωπική και χαρακτηρίζεται από τις απειλές, την

³³ L. CLAPP, *The Congressman: His Work as He Sees It*, Washington, D.C.: Brookings Institution, 1963.

συμμόρφωση και τις εκκλήσεις για την προσήλωση στον κοινό στόχο. Κανένας άλλος τύπος σχέσης δεν συνδυάζει όλα αυτά τα χαρακτηριστικά.

2.4.3. Η συνάρτηση ευημερίας του γραφειοκράτη

Ο γραφειοκράτης είναι ένας παράγοντας που επιδιώκει τη μεγιστοποίηση της δικής του συνάρτησης σκοπών ή συνάρτησης ευημερίας. Μεταβλητές της συνάρτησης αυτής είναι ο μισθός, τα επιδόματα του γραφείου, η δημόσια φήμη, η δύναμη, η ευνοιοκρατία, η παραγωγή του γραφείου, η ευκολία της διοίκησης του γραφείου και η ευκολία των αλλαγών στο γραφείο. Όλες οι παραπάνω μεταβλητές εκτός από τις δύο τελευταίες είναι θετική μονοτονική συνάρτηση του συνολικού προϋπολογισμού του γραφείου κατά την διάρκεια της διατήρησης του αξιώματος του γραφειοκράτη³⁴.

Τα προβλήματα του γραφειοκράτη που σχετίζονται με την διοίκηση του γραφείου, δηλαδή με την ευκολία της διοίκησης και των αλλαγών στο γραφείο, είναι μεγαλύτερα σε υψηλά επίπεδα προϋπολογισμών, αλλά μειώνονται όταν αυξάνεται ο συνολικός προϋπολογισμός. Αυτή η επίδραση δημιουργεί ένα μονοτονικό φαινόμενο, που προτρέπει τους γραφειοκράτες να αυξάνουν τον προϋπολογισμό τους μέχρι να είναι ικανοί να μεταβιβάσουν τα διοικητικά φορτία ενός σταθερά υψηλότερου προϋπολογισμού σε νέους γραφειοκράτες. Αυτό δημιουργεί ένα ενδιαφέρον κυκλικό φαινόμενο, με τους γραφειοκράτες να αγωνίζονται για υψηλότερους προϋπολογισμούς, μέχρι να είναι στην θέση να μεταφέρουν τον φόρτο ενός σταθερά υψηλότερου προϋπολογισμού σε νέους γραφειοκράτες.

Δεν είναι απαραίτητο ότι η ευημερία του γραφειοκράτη εξαρτάται έντονα από κάθε μία από τις μεταβλητές που αυξάνουν τον προϋπολογισμό, αλλά μόνο από εκείνες που συνδέονται με το επίπεδο του προϋπολογισμού. Για αυτούς τους λόγους, η μεγιστοποίηση των προϋπολογισμών πρέπει να είναι ένας ικανοποιητικός λόγος ακόμα και για εκείνους τους γραφειοκράτες με ένα σχετικά χαμηλό χρηματικό κίνητρο και ένα σχετικά υψηλό κίνητρο για την παραγωγή αλλαγών στο δημόσιο συμφέρον.

Η υπόθεση της μεγιστοποίησης των προϋπολογισμών δεν είναι βασισμένη σε μία κυνική ερμηνεία των προσωπικών κινήτρων των

³⁴ W. A. NISKANEN, ό.π.,σελ. 37.

γραφειοκρατών. Μερικοί γραφειοκράτες, είτε από καλή πρόθεση, είτε μετά από πολιτική κατήχηση προσπαθούν να εξυπηρετήσουν το κατά την αντίληψή τους δημόσιο συμφέρον. Ένας γραφειοκράτη όμως δεν είναι ούτε παντογνώστης, ούτε ανεξάρτητος. Δεν μπορεί να αποκτήσει όλες τις πληροφορίες στις μεμονωμένες προτιμήσεις και τις ευκαιρίες παραγωγής που θα ήταν απαραίτητες για να μαντέψει το δημόσιο συμφέρον και δεν έχει την εξουσία για να διατάξει μία δράση που θα ήταν αντίθετη είτε στα προσωπικά συμφέροντα, είτε στις διαφορετικές αντιλήψεις για το δημόσιο συμφέρον από κάποιους άλλους γραφειοκράτες ή από τους ανώτερους υπάλληλους της συλλογικής οργάνωσης.

Αυτό οδηγεί ακόμα και τους πιο ανιδιοτελείς γραφειοκράτες να επιλέξουν ένα χαμηλότερο εφικτό στόχο με αποτέλεσμα να αποκτούν πείρα σε ένα συγκεκριμένο και πολύ περιορισμένο τομέα. Η ανάπτυξη αυτής της πείρας δημιουργεί μια αίσθηση αφοσίωσης στους γραφειοκράτες και πολλές φορές ταυτίζουν αυτή την αφοσίωση με το δημόσιο συμφέρον.

Επιπλέον, ένας γραφειοκράτης που δεν παρακινείται από προσωπικούς λόγους για να αυξήσει τον προϋπολογισμό του γραφείου του, πολλές φορές οδηγείται από εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες να κάνει ακριβώς αυτό. Επομένως, είναι συνηθισμένο ακόμα και αφοσιωμένοι γραφειοκράτες να περιγράφουν τον στόχο τους ως την μεγιστοποίηση του προϋπολογισμού που λαμβάνουν για την συγκεκριμένη εργασία, για την οποία είναι υπεύθυνοι.

Ένα ακόμα επιχείρημα που ενισχύει την υπόθεση της μεγιστοποίησης του προϋπολογισμού, είναι το επιχείρημα της «επιβίωσης» του γραφειοκράτη. Δύο είναι οι ομάδες ανθρώπων που επηρεάζουν σημαντικά τη διάρκεια του αξιώματος ενός γραφειοκράτη: οι υπάλληλοι του γραφείου και οι ανώτεροι υπάλληλοι της συλλογικής οργάνωσης. Οι λόγοι που τα συμφέροντά τους είναι παράλληλα με την μεγιστοποίηση του προϋπολογισμού είναι διαφορετικοί, αλλά η τελική ροπή που δίνουν είναι θετική στην αύξηση του προϋπολογισμού.

Οι κατώτεροι υπάλληλοι ενός γραφείου επηρεάζουν την διάρκεια που ένας γραφειοκράτης παραμένει στο αξίωμά του με διττό τρόπο: μέσω των προσωπικών τους ανταμοιβών και μέσω της πραγματικής απόδοσης του γραφείου. Μπορούν να είναι λοιπόν συνεργάσιμοι και αποδοτικοί ή μπορούν να μην δίνουν πληροφορίες στον γραφειοκράτη ή να υπονομεύουν τις οδηγίες του. Η συμπεριφορά τους κρίνεται από τις αμοιβές της απασχόλησής τους.

Από την μεριά τους οι ανώτεροι υπάλληλοι των συλλογικών οργανισμών, είναι υπεύθυνοι για τον διορισμό του γραφειοκράτη και μπορούν να τον αναγκάσουν σε παραίτηση. Οι ανώτεροι υπάλληλοι που αναθεωρούν το γραφείο αναθέτουν σε αυτό περισσότερες δραστηριότητες και αναμένουν να ζητούνται υψηλότεροι προϋπολογισμοί. Διαφορετικά αυτοί οι ανώτεροι υπάλληλοι δεν θα μπορούσαν να εκτελέσουν τον ρόλο της αναθεώρησης, γιατί δεν έχουν τον χρόνο, την πληροφόρηση και το προσωπικό για να καταρτίσουν νέα προγράμματα. Επομένως, εξαρτώνται από τα γραφεία για να αναζητήσουν και να προτείνουν νέα προγράμματα καθώς και για να προτείνουν αυξημένους προϋπολογισμούς σε παλαιά προγράμματα. Οι συνολικές δραστηριότητες και ο προϋπολογισμός των γραφείων δεν είναι πάντα κατανοητός από τους ανώτερους υπάλληλους (εκτελεστικοί ή νομοθετικοί υπάλληλοι) κι έτσι το μεγαλύτερο μέρος της αναθεώρησής τους το στρέφουν στην αναθεώρηση των προτεινόμενων αυξήσεων, αποκαλύπτοντας έτσι και τις προτεραιότητές τους, εγκρίνοντας διαφορετικά ποσοστά σε αυτές³⁵.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι οι γραφειοκράτες μεγιστοποιούν τον συνολικό προϋπολογισμό του γραφείου τους κατά την διάρκεια του αξιώματός τους, με τον περιορισμό ότι ο προϋπολογισμός πρέπει να είναι μεγαλύτερος ή ίσος με τις ελάχιστες συνολικές δαπάνες της παραγωγής που αναμένονται από τον χορηγό του γραφείου.

2.4.4. Η συμπεριφορά του προϋπολογισμού και της παραγωγής

Από τα παραπάνω δόθηκαν οι τρεις βασικές υποθέσεις του μοντέλου, οι οποίες είναι:

- I. Τα γραφεία είναι μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί, που χρηματοδοτούνται με περιοδικές επιχορηγήσεις,
- II. Τα γραφεία απολαμβάνουν μία κυρίαρχη μονοπωλιακή και διακριτική εξουσία απέναντι στις κεντρικές πολιτικές αρχές, και
- III. Οι γραφειοκράτες επιδιώκουν την μεγιστοποίηση του προϋπολογισμού τους, με τον περιορισμό ότι ο προϋπολογισμός τους είναι ίσος ή μεγαλύτερος από το κατώτατο συνολικό κόστος προσφοράς των υπηρεσιών τους.

³⁵ A. WILDAVSKY, *The Politics of the Budgetary Process*, Little Brown, 1964, σελ. 160-165.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΘΕΩΡΙΕΣ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΜΕ ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Ο συνολικός προϋπολογισμός που είναι διαθέσιμος στο γραφείο κατά την διάρκεια μιας περιόδου δίνεται από την εξής συνάρτηση προϋπολογισμού – προϊόντος:

$$B = aQ - bQ^2, \quad \leq Q < \frac{a}{2b} \quad (1)$$

Το ελάχιστο συνολικό κόστος (αμοιβές των συντελεστών παραγωγής) κατά την διάρκεια μιας περιόδου, για την παραγωγή ενός συγκεκριμένου επιπέδου προϊόντος, για δεδομένες τιμές συντελεστών παραγωγής και δεδομένη τεχνολογία, δίνεται από την εξής συνάρτηση:

$$TC = cQ + bQ^2, \quad 0 \leq Q \quad (2)$$

Ο περιορισμός ότι ο προϋπολογισμός πρέπει να είναι ίσος ή μεγαλύτερος από το ελάχιστο συνολικό κόστος, αντιπροσωπεύεται από την σχέση:

$$B \geq TC, \quad (3)$$

Για αυτούς τους όρους απαιτήσεων και δαπανών, θα πρέπει να βρεθεί το ανώτατο όριο του προϋπολογισμού που ο χορηγός θα εγκρίνει και η αναμενόμενη παραγωγή των υπηρεσιών που θα παρέχει το γραφείο σε αυτό το συγκεκριμένο επίπεδο προϋπολογισμού.

Το επίπεδο ισορροπίας της αναμενόμενης παραγωγής των υπηρεσιών για το συγκεκριμένο επίπεδο προϋπολογισμού, για τους παραπάνω όρους, καθορίζεται ως εξής:

Η μεγιστοποίηση του B , που γίνεται εξισώνοντας την συνάρτηση (1) με το μηδέν, οδηγεί σε ένα ανώτερο επίπεδο προϊόντος. Έχουμε λοιπόν:

$$\frac{dB}{dQ} = a - 2bQ = 0 \Rightarrow Q = \frac{a}{2b}$$

Ο περιορισμός της σχέσης (3), ότι δηλαδή το B πρέπει να είναι ίσο ή μεγαλύτερο από το TC , δίνει το χαμηλότερο επίπεδο προϊόντος:

$$\begin{aligned} B = TC &\Rightarrow aQ - bQ^2 = cQ + dQ^2 \Rightarrow (a - c)Q = (b + d)Q^2 \Rightarrow \\ &\Rightarrow a - c = (b + d)Q \end{aligned}$$

από όπου παίρνουμε ότι:

$$Q = \frac{a-c}{b+d}$$

Τα δύο επίπεδα προϊόντος Q είναι ίσα όταν:

$$a = \frac{2bc}{b-d}$$

Άρα το επίπεδο ισορροπίας του Q είναι όταν:

$$Q \begin{cases} = \frac{a-c}{b+d} \text{ για } a < \frac{2bc}{b-d} \\ = \frac{a}{2b} \text{ για } a \geq \frac{2bc}{b-d} \end{cases} \quad (4)$$

Το διάγραμμα 1 επεξηγεί αυτά τα επίπεδα ισορροπίας της παραγωγής ενός γραφείου για τους αντιπροσωπευτικούς όρους ζήτησης και κόστους.

Έστω τώρα ότι η συνάρτηση οριακής αποτίμησης δίνεται από την:

$$MV = \frac{dB}{dQ} = a - 2bQ, \quad 0 \leq Q < \frac{a}{2b} \quad (5)$$

και η συνάρτηση οριακού κόστους από την:

$$MC = \frac{dC}{dQ} = c + 2dQ, \quad 0 \leq Q \quad (6)$$

Το κοινωνικά επιθυμητό μέγεθος προϊόντος δίνεται από την εξίσωση της οριακής αποτίμησης του προϊόντος από την συλλογική αρχή, με το οριακό κόστος προσφοράς του, δηλαδή:

$$MV = MC \Rightarrow \frac{dB}{dQ} = \frac{dC}{dQ} \Rightarrow a - 2bQ = c + 2dQ$$

από όπου έχουμε:

$$Q = \frac{a-c}{2(b+d)} \quad (7)$$

Στο επάνω μέρος του διαγράμματος 3 εμφανίζονται οι συναρτήσεις προϋπολογισμού – προϊόντος (B) και κόστους – προϊόντος (TC).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΘΕΩΡΙΕΣ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΜΕ ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στο κάτω μέρος του διαγράμματος 3 εμφανίζονται οι συναρτήσεις οριακής αποτίμησης (MV) και οριακού κόστους (MC).

Έστω ότι η ζήτηση του προϊόντος του γραφείου είναι χαμηλή. Σε αυτή την περίπτωση θα έχουμε την εξής συνάρτηση προϋπολογισμού – προϊόντος:

$$B_1 = a_1Q - bQ^2$$

και για την συνάρτηση οριακής αποτίμησης θα έχουμε:

$$MV_1 = a_1 - 2bQ$$

Με δεδομένες όμως τις συναρτήσεις κόστους – προϊόντος (2) και οριακού κόστους (6) απειλείται η ικανοποίηση της σχέσης (3), δηλαδή ο περιορισμός της:

$$B_1 \geq C$$

Σε αυτήν την περίπτωση θα γίνει ενεργός ο περιορισμός του προϋπολογισμού και το προϊόν ισορροπίας του γραφείου, θα βρίσκεται στην περιοχή του περιορισμού του προϋπολογισμού. Αυτή η συγκεκριμένη περίπτωση γραφικά δηλώνεται στο σημείο 1, όπου:

$$Q = \frac{a_1 - c}{b + d}$$

Και στα δύο τμήματα του διαγράμματος 3, φαίνεται ότι ο συνολικός προϋπολογισμός μόλις καλύπτει το ελάχιστο συνολικό κόστος, αφού στο επάνω τμήμα ισχύει:

$$B_1 = TC$$

ενώ στο κάτω τμήμα η περιοχή (0a₁gl) είναι ίση με την περιοχή (0cfl) ή διαφορετικά οι περιοχές (ca₁le) και (efg) είναι ίσες.

Με αυτές τις προϋποθέσεις το γραφείο δεν μπορεί να μεγιστοποιήσει τον προϋπολογισμό του παράγοντας ποσότητα προϊόντος ίση με (0m), όπου:

$$Q = \frac{a_1}{2b}$$

γιατί στο m έχουμε:

$$TC > B_1$$

όπου δεν καλύπτεται ο περιορισμός της σχέσης (3).

Στο επίπεδο λοιπόν προϊόντος ισορροπίας, δεν μπορεί να γίνει κάποια «διόγκωση» του γραφείου, γιατί ο συνολικός προϋπολογισμός καλύπτει ακριβώς τις ελάχιστες συνολικές δαπάνες και καμία ανάλυση κόστους αποτελεσματικότητας (cost – effectiveness analysis) δεν θα αποκάλυπτε την ύπαρξη αναποτελεσματικότητας³⁶.

Όμως, στο σημείο 1 η παραγωγή του γραφείου είναι υψηλότερη από την κοινωνικά επιθυμητή. Το επίπεδο ισορροπίας παραγωγής είναι σε μία περιοχή όπου το ελάχιστο επιτεύξιμο οριακό κόστος $1f$, είναι ουσιαστικά υψηλότερο από την οριακή αξία των χορηγών στο $1g$, που αντισταθμίζει όλα τα πιθανά καθαρά οφέλη της υπηρεσίας που θα παράγονταν από την αποδοτική λειτουργία σε χαμηλότερα επίπεδα παραγωγής.

Το κοινωνικά επιθυμητό παραγόμενο προϊόν του γραφείου δίνεται στο σημείο k , όπου:

$$MV_1 = MC \Rightarrow \frac{dB}{dQ} = \frac{dC}{dQ} \Rightarrow a - 2bQ = c + 2dQ$$

από όπου εξάγεται ότι:

$$Q = \frac{a_1 - c}{2(b + d)}$$

Στο σημείο αυτό το γραφείο παράγει διπλάσια ποσότητα προϊόντος από την κοινωνικά επιθυμητή και επομένως συνδέεται με αναποτελεσματικότητα ως προς την κατανομή των πόρων (allocative inefficiency).

Έστω ότι η ζήτηση του προϊόντος του γραφείου είναι αυξημένη και αντικατοπτρίζεται από την συνάρτηση:

$$B_2 = a_2Q - bQ^2$$

ή τη συνάρτηση οριακής αποτίμησης:

$$MV_2 = a_2 - 2bQ$$

³⁶ W. A. NISKANEN, ό.π. σελ 47

Το προϊόν ισορροπίας του γραφείου περιορίζεται μόνο από τις συνθήκες ζήτησης, γιατί ο μέγιστος προϋπολογισμός αντιστοιχεί στο σημείο n , όπου

$$Q = \frac{a_2}{2b}$$

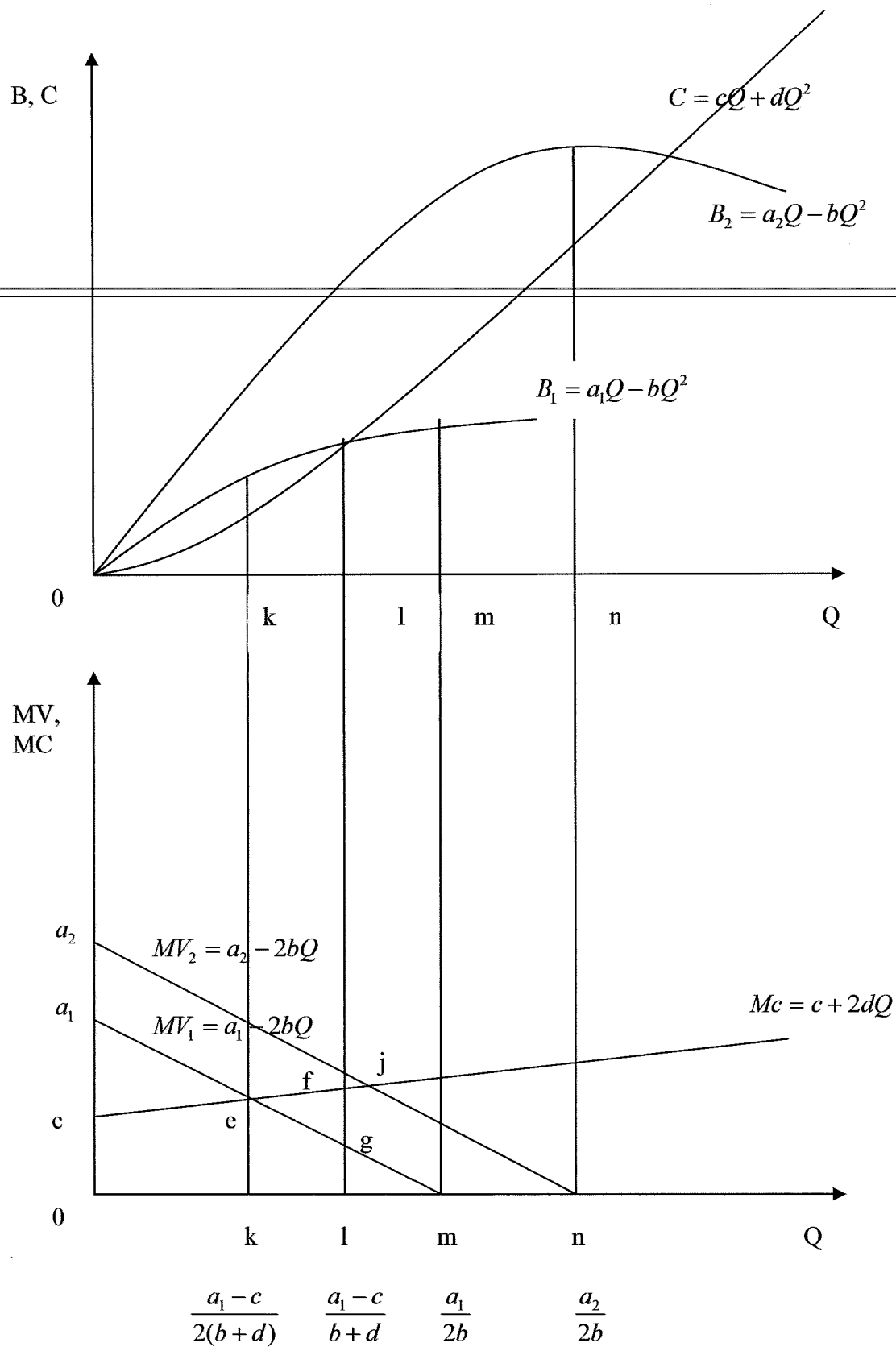
Στο σημείο αυτό η οριακή αξία του προϊόντος για τον συλλογικό οργανισμό είναι ίση με το μηδέν.

Η περιοχή $(0a_2n)$ μας δίνει τον συνολικό προϋπολογισμό, ενώ η περιοχή $(0chn)$ το ελάχιστο συνολικό κόστος. Παρατηρούμε λοιπόν ότι ο συνολικός προϋπολογισμός είναι μεγαλύτερος από το ελάχιστο συνολικό κόστος.

Στο επίπεδο ισορροπίας $(0n)$ δεν υπάρχει κίνητρο για το γραφείο έτσι ώστε να είναι αποτελεσματικό. Αντίθετα μπορεί να αυξήσει τις δαπάνες του πέρα από τις ελάχιστες και απόλυτα αναγκαίες, είτε μέσω της αύξησης των αμοιβών των γραφειοκρατών, είτε με την αύξηση του αριθμού των απασχολούμενων γραφειοκρατών. Όταν λοιπόν υπάρχει αυξημένη ζήτηση του προϊόντος του γραφείου, η παραγωγή του συνδέεται τόσο με αναποτελεσματικότητα ως προς την κατανομή των πόρων, όσο και με «X – αποτελεσματικότητα». Σε αυτήν την περίπτωση αν αναλυθεί η σχέση κόστους αποτελεσματικότητας, θα αποκαλυφθεί η ύπαρξη αναποτελεσματικότητας.

Αν υποθέσουμε ότι όλα τα γραφεία κάτω από τις ίδιες συνθήκες συμπεριφέρονται με τον ίδιο τρόπο, δηλαδή τα πρότυπα συμπεριφοράς τους είναι ίδια, τότε και ο προϋπολογισμός και το επίπεδο παραγωγής των γραφείων θα βρίσκονται σε υψηλότερα επίπεδα από τα κοινωνικά επιθυμητά. Αποτέλεσμα αυτού θα είναι η υπερβολική διόγκωση του δημόσιου τομέα. Ο Niskanen στο βασικό υπόδειγμα του έδειξε ότι η ποσότητα του προϊόντος που παράγεται σε αυτήν την περίπτωση μπορεί να είναι και δύο φορές μεγαλύτερη από την κοινωνικά επιθυμητή.

Διάγραμμα 1: Το Υπόδειγμα του Niskanen

2.5. Το υπόδειγμα των Migue – Belanger

Οι L. G. Migue και G. Belanger στο δικό τους υπόδειγμα ξεκίνησαν επισημαίνοντας μία ασυνέπεια στο υπόδειγμα του Niskanen. Κατά τον Niskanen λοιπόν, οι γραφειοκράτες έχουν μία διακριτική εξουσία απέναντι στην συλλογική οργάνωση (πολιτική αρχή) που τους χορηγεί. Όμως, αυτή την διακριτική εξουσία ο Niskanen την εξαντλεί χωρίς να αναφέρει την δυνατότητα των γραφειοκρατών να αποκομίσουν κέρδη που να μπορούν να διαθέσουν με δική τους επιλογή. Κατά τον Niskanen ο γραφειοκράτης μεγιστοποιεί την ευημερία του, όταν μεγιστοποιείται ο προϋπολογισμός του και άρα ο γραφειοκράτης προσπαθεί να μεγιστοποιήσει το προϊόν του γραφείου του έχοντας μοναδικό περιορισμό τον προϋπολογισμό που του χορηγεί η πολιτική αρχή. Κατά συνέπεια ο Niskanen εννοεί ότι ο γραφειοκράτης δεν χρησιμοποιεί κανένα μέρος του προϋπολογισμού του για άλλο σκοπό από αυτόν της αύξησης της παραγωγικότητας, γιατί κάτι τέτοιο θα σήμαινε την μείωση του προϊόντος.

Το υπόδειγμα των L. G. Migue και G. Belanger αναφέρεται στην δυνατότητα της διοίκησης του γραφείου να οικειοποιείται ένα αυθαίρετο κέρδος. Το κέρδος αυτό είναι το αποτέλεσμα της διαφοράς μεταξύ του προϋπολογισμού που χορηγείται στο γραφείο και του ελάχιστου συνολικού κόστους παραγωγής του προϊόντος που παράγει το γραφείο.

Η βασική υπόθεση των L. G. Migue και G. Belanger είναι ότι ο γραφειοκράτης επιδιώκει την μεγιστοποίηση της ευημερίας του, η οποία είναι συνάρτηση του προϊόντος του γραφείου του και του αυθαίρετου κέρδους της διοίκησης. Αυτή η βασική συνάρτηση έχει την εξής μορφή:

$$U = f(Q, P)$$

όπου:

U = η ευημερία του γραφειοκράτη,

Q = το προϊόν του γραφείου,

P = η διαφορά μεταξύ του προϋπολογισμού που χορηγείται στο γραφείο και του ελάχιστου συνολικού κόστους παραγωγής του προϊόντος που παράγει το γραφείο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΘΕΩΡΙΕΣ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΜΕ ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Ο μοναδικός περιορισμός στην παραπάνω συνάρτηση είναι αυτός που επιβάλλει ο προϋπολογισμός της διοίκησης.

Οι L. G. Migue και G. Belanger αποδέχονται ότι γίνεται μία διάκριση ανάμεσα στις δαπάνες που έχουν σχέση με την παραγωγή του προϊόντος και όλων των υπόλοιπων δαπανών, με συνέπεια ο γραφειοκράτης να έχει την ευχέρεια να διαθέτει ένα μέρος του προϋπολογισμού του για την παραγωγή του προϊόντος του γραφείου του και ένα άλλο μέρος για σκοπούς που τελικό αποτέλεσμα θα έχουν την αύξηση του κόστους παραγωγής για μια δεδομένη ποσότητα προϊόντος.

Το αυθαίρετο κέρδος της διοίκησης δίνεται από την σχέση:

$$P = B - C$$

ή

$$P = aQ - bQ^2 - (cQ + dQ^2) \quad (8)$$

όπου,

B = ο προϋπολογισμός που χορηγείται στο γραφείο, και

C = το ελάχιστο συνολικό κόστος παραγωγής του προϊόντος που παράγει το γραφείο.

Η (8) μεγιστοποιείται όταν η πρώτη της παράγωγος είναι ίση με το μηδέν, δηλαδή όταν:

$$\frac{dP}{dQ} = a - 2bQ - (c + 2dQ) = 0$$

από όπου έχουμε ότι:

$$\frac{dP}{dQ} = a - c - 2Q(b + d) = 0$$

και τελικά παίρνουμε:

$$Q = \frac{a - c}{2(b + d)} \quad (9)$$

Σε αυτό το επίπεδο προϊόντος, η διοίκηση του γραφείου μεγιστοποιεί το αυθαίρετο κέρδος της. Παρατηρούμε ότι η σχέση (9) συμπίπτει με την σχέση

(7) από το υπόδειγμα του Niskanen, η οποία μας έδινε το κοινωνικά επιθυμητό μέγεθος του προϊόντος.

Το μικρότερο μέγεθος της (8) το παίρνουμε όταν:

$$P = B - C = 0$$

ή όταν:

$$P = aQ - bQ^2 - (cQ + dQ^2) = 0$$

από όπου (κατά την ίδια διαδικασία με το υπόδειγμα του Niskanen, και) απορρίπτοντας την ακραία λύση $Q=0$, έχουμε:

$$Q = \frac{a-c}{b+d}$$

Σε αυτό το επίπεδο προϊόντος υπάρχει ισορροπία κατά τον Niskanen και ο γραφειοκράτης αμείβεται ακριβώς για την εργασία που κάνει.

Η παραπάνω ανάλυση γίνεται περισσότερο κατανοητή στο διάγραμμα 2. Αυτό που μας ενδιαφέρει περισσότερο είναι η διαφορά μεταξύ του προϋπολογισμού του γραφείου και του συνολικού κόστους.

Έστω ότι ο προϋπολογισμός του γραφείου είναι:

$$B_1 = a_1Q - bQ^2 \quad (10)$$

και το συνολικό κόστος είναι:

$$C = cQ + dQ^2 \quad (11)$$

Στο διάγραμμα 2 η διαφορά του προϋπολογισμού του γραφείου και του συνολικού κόστους δίνεται από την κάθετη απόσταση μεταξύ της (10) και της (11).

Στο πάνω μέρος του διαγράμματος 4 δίνεται η συνάρτηση κέρδους – προϊόντος, η οποία εκφράζει σε οποιοδήποτε επίπεδο προϊόντος το μέγεθος του αυθαίρετου κέρδους του γραφειοκράτη, το οποίο μπορεί να ανταλλάξει προκειμένου να αυξηθεί το προϊόν του γραφείου κατά μία μονάδα.

Στο κάτω μέρος του διαγράμματος 4 φαίνεται η καμπύλη του προϋπολογισμού της διοίκησης του γραφείου (OEP_1), η οποία εκφράζει την

παραπάνω συνάρτηση κέρδους – προϊόντος. Η καμπύλη (OEP_1) είναι κοίλη προς την αρχή των αξόνων, γιατί η δεύτερη παράγωγος της (8) μας δίνει:

$$\frac{d^2 P}{dQ^2} = -2(b+d) < 0.$$

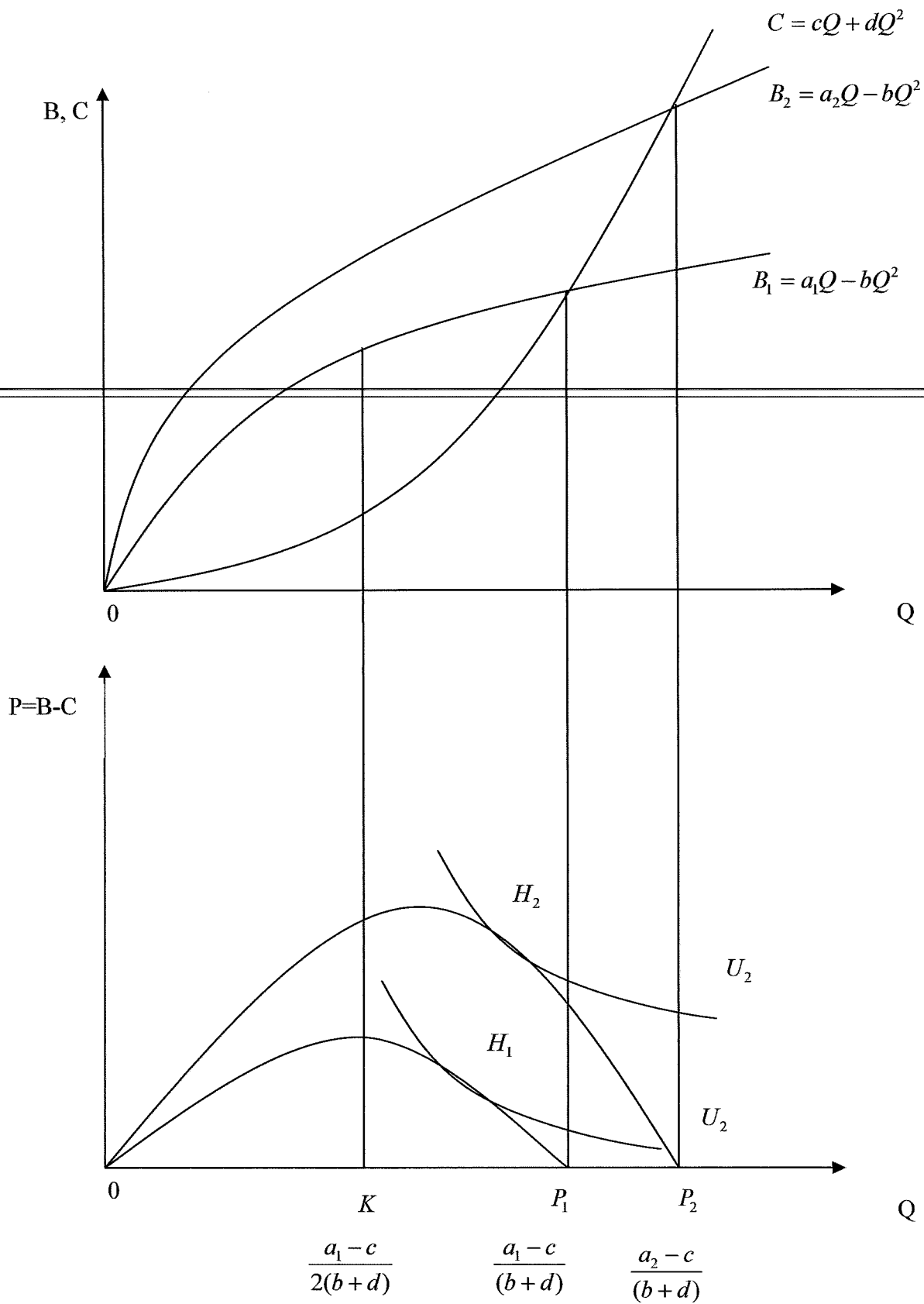
Η κλίση της καμπύλης (OEP_1) είναι θετική μέχρι και την παραγωγή προϊόντος K , όπου:

$$Q = \frac{a_1 - c}{2(b+d)}.$$

Στο σημείο K το αυθαίρετο κέρδος της διοίκησης του γραφείου μεγιστοποιείται. Από το σημείο K και ως το σημείο E η κλίση της καμπύλης (OEP_1) γίνεται αρνητική. Η καμπύλη προϋπολογισμού που πρακτικά αντιμετωπίζει ο γραφειοκράτης είναι η (EP_1) , γιατί μέχρι το σημείο E αυξάνεται και το κέρδος της διοίκησης του γραφείου, αλλά και το παραγόμενο προϊόν.

Από την συνάρτηση ευημερίας του γραφειοκράτη μπορεί να εξαχθεί ένας αριθμός καμπυλών αδιαφορίας μεταξύ δαπανών που αφορούν την παραγωγή και άλλων δαπανών, κάθε μία από τις οποίες θα απεικονίζει ένα σύνολο τιμών αυθαίρετου κέρδους και προϊόντος, οι οποίες συνδέονται με το ίδιο επίπεδο ευημερίας. Τέτοιες καμπύλες ευημερίας είναι οι U_1 και U_2 που φαίνονται στο κάτω μέρος του διαγράμματος 4. Κάθε καμπύλη αδιαφορίας που βρίσκεται επάνω και δεξιότερα μιας άλλης, αντιπροσωπεύει ανώτερο επίπεδο ευημερίας.

Διάγραμμα 4: Το υπόδειγμα των Migue - Belanger

Με βάση τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι ο γραφειοκράτης θα επιλέξει ένα σημείο επί της γραμμής προϋπολογισμού του, τέτοιο ώστε ο οριακό λόγος υποκατάστασης μεταξύ προϊόντος και δαπανών που δεν έχουν να κάνουν με την παραγωγή προϊόντος να είναι ίσος με την κλίση της καμπύλης προϋπολογισμού της διοίκησης του γραφείου. Οι όροι αυτοί επιτυγχάνονται στο σημείο H_1 , στο οποίο συνδέονται ορισμένο προϊόν και αυθαίρετο κέρδος.

Η συνθήκη ισορροπίας του γραφειοκράτη εκπληρώνεται όταν η παραγωγή του προϊόντος βρίσκεται μεταξύ των σημείων K και P_1 ή αλλιώς μεταξύ των ορίων

$$\frac{a_1 - c}{2(b + d)} \quad \text{και} \quad \frac{a_1 - c}{(b + d)}.$$

2.6. Κριτική επισκόπηση στα υποδείγματα των Niskanen και Migue – Belanger

Κατά τους Migue – Belanger όπου η διαδικασία μεγιστοποίησης του γραφειοκράτη έχει συγκεκριμένους περιορισμούς, και την τελική έκβαση τους στο σημείο ισορροπίας H_1 , φαίνεται ότι το βασικό πρόβλημα της γραφειοκρατίας είναι οι προϋπολογισμοί μεγάλου ύψους και η διαδικασία παραγωγής κάτω από συνθήκες που χρησιμοποιούν πόρους πέρα από τους ελάχιστα απαραίτητους και όχι η υπερπροσφορά προϊόντος.

Κατά τον Orzechowski οι συγκριτικές στατιστικές επιπτώσεις των υποδειγμάτων των Niskanen και Migue – Belanger, είναι διαφορετικές³⁷. Στο υπόδειγμα του Niskanen, όταν αυξάνεται η ζήτηση το γραφείο αυξάνει και το προϊόν αλλά και τον προϋπολογισμό του υπέρμετρα. Αντίθετα στο υπόδειγμα των Migue – Belanger, όταν αυξάνεται η ζήτηση, το γραφείο αυξάνει τον προϋπολογισμό του με σχετικά μεγάλη αύξηση του κόστους ανά μονάδα προϊόντος. Στο διάγραμμα 2 η αυξημένη ζήτηση παριστάνεται από την καμπύλη προϋπολογισμού B_2 , όπου

³⁷ W. ORZECOWSKI, *Economic Model of Bureaucracy: Survey, Extention and Evidence*, Duke University Press, 1977, σελ. 237 – 238.

$$B_2 = a_2Q - bQ^2.$$

Σε αυτή την καμπύλη προϋπολογισμού που είναι στο επάνω μέρος του διαγράμματος 4, αντιστοιχεί η καμπύλη προϋπολογισμού (OP_2) στο κάτω μέρος του διαγράμματος.

Κατά τον Niskanen όταν αυξάνεται η ζήτηση, η παραγωγή του γραφείου θα αυξηθεί από P_1 σε P_2 , ενώ κατά τους Migue – Belanger από H_1 σε H_2 . Η αύξηση του προϊόντος λοιπόν, είναι μεγαλύτερη σύμφωνα με το υπόδειγμα του Niskanen, γιατί σύμφωνα με τους Migue – Belanger τα γραφεία αποκομίζουν οφέλη και από διαδικασίες που αυξάνουν το κόστος πέρα από το απαιτούμενο για την παραγωγή.

Και ο Niskanen και οι Migue – Belanger αποδέχονται ότι οι γραφειοκράτες έχουν μια μονοπωλιακή και διακριτική εξουσία απέναντι στην πολιτική αρχή, εξαιτίας της μεγαλύτερης σχετικής πληροφόρησης που έχουν. Έτσι η πολιτική εξουσία μπορεί να επηρεάζει κυρίως το ύψος του προϋπολογισμού. Κατά τους Migue – Belanger ο γραφειοκράτης μπορεί να επιλέγει την παραγωγή προϊόντος σε εκείνο το επίπεδο που μεγιστοποιεί την ευημερία του. Κατά τον Niskanen όμως, ο γραφειοκράτης παράγει εκείνο το επίπεδο προϊόντος που μεγιστοποιεί τον προϋπολογισμό του, με την προϋπόθεση να είναι ίσος ή μεγαλύτερος από το κατώτατο συνολικό κόστος προσφοράς των υπηρεσιών του, ενώ η πολιτική αρχή δεν έχει την δυνατότητα να επηρεάσει την επιλογή αυτή.

Το παραπάνω αποτελεί και το σημαντικότερο ευαίσθητο σημείο του υποδείγματος του Niskanen. Ο Niskanen δεν αναφέρει κανένα πειστικό επιχείρημα για το πώς μία σχέση διμερούς μονοπωλίου μπορεί να κλίνει υπέρ του ενός μόνο μέρους³⁸. Η απόφαση σχετικά με το ύψος του παραγόμενου προϊόντος και της τιμής του, δεν έχει καμία σχέση με το ποιο από τα δύο αντισυμβαλλόμενα μέρη έχει την μεγαλύτερη σχετική πληροφόρηση. Αυτός ο παράγοντας το μόνο που μπορεί να επηρεάσει είναι τα πλαίσια μέσα στα οποία θα κυμανθεί η τιμή του προϊόντος και το επίπεδο της παραγωγής. Κατά τον P. M. Jackson ο παράγοντας που μπορεί να κάνει ένα διμερές μονοπώλιο να κλίνει υπέρ της μίας μόνο μεριάς είναι η ισχύς που έχει με βάση την κατανομή των δικαιωμάτων λήψης αποφάσεων³⁹.

³⁸ W. HETTICH, «Bureaucrats and Public Goods», *Public Choice*, 1975, τόμ. 76, σελ. 15-25.

³⁹ P. M. JACKSON, *The Political Economy of Bureaucracy*, Philip Allan, 1982, σελ. 132.

Βέβαια η άποψη του Niskanen, ότι ο γραφειοκράτης διαθέτει πολύ μεγαλύτερη σχετική πληροφόρηση από την πολιτική αρχή είναι ισχυρή, γιατί τον βοηθάει να έχει καλύτερη εκτίμηση των πραγματικών συνθηκών κόστους και ζήτησης των υπηρεσιών του. Όμως ο διοικητής ενός γραφείου αξιολογείται και κατεπέκταση εξαρτάται η διατήρηση της θέσης του από την πολιτική αρχή, με αποτέλεσμα το γραφείο σαν σύνολο να είναι μονοπώλιο, αλλά ο ίδιος ο γραφειοκράτης όχι⁴⁰.

2.7. Το υπόδειγμα της αυξητικής εξέλιξης του προϋπολογισμού

Σύμφωνα με το υπόδειγμα της αυξητικής εξέλιξης του προϋπολογισμού (incremental model of budgeting) η διαδικασία για τον τρέχον προϋπολογισμό εξαρτάται από την διαδικασία που είχε τηρηθεί από τους προηγούμενους προϋπολογισμούς. Σύμφωνα με τον A. Wildavsky «ο σημαντικότερος προσδιοριστικός παράγοντας του μεγέθους και του προϋπολογισμού ενός έτους είναι το μέγεθος και ο προϋπολογισμός του προηγούμενου έτους»⁴¹.

Ο προϋπολογισμός ενός έτους λοιπόν, δεν καταρτίζεται ξεκινώντας από μηδενική βάση, αλλά στηρίζεται στις αποφάσεις που λήφθηκαν τα αμέσως προηγούμενα χρόνια και οι αλλαγές που γίνονται είναι μικρές. Η διαδικασία του προϋπολογισμού είναι μία σειρά ή ακολουθία συναλλαγών μεταξύ των γραφείων, δηλαδή της κεντρικής αρχής και των φορέων της, κατά την οποία η κάθε υπηρεσία και ο κάθε οργανισμός υποβάλλει τις προτάσεις του για το ύψος του προϋπολογισμού που χρειάζεται και η κεντρική αρχή για το μέγεθος του προϋπολογισμού που εγκρίνει. Η κεντρική αρχή έχει να αντιμετωπίσει μία σειρά από προβλήματα, με σημαντικότερα την έλλειψη πληροφόρησης και χρόνου για να ερευνήσει σε βάθος τα κονδύλια που θα επιδοτήσει. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να εγκρίνει άμεσα τις δαπάνες που είχε εγκρίνει και τα προηγούμενα χρόνια και να αποφασίζει δραστικά μόνο για τις νέες.

Το υπόδειγμα της αυξητικής εξέλιξης του προϋπολογισμού έχει δύο βασικές παραδοχές:

⁴⁰ A, BRETON, KAI R. WINTROBE, «The Equilibrium Size of a Budget Maximizing Bureau: A Note on Niskanen's Theory of Bureaucracy», *Journal of Political Economy*, 1975, τόμ. 83, No 1, σελ. 195-208.

⁴¹ A. WILDAVSKY, ό.π., σελ. 13.

- I. Τα άτομα έχουν περιορισμένη ικανότητα κατανόησης των περίπλοκων ζητημάτων που έχουν να αντιμετωπίσουν, κυρίως λόγω έλλειψης πληροφόρησης, της αβεβαιότητας για το μέλλον και των προβλημάτων εκτίμησης που αντιμετωπίζουν. Έτσι η πολιτική αρχή απλοποιεί τα προβλήματα που έχει να αντιμετωπίσει.
- II. Η πολιτική αρχή, δηλαδή οι φορείς της λήψης αποφάσεων, δεν έχουν στόχο την βελτίωση των αποτελεσμάτων των επιλογών τους - γιατί ο διαθέσιμος χρόνος που έχουν για να αποφασίσουν είναι μικρός - κι έτσι με βάση τις γενικές αρχές που έχουν θέσει σε κάθε μεμονωμένο πρόβλημα επιλέγουν την πρώτη εναλλακτική λύση που τις ικανοποιεί. Με τον τρόπο αυτό κερδίζουν χρόνο, γιατί για κάθε μεμονωμένο πρόβλημα δεν χρειάζεται να το αναλύσουν και να το αξιολογήσουν με βάση κάθε εναλλακτική λύση.

Το γνωστότερο υπόδειγμα που κινείται σε αυτά τα πλαίσια είναι αυτό των O. A. Davis, M.A.H. Dempster και Y. A. Wildavski⁴², κατά το οποίο τα μεμονωμένα γραφεία συμπεριφέρονται με βάση το παρακάτω κριτήριο αποφάσεων:

$$B_{it}^* - \beta_i B_{it-1} + u_{it} , \quad (1)$$

όπου:

B_{it}^* = το μέγεθος του προϋπολογισμού που εισηγείται το γραφείο i την τρέχουσα χρονική περίοδο t ,

B_{it-1} = το ύψος του προϋπολογισμού που έλαβε το ίδιο γραφείο i την προηγούμενη χρονική περίοδο $t-1$,

β_i = μία σταθερά με την ιδιότητα $\beta_i > 1$, και

u_{it} = ένας παράγοντας τυχαίας διακύμανσης, με κανονική κατανομή, μέσο ίσο με το μηδέν και άγνωστη αλλά πεπερασμένη διακύμανση.

Η σχέση (1) λοιπόν, εκφράζει το ύψος του προϋπολογισμού που εισηγείται ένα γραφείο για ένα συγκεκριμένο έτος, ο οποίος είναι ένα ποσοστό β_i του προϋπολογισμού που έλαβε για το ακριβώς προηγούμενο

⁴² O. A. DAVIS, M.A.H. DEMPSTER και Y. A. WILDAVSKI, «A Theory of the Budgetary Process», *American Political Science Review*, 1966, τόμ. 60, σελ. 191-201.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΘΕΩΡΙΕΣ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΜΕ ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

έτος, αυξημένο ή μειωμένο (ανάλογα με τις ιδιαίτερες συνθήκες που υπάρχουν το τρέχον έτος) κατά ένα τυχαίο ύψος.

Επίσης η πολιτική αρχή συμπεριφέρεται με βάση το παρακάτω κριτήριο αποφάσεων:

$$B_{it} = a_{it} B_{it}^* + v_{it} \text{ ,} \quad (2)$$

όπου:

a_{it} = μία σταθερά, τέτοια ώστε $a_{it} < 1$,

v_{it} = ένας παράγοντας τυχαίας διακύμανσης, με κανονική κατανομή,

μέσο ίσο με το μηδέν και άγνωστη, αλλά πεπερασμένη διακύμανση.

Η σχέση (2) λοιπόν, εκφράζει ότι το ύψος του προϋπολογισμού που χορηγείται σε ένα γραφείο από την πολιτική αρχή για ένα συγκεκριμένο έτος, είναι ένα ποσοστό του προϋπολογισμού που εισηγείται το γραφείο συν ή πλην ένα τυχαίο ποσό.

Από τις σχέσεις (1) και (2) εξάγεται το υπόδειγμα της αυξητικής εξέλιξης του προϋπολογισμού, το οποίο έχει την εξής μορφή:

$$B_{it} = a_i \beta_i B_{it-1} + (a_i u_{it} + v_{it}) \quad (3)$$

ή

$$B_{it} = \gamma_i B_{it-1} + e_{it}$$

όπου:

$\gamma_i = a_i \beta_i$, και

$e_{it} = a_i u_{it} + v_{it}$

Άρα ο προϋπολογισμός που χορηγείται σε ένα γραφείο για το έτος t είναι μία συνάρτηση του προϋπολογισμού που του χορηγήθηκε το προηγούμενο έτος.

2.7.1. Κριτική της θεωρίας της αυξητικής εξέλιξης του προϋπολογισμού

Η θεωρία της αυξητικής εξέλιξης του προϋπολογισμού έχει καταστεί αντικείμενο εκτεταμένης μελέτης. Τα κυριότερα σημεία που μειώνουν την αποτελεσματικότητά της, αλλά και την γενική εμπειρική επαλήθευσή της, έχουν διατυπωθεί κυρίως από τον P. M. Jackson⁴³ και είναι τα εξής:

- I. Δεν γίνεται κάποια ιδιαίτερη αναφορά στους εξωγενείς παράγοντες που μπορούν να ασκήσουν επιδράσεις στο ύψος των δημόσιων δαπανών. Τέτοιοι εξωγενείς παράγοντες είναι ο ρυθμός πληθωρισμού και το ποσοστό ανεργίας. Σε έρευνά τους αργότερα οι O. A. Davis, M.A.H. Dempster και Y. A. Wildavsky συμπεριέλαβαν διάφορους εξωγενείς παράγοντες⁴⁴ χωρίς όμως να τους συνδέσουν με συγκεκριμένες συναρτήσεις ζήτησης και προσφοράς του παραγόμενου προϊόντος από τα γραφεία, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να συνδεθούν με τις δαπάνες των γραφείων.
- II. Δεν αναφέρεται με συγκεκριμένη επιχειρηματολογία ο ρόλος των πολιτικών και οργανωτικών παραγόντων. Λόγω της σπανιότητας των πόρων στον δημόσιο τομέα (όπως και σε ολόκληρη της οικονομία), υπάρχει ένας διαρκής ανταγωνισμός μεταξύ των γραφείων για την επιχορήγηση μεγαλύτερων κεφαλαίων από την πολιτική αρχή.
- III. Δεν υπάρχει σαφής επεξήγηση των σχέσεων αλληλεξάρτησης μεταξύ της πολιτικής αρχής, των γραφείων και της οικονομικής διοίκησης. Στο υπόδειγμά τους οι O. A. Davis, M.A.H. Dempster και Y. A. Wildavski ελέγχουν τις προτάσεις τους με τα ίδια στοιχεία που χρησιμοποίησαν για την διατύπωση τους, με συνέπεια η θεωρητική βάση του υποδείγματος να είναι αδύνατη.
- IV. Αγνοούνται οι αποφάσεις που λαμβάνονται με μη αυξητικές διαδικασίες, οι οποίες είναι λίγες, αλλά σίγουρα σημαντικές.

2.8. Τα πολιτικοοικονομικά υποδείγματα

Τα πολιτικοοικονομικά υποδείγματα ερευνούν τις σχέσεις αλληλεπίδρασης ανάμεσα στους ψηφοφόρους και την κυβέρνηση. Οι

⁴³ P. M. Jackson, ό.π..

⁴⁴ O. A. Davis, M.A.H. Dempster και Y. A. Wildavski, «Towards a Predictive Theory of Government», *British Journal of Political Science*, 1974.

υποθέσεις των υποδειγμάτων αυτών αφορούν διάφορους παράγοντες, όπως τις συναρτήσεις ευημερίας, τις διαδικασίες πληροφόρησης και τα χαρακτηριστικά του οικονομικού και του πολιτικού τομέα. Ο βασικός άξονας των υποδειγμάτων αυτών είναι ότι η εκάστοτε κυβέρνηση αξιολογείται βάση των επιδόσεών της από το εκλογικό σώμα και η προσπάθειά της είναι τέτοια ώστε οι επιδόσεις της να ικανοποιούν την θέληση των ψηφοφόρων, σε σημείο τέτοιο που να την επανεκλέξουν. Επίσης κατά τα υποδείγματα αυτά ο παράγοντας που βαραίνει περισσότερο στην απόφαση του εκλογικού σώματος είναι οι οικονομικές συνθήκες, τις οποίες η κυβέρνηση προσπαθεί να κατευθύνει πολύ κοντά στις προγραμματικές της δηλώσεις (αφού αυτός θεωρείται ο κύριος λόγος της εκλογής της), για να παραμείνει στην εξουσία και να μεγιστοποιήσει την ευημερία της⁴⁵.

Η συμπεριφορά της κυβέρνησης είναι συνάρτηση δύο μεταβλητών: της ιδεολογίας και της δημοτικότητας. Η ιδεολογία αφορά τις κοινωνικές και πολιτικές αντιλήψεις της κυβέρνησης, ενώ η δημοτικότητα αφορά την επιρροή που έχουν οι πράξεις της και οι πολιτικές αποφάσεις της στη μεγιστοποίηση της ευημερίας της και εμφανίζεται ως το αποτέλεσμα της ψηφοφορίας.

Σύμφωνα με την υπόθεση του πολιτικού κύκλου οικονομικής συγκυρίας (political business cycle), η σχετική στάθμιση των δύο αυτών μεταβλητών αλλάζει κατά την διάρκεια ενός εκλογικού κύκλου, με την ιδεολογία να έχει μεγαλύτερη βαρύτητα στην αρχή του εκλογικού κύκλου και την δημοτικότητα μεγαλύτερη προς το τέλος του. Η κυβέρνηση χρησιμοποιεί τις οικονομικές διακυμάνσεις κατά τρόπο όχι τυχαίο, αλλά πάντα με στόχο την παραμονή της στην εξουσία.

Συνοπτικά λοιπόν, υποθέσεις του υποδείγματος για τους ψηφοφόρους και την κυβέρνηση είναι οι παρακάτω:

- I. Οι ψηφοφόροι συμπεριφέρονται ορθολογικά και αξιολογούν τις επιδόσεις της κυβέρνησης (κυρίως στον οικονομικό τομέα) και αν η ικανοποίησή τους είναι χαμηλή υποστηρίζουν κάποιο κόμμα της αντιπολίτευσης.

⁴⁵ Τα πιο γνωστά πολιτικοοικονομικά υποδείγματα είναι των: W. D. NORDHAUS, «The Political Business Cycle», *Review of Economic Studies*, 1975, том. 42, σελ. 169 – 190, C. D. MacRAE, «A Political Model of the Business Cycle», *Journal of Political Economy*, 1977, том. 85, No 2, σελ. 239 – 269, A. LINDBECK, «Business Cycles, Politics and International Economic Dependence», *Skandinaviska Enskilda Quarterly Review*, 1975, том. 2, σελ. 53 – 68, B. S. FREY, «Politico – Economical Models and Cycles», *Journal of Public Economics*, том. 9, σελ. 203 – 220.

- II. Η συνάρτηση ευημερίας των ψηφοφόρων εξαρτάται από οικονομικούς δείκτες, όπως είναι η ανεργία, ο πληθωρισμός, οι μεταβιβαστικές πληρωμές και το διαθέσιμο εισόδημα.
- III. Η κυβέρνηση έχει κοινή δράση και πράττει ορθολογικά ανταγωνιζόμενη τα υπόλοιπα κόμματα, προσπαθώντας να λάβει το μεγαλύτερο μερίδιο ψήφων.
- IV. Η κυβέρνηση επιδιώκει την μεγιστοποίηση της ευημερίας της η οποία περιορίζεται από παράγοντες οικονομικούς (δημόσιο έλλειμμα), διοικητικούς (το μοντέλο γραφειοκρατίας που επικρατεί) και πολιτικούς (θετική έκβαση στις επόμενες εκλογές).
- V. Κατά την διάρκεια ενός πολιτικού κύκλου αναπτύσσεται ταυτόχρονα και ένας κύκλος ανεργίας - πληθωρισμού. Αμέσως μετά τις εκλογές η κυβέρνηση ακολουθεί μία αντιπληθωριστική πολιτική που αυξάνει την ανεργία και καθώς ο πολιτικό κύκλος φτάνει το τέλος του, λαμβάνει μέτρα που μειώνουν την ανεργία αλλά αυξάνουν τον πληθωρισμό.

2.8.1. Κριτική των πολιτικοοικονομικών υποδειγμάτων

Η πιο ευρεία κριτική των πολιτικοοικονομικών υποδειγμάτων έχει γίνει από τον M. Mullard⁴⁶, και συνοψίζεται στα εξής:

- I. Ενώ και η κυβέρνηση και οι ψηφοφόροι δρουν ορθολογικά με στόχο την μεγιστοποίηση της ευημερίας τους, διαχέεται η εντύπωση ότι η κυβέρνηση μπορεί να κατευθύνει το εκλογικό σώμα, γεγονός που σημαίνει ότι υπάρχει διαφοροποίηση στην πληροφόρηση των δύο αυτών ομάδων.
- II. Τα υποδείγματα αυτά υποθέτουν ότι η δημοτικότητα της κυβέρνησης είναι γραμμική συνάρτηση των οικονομικών δεικτών.
- III. Κατά τα πολιτικοοικονομικά υποδείγματα οι ψηφοφόροι είναι αυτοί που θέτουν τις προτεραιότητες και η κυβέρνηση απλά αναλαμβάνει να διεκπεραιώσει τις προτεραιότητες αυτές. Αυτή η υπόθεση ισοπεδώνει την πιθανότητα ύπαρξης πολιτικών και ιδεολογικών διαφορών μεταξύ των κομμάτων και δεν λαμβάνει καθόλου υπόψη την δυνατότητα της κυβέρνησης να επηρεάζει και να καθοδηγεί το εκλογικό σώμα.

⁴⁶ M. MULLARD, *The Politics of Public Expenditure*, Croom Helm, 1987

IV. Οι κυβερνήσεις δεν προσπαθούν πάντα να μειώσουν τα επίπεδα ανεργίας προς το τέλος των πολιτικών κύκλων, αφού ιδιαίτερα στις καπιταλιστικές κοινωνίες η επίτευξη πλήρους απασχόλησης δεν είναι πρωταρχικής σημασίας.

2.9. Γραφειοκρατία και πολιτική εξουσία

Οι σύγχρονες δημοκρατίες έχουν να αντιμετωπίσουν ένα μεγάλο δίλημμα: από την μια μεριά μπορούν να επιλέξουν την σχετική ανεξαρτησία της γραφειοκρατίας, που έχει σαν χαρακτηριστικό τον υψηλό επαγγελματισμό, την καλή μόρφωση, την ταύτιση με το κράτος και την ικανότητα εξυπηρέτησης κυβερνήσεων διαφορετικών κομμάτων και από την άλλη τον «εκδημοκρατισμό» της γραφειοκρατίας που χαρακτηρίζεται από την υιοθέτηση πολιτικών κριτηρίων στους διορισμούς και την απόδοση εμπιστοσύνης στα πολιτικά στελέχη και τους ειδικούς που συνδέονται με το εκάστοτε κυβερνών κόμμα. Κάθε επιλογή στηρίζεται στα δικά της ιδιαίτερα επιχειρήματα.

Η επιλογή της ανεξάρτητης γραφειοκρατίας λειτουργεί ως θεσμός ελέγχου της υπερβολικής εξουσίας και των αυθαίρετων αποφάσεων των εκλεγμένων πολιτικών, με ιδιαίτερη εμμονή στην νομιμότητα, την υπευθυνότητα και τον ορθολογισμό των αποφάσεων. Η ανεξάρτητη δημόσια διοίκηση αποτελεί συστατικό της δημοκρατίας, γιατί όταν έχει προσληφτεί αξιοκρατικά συμβάλλει στην πραγμάτωση της αρχής της ισότητας των πολιτών έναντι του νόμου κατά τις επαφές του με το κράτος. Όμως σε αυτή την περίπτωση υπάρχει πάντα ο φόβος οι δημόσιοι υπάλληλοι να έχουν την δυνατότητα να αποτρέψουν, να καθυστερήσουν ή να αρνηθούν να εφαρμόσουν αποφάσεις των εκλεγμένων πολιτικών, που συνήθως ακολουθούν τις επιθυμίες του εκλογικού σώματος. Η δημόσια διοίκηση μπορεί να αποτελέσει ανασταλτικό παράγοντα στην πολιτική διοίκηση, στο βαθμό που η εφαρμογή των νόμων περιέχεται στα χέρια υπαλλήλων που διαφωνούν με το κόμμα που έχει καταλάβει με δημοκρατικές διαδικασίες την εξουσία. Από την άλλη μεριά, η επιλογή του εκδημοκρατισμού της γραφειοκρατίας με την επιλογή υπαλλήλων με αξιοκρατικά κριτήρια που έχουν ανώτερη μόρφωση κάνει τους δημόσιους υπαλλήλους μη αντιπροσωπευτικό δείγμα της κοινωνίας.

Συνήθως η επιλογή γίνεται ανάμεσα στους δύο ανωτέρω πόλους.

Ο σχετικός προβληματισμός της λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης στο πλαίσιο της δημοκρατίας, αναγνωρίζει τη δημόσια διοίκηση ως απαραίτητο φορέα πραγμάτωσης της δημοκρατίας και ταυτόχρονα την αντιμετωπίζει ως πιθανό εμπόδιο που η δημοκρατία πρέπει να υπερβεί για να λειτουργήσει ουσιαστικά.

Ο Max Weder⁴⁷ αναφέρει ότι οι πολιτικοί είναι ερασιτέχνες μπροστά στους υφιστάμενους υπαλλήλους τους, γιατί υστερούν τόσο ως προς την νομική κατάρτιση, όσο και ως προς την τεχνική εμπειρία που απαιτεί η λειτουργία της κρατικής μηχανής.

Οι J. D. Aberbach, R. D. Putnam και B. A. Rockman⁴⁸, διακρίνουν τέσσερα διαφορετικά πρότυπα οργάνωσης μεταξύ των ανώτερων δημόσιων υπάλληλων και των πολιτικών στελεχών.

- I. Στο πρώτο πρότυπο υπάρχει απόλυτος διαχωρισμός μεταξύ της διαμόρφωσης μιας πολιτικής και των εκτελεστών των αποφάσεων.
- II. Στο δεύτερο πρότυπο υπάρχει από κοινού συμμετοχή υπαλλήλων και πολιτικών στη χάραξη πολιτικής, με διαφορετικές όμως ιδιότητες. Οι υπάλληλοι προσφέρουν τις νομικές και τεχνικές γνώσεις τους και οι πολιτικοί αποφασίζουν, αφού πρώτα ιεραρχήσουν τα συμφέροντα του εκλογικού σώματος που ψηφίζει την παράταξή τους, αλλά και τα συμφέροντα που υπάρχουν στην δική τους εκλογική περιφέρεια από την ανάπτυξη της οποίας μεγιστοποιούν οι ίδιοι την ευημερία τους.
- III. Στο τρίτο πρότυπο πολιτικοί και υπάλληλοι συμμετέχουν από κοινού στην χάραξη πολιτικής και ασχολούνται με τις πολιτικές διαστάσεις των προβλημάτων. Η διαφοροποίησή τους υφίσταται μόνο στις κοινωνικές ομάδες που προσπαθούν να βοηθήσουν. Οι πολιτικοί μέσα από την γενικότερη πολιτική συγκυρία, παρατηρούν τις διαθέσεις ολόκληρου του εκλογικού σώματος, ενώ οι υπάλληλοι προσπαθούν να ικανοποιήσουν τα συμφέροντα των κοινωνικών ομάδων που σχετίζονται επαγγελματικά με την υπηρεσία τους.
- IV. Στο τέταρτο πρότυπο υπάρχει σύγχυση, ακόμα και ταύτιση του ρόλου των πολιτικών και των δημόσιων υπαλλήλων.

⁴⁷ MAX WEDER, *Essays in Sociology*, Oxford University Press, 1950, σελ. 232

⁴⁸ J. D. ABERBACH, R. D. PUTNAM και B. A. ROCKMAN, *Bureaucrats and Politicians in Western Democracies*, Harvard University Press, 1981, σελ. 4 – 23.

Κατά τους J. D. Aberbach, R. D. Putnam και B. A. Rockman το τελευταίο πρότυπο υφίσταται στην δημόσια διοίκηση της Αμερικής, ενώ τα τρία πρώτα κυρίως σε χώρες της Ευρώπης.

Οι πολιτικοί διοικητές, δηλαδή οι υπουργοί και οι υφυπουργοί, προϊστανται ενός υπουργείου και έχουν την ευθύνη για τα νομικά πρόσωπα που εποπτεύει το υπουργείο τους. Με βάση τον διαχωρισμό εκτελεστικής και κοινοβουλευτικής εξουσίας, αλλά και τον καταμερισμό των λειτουργιών στο εσωτερικό της κεντρικής διοίκησης, μεταξύ του σχεδιασμού και της υλοποίησης των μέτρων πολιτικής ενός υπουργείου, οι πολιτικοί προϊστάμενοι ασχολούνται με την σύλληψη της γενικής φιλοσοφίας που διέπει την δράση και το σχεδιασμό της πολιτικής του υπουργείου τους. Από την άλλη μεριά η υλοποίηση της πολιτικής διεκπεραιώνεται από τους δημόσιους υπαλλήλους.

Σύμφωνα με τον W. Heady⁴⁹, υπάρχουν πέντε διαφορετικοί τύποι υπουργών, ανάλογα με τον ρόλο που οι ίδιοι πιστεύουν ότι διεκπεραιώνουν, οι οποίοι είναι:

- I. Ο πρώτος τύπος υπουργού είναι ο καινοτόμος διαμορφωτής νέας πολιτικής. Αυτός ο τύπος υπουργού διατυπώνει τους στόχους και τις προτεραιότητες και δίνει έναυσμα για την κατάρτιση προγραμμάτων υλοποίησής τους. Ο ρόλος των ανώτερων δημόσιων υπάλληλων περιορίζεται στην παθητική αποδοχή των σχεδιασμών του υπουργού.
- II. Ο δεύτερος τύπος υπουργού είναι ο επιλογέας προηγούμενων μέτρων πολιτικής. Αυτός ο τύπος υπουργού αποδέχεται τους στόχους που είχαν τεθεί από τους προηγούμενους υπουργούς του ίδιου υπουργείου και διαλέγει ανάμεσα σε αυτούς. Δεν καθυστερεί για να βρει νέους σχεδιασμούς πολιτικής, αλλά επιλέγει ποιους στόχους από αυτούς που είχαν τεθεί παλαιότερα θα υλοποιήσει.
- III. Ο τρίτος τύπος υπουργού είναι αυτός του ανταγωνιστικού πολιτικού, που έχει μία διαχειριστική αντίληψη για τα θέματα που αφορούν το υπουργείο του και συνδέει την επιλογή πολιτικής με την επιλογή μέσων υλοποίησής της. Το μεγαλύτερο βάρος δεν το δίνει στο σχεδιασμό της πολιτικής, αλλά στα θέματα που απορρέουν από την υλοποίησή της, όπως είναι το κόστος και η οργάνωση.

⁴⁹ W. HEADY, «A Typology of Ministers: Implications for Minister – Civil Servant Relationships in Britain», στο MATTEI DOGAN (επιμ.), *The Mandarins of Western Europe: The Political Role of Top Civil Servants*, J. Wiley, 1975, σελ. 63 – 86.

- IV. Ο τέταρτος τύπος υπουργού είναι ο διαμεσολαβητής, ο οποίος παίζει τον ρόλο του επιδιαιτητή μεταξύ των ομάδων με συγκρουόμενα συμφέροντα που επηρεάζονται από το υπουργείο του, όπως είναι οι επαγγελματικές οργανώσεις, οι φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης και τα κοινωνικά κινήματα.
- V. Ο πέμπτος είναι ο μινιμαλιστής. Αυτός πιστεύει ότι ο ρόλος του είναι εξαιρετικά περιορισμένος και δεν προσπαθεί να τον μεγεθύνει, με αποτέλεσμα να αποφεύγει τις πολιτικές μάχες που αφορούν το υπουργείο του, περιοριζόμενος μόνο στην πολιτική ευθύνη για την δράση των υπηρεσιών που απορρέουν από το υπουργείο του.

Από τους πέντε παραπάνω τύπους υπουργών οι δύο πρώτοι έχουν την μεγαλύτερη επιρροή στα υπουργεία τους και οι τρεις τελευταίοι την μικρότερη, ενώ ο δεύτερος τύπος εμφανίζεται να έχει τις καλύτερες σχέσεις να το ανώτερο διοικητικό προσωπικό του. Ο εκτελεστικός, ο διαμεσολαβητής και ο μινιμαλιστής υπουργός δεν έχει μεγάλη επιρροή στο υπουργείο του, γιατί συνήθως δεν έχει μεγάλη εμπειρία, αλλά ούτε και ειδικές δεξιότητες και ανέλαβε την θέση χωρίς να έχει ήδη καταρτίσει ένα συγκεκριμένο προσωπικό πλάνο για τις προτεραιότητες, τα προβλήματα και τις λύσεις τους.

Γενικότερα τα πολιτικά στελέχη της κυβέρνησης επηρεάζονται από τις σχέσεις διοίκησης και πολιτικής και την πολιτική συγκυρία. Έτσι, το πολιτικό στέλεχος δεν αναλαμβάνει μόνο το σχεδιασμό της πολιτικής και την εκπόνηση νομοσχεδίων, αλλά και την υλοποίηση της. Ο ρόλος λοιπόν της πολιτικής διοίκησης από επιτελικός – προγραμματικός γίνεται εκτελεστικός – ερμηνευτικός. Αυτή η μετουσίωση του ρόλου της πολιτικής διοίκησης γίνεται κυρίως στις εξής δύο περιπτώσεις:

- I. Όταν η εφαρμογή του νόμου αφήνει μεγάλα περιθώρια παρέμβασης στους υπαλλήλους.
- II. Όταν ο ίδιος ο νόμος είναι εξολοκλήρου διάφορος της υπηρεσιακής αρμοδιότητας των υπάλληλων που έχουν την τυπική ευθύνη εφαρμογής του.

Αν η εφαρμογή του νόμου ανατεθεί εξολοκλήρου στους υπαλλήλους, τότε αυτοί αναλαμβάνουν και την λήψη κρίσιμων πολιτικών αποφάσεων, όπου το πολιτικό κόστος από μία λανθασμένη επιλογή μπορεί να είναι μεγάλο, όπως και η πιθανότητα λανθασμένης εκτέλεσης του νόμου ιδίως όταν μία ασάφεια του νόμου επισειεί διάφορες ερμηνείες. Σε αυτές τις περιπτώσεις η

πολιτική διοίκηση παρεμβαίνει με την έκδοση εγκυκλίων, χωρίς να αφήνουν ελευθερία στους υπαλλήλους να δώσουν στον νόμο το νόημα που οι ίδιοι κρίνουν σκοπιμότερο.

Τα πολιτικά στελέχη πάντα διατηρούν υπόνοιες ότι οι πολιτικές και συνδικαλιστικές πεποιθήσεις των υπαλλήλων μπορούν να επηρεάσουν την εφαρμογή των νόμων. Ειδικότερα όταν τα πολιτικά στελέχη είναι νέα ή κυρίως όταν ανήκουν σε πολιτικό κόμμα που μόλις έλαβε την εντολή διακυβέρνησης, τότε οι υπόνοιες αυτές μεταβαίνουν στο επίπεδο της πλήρους έλλειψης εμπιστοσύνης προς τους υπαλλήλους, γιατί θεωρείται ότι η στρατηγική θέση των ανώτερων υπαλλήλων στο πολιτικό και διοικητικό σύστημα μπορεί να αποπροσανατολίσει τις νέες πολιτικές που η καινούργια πολιτική ηγεσία σχεδιάζει και επιχειρεί να εφαρμόσει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3
Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

3.1. Έννοιες και μεθοδολογικά προβλήματα.

Όταν γίνονται μετρήσεις ή εκτιμήσεις του μεγέθους του δημόσιου τομέα τα αποτελέσματα διαφέρουν μεταξύ τους εξαιτίας του ορισμού του δημόσιου τομέα που γίνεται κάθε φορά αποδεκτός.

Στην παρούσα μελέτη για τον ορισμό του δημόσιου τομέα χρησιμοποιείται η εθνικολογιστική του έννοια, δηλαδή η γενική κυβέρνηση. Η γενική κυβέρνηση περιλαμβάνει την κεντρική διοίκηση, την τοπική αυτοδιοίκηση, τους οργανισμούς κοινωνικής ασφάλισης και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου. Τα αγαθά και οι υπηρεσίες που παράγονται από αυτούς τους φορείς έχουν τα χαρακτηριστικά των δημόσιων και όχι των ιδιωτικών αγαθών. Στα ιδιωτικά αγαθά το όφελος το οποίο προκύπτει από την κατανάλωσή τους μπορεί να διαιρεθεί και να εξατομικευτεί και έτσι η κατανάλωσή τους μπορεί να γίνει μόνο από τους πολίτες που πληρώνουν για να το απολαμβάνουν. Αντίθετα στα δημόσια αγαθά δεν μπορούν να αποκλειστούν αυτοί που δεν καταβάλουν το αντίτιμο του αγαθού, γιατί η φύση της παραγωγής τους τα διαχέει σε όλους ακόμα και σε αυτούς που δεν είναι διατεθειμένοι να καταβάλουν το αντίτιμό τους. Ακόμα όμως, και αν είναι δυνατός ο αποκλεισμός των πολιτών που δεν καταβάλουν αντίτιμο για την κατανάλωση των δημόσιων αγαθών αυτό δεν κρίνεται σκόπιμο γιατί το κόστος αποκλεισμού είναι πολύ μεγάλο.

Στην γενική κυβέρνηση δεν περιλαμβάνονται οι δημόσιες επιχειρήσεις⁵⁰. Οι δημόσιες επιχειρήσεις αποκλείονται όχι μόνο εξαιτίας των μορφών που μπορούν να πάρουν ανάλογα με την έκταση συμμετοχής των δημόσιων φορέων ή την πραγματική διοικητική ανεξαρτησία τους από την διοίκηση, αλλά γιατί είναι επιχειρηματικοί οργανισμοί που ακολουθούν κατά ένα μέρος τον νόμο της αγοράς – αν και οι τιμές που επιβάλουν συνήθως είναι μικρότερες από αυτές στις οποίες θα οδηγούσε ο μηχανισμός της ελεύθερης αγοράς – και τα έσοδά τους προέρχονται από την πώληση ιδιωτικών αγαθών και όχι από φόρους. Επίσης οι εμπορικές τους συναλλαγές τυποποιούνται με βάση το λογιστικό σύστημα και μέρος των οικονομικών τους μεγεθών είναι αποτέλεσμα κρατικών επιχορηγήσεων. Η διαφοροποίηση των δημόσιων επιχειρήσεων από το δημόσιο τομέα βοηθάει στην καλύτερη κατανόηση της

⁵⁰ Η γενική κυβέρνηση μαζί με τις δημόσιες επιχειρήσεις αποτελούν τον ευρύτερο δημόσιο τομέα.

διόγκωσης του δημόσιου τομέα γιατί οι δημόσιες επιχειρήσεις επηρεάζονται σε μεγάλο ποσοστό από τους κανόνες της αγοράς.

Ο όγκος του δημόσιου τομέα είναι ένα μέγεθος που δεν μπορεί να μετρηθεί σε απόλυτο βαθμό, γιατί τα αγαθά και οι υπηρεσίες που παράγει δεν μπορούν να ποσοτικοποιηθούν και να μετρηθούν. Ακόμα όμως και αν μπορούσαν, η έλλειψη τιμών στην αγορά για τα αγαθά αυτά θα οδηγούσε στο πρόβλημα της μη αντιστοίχισής τους με χρηματικούς όρους. Εξαιτίας του προβλήματος αυτού, η αξία των αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται από τον δημόσιο τομέα μετριούνται με το μέγεθος των δημόσιων δαπανών.

Η αντιστοίχιση αυτή των δημόσιων αγαθών και υπηρεσιών με τις δημόσιες δαπάνες, μπορεί να οδηγήσει σε λανθασμένα συμπεράσματα γιατί μία αύξηση των δημόσιων δαπανών δεν σημαίνει ότι θα αυξήσει και την ποσότητα των παραγόμενων προϊόντων ή θα κάνει καλύτερη την ποιότητά τους, γιατί στις δημόσιες δαπάνες ενσωματώνονται οι παραγωγικές δημόσιες δαπάνες που αποτελούν δαπάνες εισροών και όχι δαπάνες των καταναλωτών για τελικά προϊόντα καθώς και οι μη παραγωγικές δημόσιες δαπάνες που απλά ανακατανέμουν το εισόδημα.

Οι δημόσιες δαπάνες λοιπόν διακρίνονται στις παραγωγικές και στις μη παραγωγικές δημόσιες δαπάνες.

Οι παραγωγικές δημόσιες δαπάνες διακρίνονται σε δαπάνες δημόσιας κατανάλωσης ή τρέχουσες δαπάνες και δαπάνες δημόσιων επενδύσεων. Στις δαπάνες δημόσιας κατανάλωσης περιλαμβάνονται οι δαπάνες των δημόσιων φορέων για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών στο εσωτερικό και το εξωτερικό τα οποία προορίζονται να καλύψουν τις ανάγκες του παρόντος. Τέτοιες δαπάνες είναι οι μισθοί των δημοσίων υπαλλήλων, οι συντάξεις που καταβάλλει το δημόσιο, τα ενοίκια, τα έξοδα γραφικής ύλης και γενικότερα οι αγορές αγαθών και υπηρεσιών. Ειδικά οι συντάξεις θεωρούνται μονομερείς παροχές του δημοσίου στους συνταξιούχους και θα έπρεπε να περιλαμβάνονται στις μεταβιβαστικές πληρωμές, όμως μερικές κατηγορίες συντάξεων θεωρούνται πολλές φορές συνέχεια των αμοιβών των συνταξιούχων κι έτσι περιλαμβάνονται στις δαπάνες για αγαθά και υπηρεσίες. Στην Ελλάδα οι συντάξεις των δημόσιων πολιτικών και στρατιωτικών υπαλλήλων περιλαμβάνονται στην κατηγορία των δημόσιων δαπανών για αγαθά και υπηρεσίες, ενώ οι συντάξεις των άλλων οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης και οι πολεμικές συντάξεις περιλαμβάνονται στις μεταβιβαστικές

πληρωμές. Σύμφωνα με τους εθνικούς λογαριασμούς οι συντάξεις διαχωρίζονται σε δύο κατηγορίες γιατί είναι διαφορετικός ο τρόπος που λαμβάνονται υπόψη οι συνολικές κρατήσεις των δημοσίων υπαλλήλων για την ασφάλισή τους με αποτέλεσμα οι καθαρές αποδοχές να μετατρέπονται σε ακαθάριστες. Αν οι δημόσιοι υπάλληλοι πλήρωναν εισφορές για την κοινωνική τους ασφάλιση, θα έπρεπε να πληρώνουν ένα ποσό ίσο με τις ετήσιες συντάξεις για να είναι ισοσκελισμένο το ασφαλιστικό τους ταμείο. Επομένως, οι συνολικές ακαθάριστες αποδοχές τους θα είναι ίσες με τις καθαρές εισπράξεις συν τις υποτιθέμενες αυτές κρατήσεις, δηλαδή οι συντάξεις εδώ λαμβάνονται υπόψη ως κρατήσεις. Θα έπρεπε όμως να λαμβάνονται υπόψη και οι πληρωμές, δηλαδή και ως μεταβιβαστικές πληρωμές. Κάτι τέτοιο όμως δεν γίνεται, γι' αυτό και οι συνολικές δαπάνες του δημοσίου είναι υποεκτιμημένες στην Ελλάδα σε σύγκριση με αυτές άλλων χωρών⁵¹.

Οι δημόσιες επενδύσεις περιλαμβάνουν τις δαπάνες για αγορά κεφαλαιουχικών αγαθών, δηλαδή αγαθών τα οποία θα παρέχουν υπηρεσίες και θα ικανοποιούν ανάγκες για μια σειρά ετών και όχι τις δαπάνες για διαρκή αγαθά που ενώ έχουν τα χαρακτηριστικά των κεφαλαιουχικών αγαθών, χρησιμοποιούνται για την εξυπηρέτηση καταναλωτικών αναγκών. Οι δημόσιες επενδύσεις έχουν την έννοια των ακαθάριστων επενδύσεων παγίου κεφαλαίου, δηλαδή δεν περιλαμβάνουν τις μεταβολές των αποθεμάτων.

Οι μη παραγωγικές δημόσιες δαπάνες διακρίνονται στις μεταβιβάσεις, δηλαδή σε τρέχουσες μεταβάσεις σε ιδιώτες και μεταβιβάσεις στην αλλοδαπή και στους τόκους του δημόσιου χρέους. Αυτές οι δαπάνες δεν αποτελούν ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες και δεν συντελούν άμεσα στη χρησιμοποίηση παραγωγικών συντελεστών και στη δημιουργία εισοδημάτων. Είναι μονομερείς παροχές των δημόσιων φορέων προς τους ιδιωτικούς φορείς, οι οποίες αυξάνουν τα διαθέσιμα εισοδήματά τους ή την περιουσία τους, δεν αποτελούν όμως αμοιβές συντελεστών παραγωγής για την συμβολή τους στην παραγωγική διαδικασία και επομένως δεν συνυπολογίζονται στο εθνικό εισόδημα. Αν λοιπόν οι μεταβιβαστικές πληρωμές – οι οποίες δεν συνιστούν άμεση χρησιμοποίηση παραγωγικών πόρων από το δημόσιο τομέα – συμπεριληφθούν στις δημόσιες δαπάνες και το τελικό μέγεθος εκφραστεί ως ποσοστό του εθνικού εισοδήματος, τότε το μέγεθος του δημόσιου τομέα θα

⁵¹ Θ. Α. ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, Β. Α. ΠΑΤΣΟΥΡΑΤΗΣ, ό.π., σελ. 108 – 109.

παρουσιαστεί διογκωμένο. Από την άλλη μεριά αν οι μη παραγωγικές δημόσιες δαπάνες δεν συμπεριληφθούν στο σύνολο των δημόσιων δαπανών θα δημιουργούνταν πρόβλημα πολιτικής γιατί δεν θα ήταν γνωστό το πραγματικό μέγεθος των δημόσιων δαπανών το οποίο πρέπει να χρηματοδοτηθεί με φορολογία.

Η δημόσια κατανάλωση και οι μη παραγωγικές δημόσιες δαπάνες αποτελούν τις τρέχουσες δημόσιες δαπάνες.

Η ταξινόμηση των δημόσιων δαπανών γίνεται και κατά λειτουργία, δηλαδή με βάση την συγκεκριμένη ανάγκη ή κατηγορία αναγκών στην κάλυψη των οποίων αποβλέπει κάθε μία κατηγορία δαπάνης.

Για να υπάρξει πρακτική σύγκριση του μεγέθους του δημόσιου τομέα, θα πρέπει να μετρηθεί σε σχέση με ένα άλλο μακροοικονομικό μέγεθος όπως είναι το μέγεθος της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας. Η συνολική οικονομική δραστηριότητα μετριέται με διάφορα μέτρα όπως είναι το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν σε τιμές συντελεστών παραγωγής ή σε αγοραίες τιμές και το καθαρό εθνικό προϊόν σε τιμές συντελεστών παραγωγής.

Οι αυξήσεις του μεγέθους του δημόσιου τομέα όταν εξετάζονται μεμονωμένα δεν μπορούν να βοηθήσουν στην εξαγωγή συμπερασμάτων γιατί την ίδια στιγμή η οικονομία μπορεί να παρουσιάζει συνολική αύξηση των μεγεθών της. Όλοι οι δείκτες που εκφράζουν το μέγεθος των δημόσιων δαπανών παρουσιάζουν αποκλίσεις μεταξύ τους κι έτσι κάθε φορά γίνεται η επιλογή εκείνων των δεικτών που παρουσιάζουν καλύτερα τα δεδομένα της κάθε μελέτης.

3.2. Η Εξέλιξη του μεγέθους του δημόσιου τομέα στην Ελλάδα.

Στον Πίνακα 1 παρουσιάζεται η εξέλιξη των βασικών κατηγοριών των δημόσιων δαπανών για την χρονική περίοδο 1958 – 2006⁵² σε τρέχουσες τιμές. Στην στήλη 1 παρουσιάζεται η εξέλιξη της δημόσιας κατανάλωσης, στην στήλη 2 η εξέλιξη των δημόσιων επενδύσεων, στην στήλη 3 η εξέλιξη των παραγωγικών δημόσιων δαπανών που αποτελούνται από το άθροισμα της δημόσιας κατανάλωσης και των δημόσιων επενδύσεων, στην στήλη 4 η εξέλιξη των μεταβιβάσεων που αποτελούνται από τις επιδοτήσεις από το

⁵² Για τα έτη 2003 ως 2006 παρουσιάζονται οι σχετικές προβλέψεις του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

δημόσιο, τις τρέχουσες μεταβιβάσεις σε ιδιώτες και τις τρέχουσες μεταβιβάσεις στην αλλοδαπή, στην στήλη 5 η εξέλιξη του δημόσιου χρέους, στην στήλη 6 το σύνολο των μη παραγωγικών δημόσιων δαπανών που είναι το σύνολο των μεταβιβάσεων και των τόκων του δημόσιου χρέους, στην στήλη 7 το σύνολο των δημόσιων δαπανών που αποτελούνται από το άθροισμα των παραγωγικών και των μη παραγωγικών δημόσιων δαπανών και στην στήλη 8 το ακαθάριστο εθνικό προϊόν.

Με βάση τα στοιχεία του Πίνακα 1 εξάχθηκε ο Πίνακας 2 που παρουσιάζει την σχετική εξέλιξη των παραπάνω κατηγοριών δημόσιων δαπανών σε τρέχουσες τιμές, δηλαδή την εξέλιξη των δημόσιων δαπανών ως ποσοστό του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος. Στον Πίνακα 2 λοιπόν και στις στήλες 1 ως 7 παρουσιάζονται οι εξής δείκτες: ποσοστιαία συμμετοχή της δημόσιας κατανάλωσης στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν, ποσοστιαία συμμετοχή των δημόσιων επενδύσεων στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν, ποσοστιαία συμμετοχή των παραγωγικών δημόσιων δαπανών στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν, ποσοστιαία συμμετοχή των μεταβιβάσεων στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν, ποσοστιαία συμμετοχή των τόκων του δημόσιου χρέους στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν, ποσοστιαία συμμετοχή των παραγωγικών δημόσιων δαπανών στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν και ποσοστιαία συμμετοχή των συνολικών δημόσιων δαπανών στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν.

Στους δύο αυτούς πίνακες, καθώς και στους πίνακες που ακολουθούν τα μεγέθη από το 1958 ως το 1995 παρουσιάζονται με το προηγούμενο σύστημα εθνικών λογαριασμών και όταν πρόκειται για σταθερές τιμές το έτος βάσης είναι το 1970. Από το 1995 υιοθετείται το ευρωπαϊκό σύστημα λογαριασμών και το έτος βάσης όταν πρόκειται για σταθερές τιμές είναι το 1995. Για το ευρωπαϊκό σύστημα λογαριασμών έχουν γίνει υπολογισμοί αναδρομικά από το 1988 έτσι ώστε η τάση των μεγεθών να είναι πιο εμφανής αφού θα αναφέρονται σε μία ευρύτερη χρονική περίοδο. Το κάθε σύστημα λογαριασμών είναι λοιπόν ομαδοποιημένο και τα ποσά εκφράζονται σε εκατομμύρια δραχμές.

Τα προβλήματα που προκαλούνται από την αλλαγή διαδικασίας τήρησης λογαριασμών και την αλλαγή ετών βάσης για τον αποπληθωρισμό των μεγεθών είναι φανερά, αλλά αυτό που μας ενδιαφέρει είναι η παρακολούθηση της τάσης των μεγεθών σε μακρές χρονικές περιόδους, γεγονός που μπορεί να παρακολουθηθεί από τον τρόπο που παρουσιάζονται οι πίνακες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Από τον Πίνακα 2 φαίνεται ότι ο δημόσιος τομέας της Ελλάδας παρουσιάζει μία σχετική αύξηση του μεγέθους του κατά την περίοδο 1958 – 1989. Το 1958 η ποσοστιαία συμμετοχή των συνολικών δαπανών στο Α.Ε.Π. ήταν 20,98% ενώ το 1989 έφτασε το 52,70%. Αναλυτικότερα, η ποσοστιαία συμμετοχή της δημόσιας κατανάλωσης στο Α.Ε.Π. αυξήθηκε από 11,19% το 1958 σε 20,86% το 1989 ενώ η συμμετοχή των δημόσιων επενδύσεων παρουσίασε διακυμάνσεις έχοντας τις μεγαλύτερες αυξήσεις τις περιόδους 1958 – 1962, 1968 -1972 και 1982 – 1985 και τις μεγαλύτερες μειώσεις κατά τις περιόδους 1973 – 1977 και 1986 – 1988. Οι μειώσεις αυτές αντικατοπτρίζουν την προσπάθεια των φορέων της οικονομικής πολιτικής να εξομαλύνουν τις πληθωριστικές πιέσεις στην οικονομία. Πάντως η συμμετοχή των δημόσιων επενδύσεων στην οικονομία χαρακτηρίζεται μικρή αφού την μέγιστη τιμή της την λαμβάνει το 1985 με ένα ποσοστό μόλις 8,18%.

Οι παραγωγικές δημόσιες δαπάνες κατά την περίοδο 1958 – 1995 παρουσιάζουν κι αυτές διακυμάνσεις και κυμαίνονται από 15,70% το 1958 σε 24,87% το 1995 με υψηλότερη τιμή το 1985 28,73%. Οι μεγαλύτερες αυξήσεις παρουσιάζονται τις περιόδους 1958 -1962, 1964 – 1969 και 1987 – 1985, ενώ οι μειώσεις είναι μεμονωμένες και αφορούν κυρίως συγκεκριμένα έτη όπως το 1963, το 1970, το 1973 την περίοδο 1986 – 1987 και την περίοδο 1993 – 1994. Οι παραγωγικές δημόσιες δαπάνες στο ευρωπαϊκό σύστημα λογαριασμών κατά την περίοδο 1988 – 2002 παρουσιάζονται περισσότερο σταθεροποιημένες ξεκινώντας από 18,96% το 1988 και καταλήγοντας σε 19,41% το 2002⁵³. Αυτό συμβαίνει γιατί η ποσοστιαία συμμετοχή της δημόσιας κατανάλωσης στο Α.Ε.Π. κατά την χρονική αυτή περίοδο είχε μία αύξηση της τάξης της 1,31 ποσοστιαίας μονάδας από 14,32% το 1988 σε 15,63% το 2002, ενώ οι δημόσιες επενδύσεις παρουσιάζονται μειούμενες στα μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα.

Την περίοδο 1958 – 1989 οι μεταβιβάσεις παρουσιάζουν μεγάλη άνοδο του ποσοστού συμμετοχής τους στο Α.Ε.Π. ξεκινώντας από 15,70% το 1958 και καταλήγοντας σε 26,76% το 1989. Τα αποτελέσματα αυτά καταδεικνύουν μία ενίσχυση της κοινωνικής πολιτικής την περίοδο αυτή.

Η συμμετοχή των τόκων του δημόσιου χρέους παρουσιάζει κι αυτή μία συνεχή αύξηση από 0,06% το 1958 σε 8,18% το 1989. Από το 1958 ως το 1973 η

⁵³ Για την περίοδο 2003 – 2006 οι προβλέψεις δείχνουν τις παραγωγικές δημόσιες δαπάνες να παρουσιάζουν ελαφρά μείωση.

συμμετοχή των τόκων του δημόσιου χρέους δεν ξεπέρασε το 1%. Από το 1974 όμως ξεκινάει μία συνεχής άνοδος. Το γεγονός αυτό αντικατοπτρίζει ότι όλη αυτή την περίοδο τα ελλείμματα του δημόσιου τομέα αυξάνονταν, όπως και τα ονομαστικά επιτόκια ως αποτέλεσμα του πληθωρισμού που υπήρχε, με συνέπεια και την αύξηση του δημόσιου δανεισμού. Στην περίοδο 1989 – 2002 οι τόκοι του δημόσιου χρέους παρουσιάζουν αύξηση μέχρι το 1994 όπου και παίρνουν την μέγιστη τιμή τους 13,80 % και μετά προχωρούν σε μία σταδιακή μείωση όπου το 2002 αγγίζουν το 6,45%. Η πρόβλεψη για το 2005 είναι να έχουν φτάσει στο 5,57%.

Όλοι οι παραπάνω δείκτες που είναι υπολογισμένοι σε σταθερές τιμές έχουν περιορισμένη ισχύ, γιατί όταν οι τιμές των δημόσιων αγαθών και υπηρεσιών αυξάνονται πιο γρήγορα από το γενικό επίπεδο των τιμών, τότε το πραγματικό μέγεθος του δημόσιου τομέα υπερεκτιμάται. Γι' αυτό στους πίνακες 3 και 4 έχουν υπολογιστεί τα ίδια μεγέθη με τους πίνακες 1 και 2, αλλά σε σταθερές τιμές.

Στον Πίνακα 4 λοιπόν παρατηρούμε ότι η δημόσια κατανάλωση σε σταθερές τιμές παρουσιάζει μία συνεχή διακύμανση από το 1958 ως το 1995 με τιμές 14,25% και 16,31% αντίστοιχα. Οι μεγαλύτερες περιόδους αύξησης είναι τα έτη 1981 ως 1985 και 1987 ως 1993 (όπου λαμβάνει και την μέγιστη τιμή 16,76%) και οι μεγαλύτερες περιόδους μείωσης τα έτη 1970 ως 1973. Παρόμοια διακύμανση παρουσιάζει και η ποσοστιαία συμμετοχή στο Α.Ε.Π. των δημόσιων επενδύσεων, ξεκινώντας με 5% το 1958 και καταλήγοντας σε 5,29% το 1995, με μέγιστη τιμή 8,09% το 1972 και ελάχιστη 4,06% το 1988. Το αποτέλεσμα των δύο παραπάνω δεικτών ήταν οι παραγωγικές δημόσιες δαπάνες να αυξηθούν ελάχιστα από 19,24% το 1958 σε 21,60% το 1995.

Η συμμετοχή των μεταβιβάσεων αυξήθηκε σημαντικά από 5,23% το 1958 σε 17,54% το 1989, όπως και η συμμετοχή των τόκων του δημόσιου χρέους από 0,06% σε 8,06% το 1989, με αποτέλεσμα και την αύξηση των μη παραγωγικών δημόσιων δαπανών από 5,28% το 1958 σε 25,63% το 1989.

Η συνολική αύξηση των δημόσιων δαπανών σε σταθερές τιμές ήταν λοιπόν 21,93%, που είναι πολύ μικρότερη από την συνολική αύξηση των δημόσιων δαπανών σε τρέχουσες τιμές που ήταν 31,72%.

Από τους πίνακες 2 και 4 φαίνεται ότι η αύξηση των παραγωγικών δημόσιων δαπανών οφείλεται κυρίως στην αύξηση της δημόσιας κατανάλωσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στον Πίνακα 5 παρατηρούμε ότι σε τρέχουσες τιμές το 1958 η συμμετοχή των παραγωγικών δημόσιων δαπανών στις συνολικές δημόσιες δαπάνες ήταν 74,84% το 1958 και το 1989 50,78%, ενώ των μη παραγωγικών δημόσιων δαπανών ήταν 25,16% και 49,22% αντίστοιχα.

Σε σταθερές τιμές η συμμετοχή των παραγωγικών δημόσιων δαπανών στις συνολικές δημόσιες δαπάνες ήταν 74,47% το 1958 και το 1989 44,82%, ενώ των μη παραγωγικών δημόσιων δαπανών ήταν 21,53% και 55,18% αντίστοιχα. Παρατηρείται λοιπόν μία αλλαγή στην δημοσιονομική πολιτική της Ελλάδας με έμφαση στον αναδιανεμητικό ρόλο του κράτους, ιδιαίτερα μετά το 1974.

Στον Πίνακα 6 παρουσιάζονται οι δαπάνες του δημόσιου τομέα για κατανάλωση και επενδύσεις ως ποσοστό των αντίστοιχων δαπανών του ιδιωτικού τομέα σε τρέχουσες τιμές και στον Πίνακα 7 σε σταθερές τιμές. Από το 1958 ως το 1985 η δημόσια κατανάλωση αποτελεί ένα όλο και αυξανόμενο ποσοστό της ιδιωτικής κατανάλωσης, ξεκινώντας το 1958 από 13,98% και καταλήγοντας το 1985 σε 31,14%. Από το 1986 ως το 1995 σύμφωνα με το Προηγούμενο Σύστημα Εθνικών Λογαριασμών σταθεροποιείται κάτω του 30%, ενώ σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Σύστημα Λογαριασμών από το 1988 ως και την πρόβλεψη του 2006 βρίσκεται σταθερά κάτω του 24%. Σε σταθερές τιμές τα μεγέθη αυτά είναι λιγότερο εντυπωσιακά με ανώτατο όριο το 23,01% του 1988.

Οι δημόσιες επενδύσεις ως ποσοστό των ιδιωτικών επενδύσεων σε σταθερές τιμές παρουσιάζουν συνεχείς διακυμάνσεις. Ξεκινούν το 1958 με 38,35%, παίρνουν την μέγιστη τιμή τους το 1985 με 65,81%, το 1995 βρίσκονται στο 46,26% και το 2002 στο 18,10% (Ευρωπαϊκό Σύστημα Λογαριασμών). Οι μεγαλύτερες αυξητικές περίοδοι είναι κατά τα έτη 1958 – 1961 (38,35% και 59,75% αντίστοιχα) και κατά τα έτη 1978 – 1985 (29,04% και 65,81% αντίστοιχα), ενώ σημαντική είναι και η αύξηση που παρουσιάστηκε το 2000 (28,31% από 17,32% το 1999, Ευρωπαϊκό Σύστημα Λογαριασμών). Αυτή η εξέλιξη των δημόσιων επενδύσεων δείχνει την ανάγκη της Ελλάδας τα χρόνια μετά το 1958, από το 1981 ως το 1986 και τα χρόνια που προηγήθηκαν του 2000 για εκτεταμένες δημόσιες επενδύσεις. Ιδιαίτερα μετά το 1958 η χαμηλή οικονομική δραστηριότητα και η οικονομική αδυναμία του ιδιωτικού τομέα να αναλάβουν μεγάλα έργα ώθησαν το δημόσιο σε εκτεταμένες επενδύσεις. Το ίδιο συνέβη και κατά την περίοδο πριν το 1985

και τα έτη πριν την διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας, όπου η ανάγκη για μεγάλα έργα υποδομής ήταν αυξημένη και ο ιδιωτικός τομέας δεν μπορούσε να τα αναλάβει μόνος του.

Ο λόγος του προϊόντος του δημόσιου τομέα (που ορίζεται ως το άθροισμα των δημόσιων δαπανών για κατανάλωση και επένδυση) προς τον λόγο του προϊόντος του ιδιωτικού τομέα παρουσιάζεται σε τρέχουσες και σε σταθερές τιμές στην έβδομη στήλη των Πινάκων 6 και 7 αντίστοιχα. Σε τρέχουσες τιμές παρουσιάζει σταδιακή άνοδο μακροχρόνια όπου το 1985 παίρνει την μέγιστη τιμή του (37,30%), με αύξηση σχεδόν 8 ποσοστιαίων μονάδων μέσα σε 4 χρόνια. Σε σταθερές τιμές ο λόγος αυτός παραμένει σχεδόν σταθερός μέχρι το 1980, ενώ μέχρι το 1985 εμφανίζει μία αξιοσημείωτη άνοδο (28,16%). Τα επόμενα χρόνια φθίνει όχι όμως σε επίπεδα χαμηλότερα των ετών πριν το 1980.

Στην τελευταία στήλη του πίνακα 8 βρίσκεται η σχετική τιμή του προϊόντος του δημόσιου προς αυτό του ιδιωτικού τομέα. Ο δείκτης αυτός παρουσιάζει μία μακροχρόνια ανοδική τάση που διακόπτεται μόνο περιστασιακά από μικρές μειώσεις.

Από τους παραπάνω πίνακες εξάγουμε το συμπέρασμα ότι ο δημόσιος τομέας της Ελλάδας αύξησε την συμμετοχή του στην οικονομία μακροχρόνια και αυτή του η αύξηση μέχρι το 1980 οφειλόταν κυρίως στην αύξηση των μεταβιβαστικών πληρωμών, ενώ μετά στην αύξηση συνέβαλλαν και οι μη παραγωγικές, αλλά και οι παραγωγικές δημόσιες δαπάνες.

Στον Πίνακα 8 παρουσιάζεται η εξέλιξη των δαπανών του κρατικού προϋπολογισμού κατά λειτουργία που εξυπηρετούν, ως ποσοστό της συμμετοχής τους στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν κατά τα έτη 1988 – 2004. Παρατηρούμε λοιπόν ότι το ποσοστό συμμετοχής των δαπανών άμυνας στο Α.Ε.Π. μειώθηκε από 3,58% το 1988 σε 2,11% το 2004, ενώ την περίοδο 1991 – 1995 είχε πέσει κάτω από το 2%. Στις δαπάνες εκπαίδευσης το ποσοστό συμμετοχής τους στο Α.Ε.Π. παρουσιάζει μία μακροχρόνια αύξηση από 2,91% το 1988 σε 3,39% το 2004, λαμβάνοντας την μέγιστη τιμή του το 2000 με 3,43%. Από το 1988 ως το 1994 που οι δαπάνες υγείας, πρόνοιας και κοινωνικής ασφάλισης μετριόντουσαν από κοινού το ποσοστό τους έφθινε σταδιακά από 6,12% το 1988 σε 5,76% το 1994. Από το 1995 που διαχωρίστηκαν σε δαπάνες υγείας και πρόνοιας και δαπάνες κοινωνικής ασφάλισης παρατηρούμε ότι οι πρώτες παρέμειναν σχεδόν σταθερές στο

2,80%, ενώ οι δεύτερες παρουσίασαν ελαφρά αύξηση. Τέλος οι δαπάνες για την γεωργία ως ποσοστό του Α.Ε.Π. παρουσιάζουν μία μακρόχρονη μικρή μείωση αφού από 1,68% το 1988 καταλήγουν το 2004 στο 1,21% γεγονός που δείχνει και την συρρίκνωση του αγροτικού τομέα στην Ελλάδα.

3.3. Η Εξέλιξη του μεγέθους του δημόσιου τομέα σε άλλες χώρες και σύγκρισή τους με την Ελλάδα.

Στον Πίνακα 9 παρουσιάζεται η αύξηση των δημόσιων δαπανών ως ποσοστού του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος σε τρέχουσες τιμές στις 15 χώρες – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιρλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Πορτογαλία, Σουηδία, και Φινλανδία), στην Αμερική και στην Ιαπωνία, για την περίοδο 1968 – 2003 και την πρόβλεψη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την περίοδο 2005 - 2006.

Παρατηρούμε ότι στην Ελλάδα ότι οι δημόσιες δαπάνες ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος έχουν μια μακροχρόνια αύξηση. Από το 1968 ως τα τέλη της δεκαετίας του 1970 κυμαίνονται γύρω στο 35%. Όμως από το 1980 ως το 2003 παρουσιάζουν αύξηση με εντατικούς ρυθμούς κι ενώ το 1980 βρίσκονται στο 33,1%, το 2000 παίρνουν την μέγιστη τιμή τους που είναι 52% και τα επόμενα χρόνια μειώνονται λίγο κατά 3% περίπου.

Ο μέσος όρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15 ακολουθεί μία συνεχόμενη αύξηση από το 1968 που το ποσοστό του ήταν 35,5%, το 1993 λαμβάνει την μέγιστη τιμή του με 52,5% και τα επόμενα χρόνια μειώνεται ελαφρά, αλλά όχι σε επίπεδα κάτω του 47%.

Η Ιρλανδία, παρουσιάζει αύξηση των δημόσιων δαπανών της κυρίως κατά τα έτη 1975 – 1988, όπου το 1982 φτάνει στο 52,8%, ενώ στην αρχή και στο τέλος της ελεγχόμενης περιόδου βρίσκεται κοντά στο 35%.

Μεγάλες δημόσιες δαπάνες παρουσιάζουν η Δανία και η Σουηδία που αρχίζουν το 1968 με 36,3% και 42,8% αντίστοιχα και καταλήγουν το 2003 με 55,3% και 58,1% αντίστοιχα.

Οι Η.Π.Α. παρουσιάζουν χαμηλότερο ποσοστό δημόσιων δαπανών τόσο από το μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15 όσο και από κάθε χώρα ξεχωριστά. Οι δημόσιες δαπάνες της 1968 βρίσκονται στο 30,7% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος και το 2003 στο 34,4%, με μοναδική

σημαντική αύξηση την περίοδο 1990 – 1995 που κυμάνθηκαν μεταξύ 38,3% και 40,1%.

Η Ιαπωνία μέχρι το 1994 βρίσκεται κάτω του 35%, ενώ μετά το 1995 ξεκινάει μια σταδιακή αύξηση, που με εξαίρεση το 1998 (42,8%) δεν ξεπερνάει το 40%.

Στον Πίνακα 10 παρουσιάζεται για τις ίδιες χώρες η εξέλιξη της κατανάλωσης στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα καθώς και η σχετική τιμή τους ως ποσοστών του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος σε τρέχουσες τιμές.

Ο λόγος αυτός στην Ελλάδα ξεκινάει από το 14,5% το 1962 και μέχρι το 1980 δεν υπερβαίνει το 21%. Από το 1981 όμως αρχίζει η σταδιακή του άνοδος και καταλήγει το 2003 στο 23,8%.

Η Δανία, Η Ολλανδία και η Σουηδία παρουσιάζουν μακροχρόνια τα μεγαλύτερα ποσοστά δημόσιας κατανάλωσης ως ποσοστό της ιδιωτικής κατανάλωσης, υπερβαίνοντας ποσοστά άνω του 50% την δεκαετία του 1990 και μετά.

Στο σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15 ο λόγος αυτός είναι σταθερά πιο υψηλός από αυτόν της Ελλάδας παρουσιάζοντας μία μακροχρόνια αύξηση από 26,4% το 1962 σε 36,3% το 2003 αγγίζοντας το 37% την διετία 1981 – 1982.

Οι Η.Π.Α. είναι η μοναδική χώρα που παρουσιάζει μακροχρόνια μείωση του δείκτη αυτού κι ενώ το 1962 η τιμή του δείκτη είναι 28,2%, μετά το 1981 σταδιακά πέφτει και φτάνει το 2003 στο 22%.

Η Ιαπωνία ξεκινάει από ένα χαμηλό ποσοστό (20%) και το διατηρεί μέχρι το 1973. Αμέσως μετά όμως ξεκινάει η σταδιακή αύξηση του και το 2003 έχει φτάσει στο 31%.

3.4. Συμπεράσματα

Από την ανάλυση των δεικτών του προηγούμενου κεφαλαίου, φάνηκε ότι η συμμετοχή του δημόσιου τομέα στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν σε σταθερές τιμές, παρουσίασε μία σταθερή αύξηση από το 1958 ως το 1990 με ιδιαίτερα μεγάλους αυξητικούς ρυθμούς την περίοδο 1981 – 1990. Για την ίδια περίοδο το ίδιο ισχύει και για τις παραγωγικές δημόσιες δαπάνες, που όμως μετά το 1991 παρουσιάζουν μία ελαφρά κάμψη. Σε σταθερές τιμές οι συνολικές δημόσιες δαπάνες παρουσιάζουν μία συνεχόμενη άνοδο από το

1958 ως το 1989, ενώ οι παραγωγικές δημόσιες δαπάνες παραμένουν ένα σχεδόν σταθερό ποσοστό του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος. Οι παραγωγικές δημόσιες δαπάνες παρουσιάζουν μία συνεχή μείωση έναντι των μη παραγωγικών δημόσιων δαπανών ως προς την συμμετοχή τους στις συνολικές δημόσιες δαπάνες, είτε σε τρέχουσες είτε σε σταθερές τιμές.

Ο λόγος του προϊόντος του δημόσιου τομέα ως προς το αντίστοιχο του ιδιωτικού παρουσιάζει μία μακροχρόνια αύξηση που μετά το 1995 μειώνεται ελαφρά. Η σχετική τιμή του προϊόντος του δημόσιου τομέα προς το αντίστοιχο του ιδιωτικού παρουσιάζει αυξητική εξέλιξη σχεδόν στο σύνολο των ετών που αναφέρονται στην έρευνα.

Σε σύγκριση με το μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15 οι δημόσιες δαπάνες στην Ελλάδα ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, βρίσκονται χαμηλότερα ως το 1999, ενώ από το 2000 και μετά υψηλότερα. Αντίθετα, η ιδιωτική κατανάλωση ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος στην Ελλάδα βρίσκεται σε πολύ υψηλότερα επίπεδα από αυτή της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15, ενώ η δημόσια κατανάλωση σε χαμηλότερα, με αποτέλεσμα ο δείκτης δημόσιας προς ιδιωτικής κατανάλωσης να είναι χαμηλός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4
ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΟΥ

WAGNER ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΚΩΤΗΣ ΑΥΞΗΣΗΣ
ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ

4.1 Εισαγωγή

Σε αυτό το κεφάλαιο θα γίνει κριτική ανάλυση και εμπειρική αποτίμηση του Νόμου του Wagner και της υπόθεσης της Κλιμακωτής Αύξησης των Δημόσιων Δαπανών των Peacock και Wiseman, ως ενός καθοριστικού παράγοντα της μεγέθυνσης του δημόσιου τομέα. Αυτές οι θεωρίες θα ελεγχθούν εμπειρικά με δεδομένα χρονολογικών σειρών στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1960 – 2005, για να εξακριβωθεί η συμβολή τους στην επεξήγηση της μεγέθυνσης του δημόσιου τομέα από την πλευρά της ζήτησης.

Η Υπόθεση της Κλιμακωτής Αύξησης των Δημόσιων Δαπανών δεν έχει λάβει επαρκή προσοχή ανάμεσα στις αναλύσεις της μεγέθυνσης του δημόσιου τομέα. Ωστόσο, παρουσιάζει ειδικό ενδιαφέρον, αφού εισάγει την σημαντικότητα της ανταμοιβής του δημοσίου, μελετώντας την θέληση του εκλογικού σώματος να πληρώσει φόρους σαν ένα περιορισμό έναντι της μεγέθυνσης των δημοσίων δαπανών που επιθυμούν οι γραφειοκράτες και οι πολιτικοί.

Η Υπόθεση της Κλιμακωτής Αύξησης των Δημόσιων Δαπανών μπορεί να εξηγήσει την αξιοσημείωτη μεγέθυνση του δημόσιου τομέα στις μεταπολεμικές περιόδους στις περισσότερες ανεπτυγμένες χώρες, εστιάζοντας της προσοχή της στην αύξηση των δραστηριοτήτων του δημοσίου και στην συμπίεση των ατομικών δαπανών που καταλήγουν στην κοινωνική απαίτηση για την λήψη περισσότερων δραστηριοτήτων από το δημόσιο. Αυτό εξηγείται σε όρους μειωμένης σπουδαιότητας, κατά την διάρκεια μεγάλων κοινωνικών αναταραχών, από την ανεκτικότητα του εκλογικού σώματος να πληρώσει φόρους μεγαλύτερου ύψους από αυτό που αντιλαμβανόταν, μέχρι εκείνη την χρονική στιγμή, ως ανεκτό.

Λιγότερο γνωστές, αλλά το ίδιο σημαντικές δυνάμεις υπάρχουν κι ενεργούν στην θεωρία των Peacock και Wiseman, που ονομάζονται «επιθεωρητική» και «συγκεντρωτική» τάση. Η πρώτη αναφέρεται στην αύξηση των δημοσίων δραστηριοτήτων που οφείλονται στην νέα ζήτηση που δημιουργείται μετά τις περιόδους κοινωνικών αναταραχών. Η δεύτερη αναφέρεται στην συγκέντρωση από την κεντρική διοίκηση αρμοδιοτήτων που ανήκαν στην τοπική αυτοδιοίκηση και που σε περιόδους μεγάλων κοινωνικών αναταραχών δεν μπορούν να εξυπηρετηθούν από την δεύτερη.

4.2 Η ανάπτυξη του Νόμου του Wagner και της Υπόθεσης της Κλιμακωτής Αύξησης των Δημόσιων Δαπανών.

Οι θεωρίες της μεγέθυνσης του δημόσιου τομέα, παραδοσιακά χωρίζονται σε δύο βασικές κατηγορίες, αυτές που την εξηγούν από την πλευρά της ζήτησης και αυτές που την εξηγούν από την πλευρά της προσφοράς, στον βαθμό που θεωρούν τους γραφειοκράτες και τους πολιτικούς ουδέτερους ή όχι ουδέτερους απέναντι στο μέγεθος και την συγκρότηση των δημόσιων δαπανών. Στην περίπτωση της Υπόθεσης της Κλιμακωτής Αύξησης των Δημόσιων Δαπανών, αυτή η διάκριση έχει διαιτητικά αποτελέσματα - αφού και οι δύο σκέφτονται την ζήτηση για δημόσια προϊόντα και υπηρεσίες και την προθυμία του εκλογικού σώματος να πληρώσει φόρους - η οποία ενεργεί ως ένας περιορισμός της υπερβολικής ανάπτυξης του δημόσιου τομέα, η οποία καθοδηγείται από την πλευρά της προσφοράς.

Το αρχικό σημείο της θεωρίας των Peacock και Wiseman στηρίζεται στην προσέγγιση του Νόμου του Wagner. Σύμφωνα με την προσέγγιση του Wagner το μέγεθος του δημόσιου τομέα αναμένεται να μεγαλώνει όχι αναλογικά, αλλά περισσότερο από το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, για μια σειρά από λόγους που εκτείνονται από την μεγαλύτερη ελαστικότητα εισοδήματος των δημόσια παρεχόμενων αγαθών και υπηρεσιών ως την αυξανόμενη πολυπλοκότητα της οικονομίας, που απαιτεί νέες υπηρεσίες και δραστηριότητες από τον δημόσιο τομέα. Το μοντέλο του Wagner λοιπόν, αποδέχεται ότι οι δαπάνες της Γενικής Κυβέρνησης προσαρμόζονται στις αλλαγές του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος.

Οι Peacock και Wiseman προτείνουν την εξάρτηση των Κυβερνήσεων από τα εισοδήματα που προέρχονται από την φορολογία και άρα από τον περιορισμό που επιβάλλεται στις δημόσιες δαπάνες από την προθυμία του εκλογικού σώματος να πληρώσει φόρους. Επίσης προχωρούν σε βαθύτερη έρευνα στην μεγέθυνση του δημόσιου τομέα, περισσότερο επικεντρωμένη σε εμπειρικά δεδομένα. Η θεωρία τους επιβεβαιώθηκε με την ανάλυση χρονολογικών σειρών στις δαπάνες της Αγγλικής Γενικής Κυβέρνησης. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι δεν αρνούνται την σημαντικότητα των χαρακτηριστικών του Νόμου του Wagner, αλλά τους ενδιαφέρουν περισσότερο οι ετήσιες μεταβολές παρά οι προσωρινές μεταβολές του

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΟΥ WAGNER ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΚΩΤΗΣ ΑΥΞΗΣΗΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ

μεγέθους του δημόσιου τομέα και οι μόνιμες επιδράσεις στις δημόσιες δαπάνες.

Οι Peacock και Wiseman γράφουν ότι «καθώς οι δημόσιες δαπάνες μεγαλώνουν εμφανώς (τουλάχιστον σε χρηματικούς όρους) κατά την διάρκεια μιας περιόδου σαν σύνολο για όλες τις χώρες για τις οποίες υπάρχουν επαρκή στατιστικά στοιχεία, το χρονικό πρότυπο της ανάπτυξης είναι λιγότερο κανονικό από, και κάπως διαφορετικό από, το αλληλένδετο πρότυπο της ανάπτυξης στο μέγεθος του κοινωνικού προϊόντος⁵⁴. Σε αντίθεση με τον Νόμο του Wagner το παρατηρούμενο πρότυπο της μεγέθυνσης του δημόσιου τομέα είναι λιγότερο κανονικό, με μεγάλες κορυφές κατά την διάρκεια κοινωνικών αναταραχών, που ακολουθούνται από σταθερές πορείες.

Αυτή η παρατήρηση εξηγείται με βάση ότι οι δημόσιες δαπάνες εξαρτώνται ευρέως από τα έσοδα που στηρίζονται στην φορολογία και όταν οι κοινωνίες δεν κυριαρχούνται από ασυνήθιστες βίαιες πιέσεις ή ταραχές οι απόψεις των πολιτών για το ανεκτό επίπεδο φορολόγησης τείνουν να είναι σταθερές. Οι κυβερνήσεις μπορεί να σχεδιάζουν να αυξήσουν τις δαπάνες τους, ωστόσο η υλοποίηση τους, και συνεπώς ο ρυθμός της μεγέθυνσης των δημόσιων δαπανών θα εξαρτηθεί από την αντίληψη που έχει η κυβέρνηση σύμφωνα με το εισόδημα που είναι (πολιτικά) ικανή να μαζέψει και επιπρόσθετα από την αντίληψή της ως προς τα επιθυμητή αύξηση των δημόσιων δαπανών προς κάθε κατεύθυνση. Συμπερασματικά, οι δημόσιες δαπάνες μπορούν να αυξηθούν σε τέτοιες περιόδους, αλλά σε σταθερούς ρυθμούς, που μπορεί να εμποδίζονται από οικονομικούς παράγοντες όπως οι υψηλοί οριακοί φόροι και επίσης από την κοινωνική αντίληψη της ανεκτής φορολόγησης και από τον βαθμό του πολιτικού ελέγχου που ασκείται από τους πολίτες στην κυβέρνησή τους, αλλά ενθαρρύνεται από την αύξηση του κατά κεφαλήν προϊόντος. Επίσης, όπως αναφέρουν οι Peacock και Wiseman ανακεφαλαιώνοντας, *«και οι πολίτες και η κυβέρνηση [...] έχουν αποκλίοντες απόψεις σχετικά με το επιθυμητό μέγεθος του δημόσιου τομέα και το δυνατό επίπεδο της φορολογίας. Αυτή η απόκλιση μπορεί να περιοριστεί από τις κοινωνικές αναταραχές που καταστρέφουν τις υφιστάμενες αντιλήψεις και παράγουν το φαινόμενο της μετατόπισης. Οι πολίτες θα δεχτούν σε μία περίοδο κρίσης, φορολογικά όρια και μεθόδους αύξησης των δημόσιων εσόδων, που σε*

⁵⁴ ο.π., Peacock και Wiseman, σελ. 25.

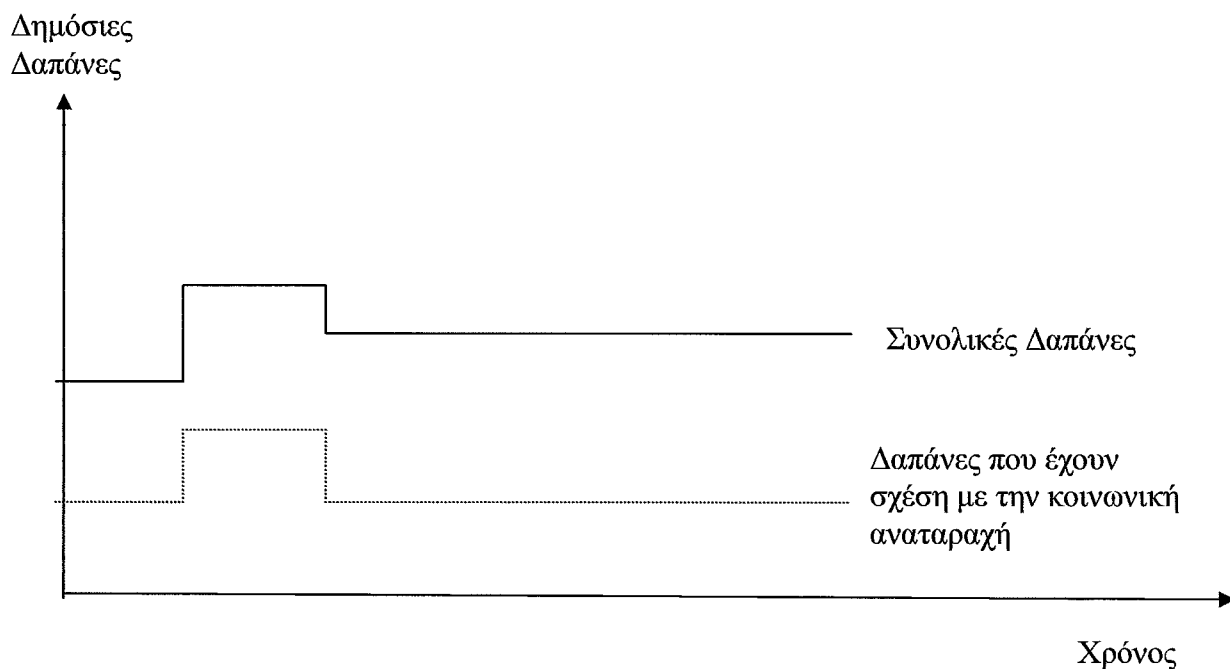
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΟΥ WAGNER ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΚΩΤΗΣ ΑΥΞΗΣΗΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ

ηπιότερες περιόδους θα θεωρούσαν δυσβάσταχτα και αυτή τους η αποδοχή παραμένει ακόμα και όταν η κρίση περνάει. Ως αποτέλεσμα οι στατιστικές δείχνουν τα έσοδα και τις δαπάνες του δημοσίου να μετατοπίζονται μετά από περιόδους κοινωνικών αναταραχών. Οι δαπάνες μπορεί να μειωθούν μετά την λήψη της κρίσης, αλλά η πιθανότητα να γυρίσουν στο αρχικό τους επίπεδο είναι μικρή. Το κράτος μπορεί να ξεκινήσει να διεκπεραιώνει μερικά από τα θέματα που ήθελε αλλά δεν μπορούσε γιατί δεν είχε τρόπο να αντλήσει τα απαιτούμενα έσοδα⁵⁵.

Το συμπέρασμα από τα παραπάνω είναι ότι το μέγεθος του δημόσιου τομέα θα τείνει να είναι σταθερό στο χρόνο, αντί να αυξάνεται, εκτός αν εμφανιστεί μία σημαντική κρίση που χρειάζεται κρατική μεσολάβηση. Η σχετική επέκταση του δημόσιου τομέα δεν θα είναι προσωρινή, αφού τα νέα επίπεδα των δημόσιων δαπανών και της φορολογίας θα έχουν γίνει αποδεκτά από τους πολίτες κι επομένως το μέγεθος του δημόσιου τομέα θα παραμένει σταθερό σε ένα υψηλότερο επίπεδο μέχρι την επόμενη κοινωνική αναταραχή.

Σύμφωνα με την υπόθεση των Peacock και Wiseman, οι δημόσιες δαπάνες αναμένεται να αυξάνονται κλιμακωτά κι όχι γραμμικά, όπως στο παρακάτω διάγραμμα.

Διάγραμμα 3: Η Υπόθεση της Κλιμακωτής Αύξησης των Δημόσιων Δαπανών

⁵⁵ ο.π., Peacock και Wiseman, σελ 26.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΟΥ WAGNER ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΚΩΤΗΣ ΑΥΞΗΣΗΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ

Από το παραπάνω διάγραμμα αντιλαμβανόμαστε, σύμφωνα με την υπόθεση των Peacock και Wiseman, ότι οι δημόσιες δαπάνες ανέρχονται κλιμακωτά σε περιόδους κοινωνικών αναταραχών, γεγονός που οφείλεται στις αυξημένες δαπάνες που στόχο έχουν την αντιμετώπιση της κρίσης, οι οποίες μετά το πέρας της κρίσης επανέρχονται στο αρχικό τους επίπεδο. Αντίθετα οι δημόσιες δαπάνες δεν επανέρχονται στο αρχικό τους επίπεδο μετά το τέλος της κρίσης, αν και μειώνονται, αλλά σταθεροποιούνται σε υψηλότερα επίπεδα σε σχέση με την περίοδο πριν την κρίση. Αυτό συμβαίνει γιατί ένα νέο επίπεδο φορολογίας έχει γίνει αποδεκτό από τους πολίτες τα έσοδα της οποίας χρηματοδοτούν τις δημόσιες δαπάνες.

4.3 Άλλα ζητήματα των οικονομιών που βρίσκονται σε περιόδους κοινωνικών αναταραχών. Η επιθεωρητική και η συγκεντρωτική τάση.

Η υπόθεση της μετατόπισης είναι το πιο γνωστό συμπέρασμα για τις κοινωνικές αναταραχές, αλλά και οι υπόλοιπες απόψεις των Peacock και Wiseman δεν θα πρέπει αγνοηθούν.

Οι Peacock και Wiseman, θεωρούν επίσης ότι υπάρχει μία «επιθεωρητική» τάση, η οποία λειτουργεί από την πλευρά της ζήτησης. Μία κοινωνική αναταραχή φέρνει στην επιφάνεια προβλήματα που δεν είχαν αναγνωριστεί παλαιότερα και τα οποία απαιτούν περαιτέρω δαπάνες του δημοσίου για να αντιμετωπιστούν. Όπως περιγράφουν οι ίδιοι «την ίδια στιγμή, κοινωνικές αναταραχές ενδέχεται να προκαλέσουν νέες και συνεχόμενες αναταραχές σε μία κυβέρνηση. Το αποτέλεσμα είναι η κυβέρνηση να υποχρεώνεται από τις αναταραχές να αναλαμβάνει λειτουργίες που δεν μπορούν εύκολα να αναληφτούν από άλλους, με συνέπεια να αλλάζουν οι απόψεις που επηρεάζονται ή ενθαρρύνονται από τις ίδιες τις αναταραχές.

Οι Peacock και Wiseman, επίσης αναφέρουν την ύπαρξη μίας συγκεντρωτικής τάσης, που είναι στενά συνδεδεμένη με την οικονομική ανάπτυξη. Σύμφωνα με την θεωρία τους, η οικονομική ανάπτυξη αναδεικνύει τις μεταφορές και τις επικοινωνίες και αναπτύσσει την τεχνογνωσία στις τοπικές δημόσιες υπηρεσίες καθώς και την δυνατότητα δημιουργίας οικονομιών κλίμακας. Η αυξανόμενη τεχνογνωσία μπορεί να δημιουργήσει πιέσεις για την παροχή δημόσιων υπηρεσιών ανώτερου επιπέδου και αυτές οι

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΟΥ WAGNER ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΚΩΤΗΣ ΑΥΞΗΣΗΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ

πιέσεις μπορούν να ικανοποιηθούν από ένα μεγαλύτερο συγκεντρωτισμό και έλεγχο στο μέγεθος και τον χαρακτήρα των δημόσιων δαπανών.

Ωστόσο οι Peacock και Wiseman δεν αρνούνται την σπουδαιότητα των τοπικών διοικήσεων και παραδέχονται τις δυσκολίες στην παράδοση ή την μείωση της αυτονομίας τους. Η συγκεντρωτική τάση λαμβάνει χώρα ανεξάρτητα από οποιαδήποτε μετατόπιση, αν και μπορεί να υπάρχει μία σχέση ανάμεσα στα δύο. Στις περιόδους κοινωνικών αναταραχών οι πολιτικές αντιδράσεις απέναντι στον συγκεντρωτισμό είναι πιο αδύναμες και επικρατεί πιο εύκολα η τάση για την μεταφορά κονδυλίων προς τις δαπάνες που θα βοηθήσουν στην ανατροπή της κοινωνικής αναταραχής.

Οι Peacock και Wiseman θεωρούν την συγκεντρωτική τάση σαν μία μόνιμη επιρροή στις δημόσιες δαπάνες, αφού αν γίνει μία φορά η κίνηση προς τον συγκεντρωτισμό, είναι ευκολότερο να συνεχιστεί σε μόνιμη βάση.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η ανάλυση της συγκεντρωτικής τάσης είναι βασισμένη στον διαχωρισμό των δημόσιων δαπανών σε δαπάνες Κεντρικής Διοίκησης και σε δαπάνες Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Ωστόσο στις επίσημες στατιστικές δεν μπορούν να διακριθούν εύκολα οι δαπάνες που σχεδιάστηκαν και διανεμήθηκαν σε τοπικό επίπεδο και οι δαπάνες που σχεδιάστηκαν από την κεντρική διοίκηση και διατέθηκαν σε τοπικό επίπεδο.

4.4 Ομογενοποίηση Χρονολογικών Σειρών.

Η ανάλυση του Νόμου του Wagner και της κλιμακωτής αύξησης των δημόσιων δαπανών είναι αναγκαστικά βασισμένη σε μία μεγάλη χρονολογική σειρά, έτσι ώστε να παρατηρηθούν οι μεταβολές στις δημόσιες δαπάνες πριν και μετά τις υπάρχουσες κοινωνικές αναταραχές. Οι μεγάλες χρονολογικές σειρές είναι δύσκολο να είναι ομογενείς, γεγονός που οφείλεται στις διαφορετικές σταθερές τιμές που χρησιμοποιούνται ως αποτέλεσμα των αλλαγών των στατιστικών ορισμών των μεταβλητών.

Στην παρούσα έρευνα για τον προσδιορισμό των δημόσιων δαπανών χρησιμοποιούμε τις συνολικές δημόσιες δαπάνες. Αυτή η χρονολογική σειρά των δημόσιων δαπανών ξεκινάει το 1960 και καταλήγει στο 2005. Από το 1958 ως το 1994 οι δημόσιες δαπάνες μετρούνται με το Σύστημα των Εθνικών Λογαριασμών, ενώ από το 1995 και μετά μετρούνται με το Ευρωπαϊκό

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΟΥ WAGNER ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΚΩΤΗΣ ΑΥΞΗΣΗΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ
Σύστημα Λογαριασμών. Για να ομογενοποιήσουμε λοιπόν αυτή τη χρονολογική σειρά ακολουθούμε τα παρακάτω βήματα.

Στον Πίνακα 11 παρουσιάζονται το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν σε τρέχουσες τιμές σύμφωνα με το Εθνικό Σύστημα Λογαριασμών από το 1960 ως το 1994 (στήλη 1), το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν σε τρέχουσες τιμές σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Σύστημα Λογαριασμών από το 1988 ως το 2005 (στήλη 2), ο Αποπληθωριστής του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος από το 1960 ως το 2005 (στήλη 3), οι συνολικές δημόσιες δαπάνες σε τρέχουσες τιμές (στήλη 4) και τα συνολικά φορολογικά έσοδα σε τρέχουσες τιμές (στήλη 5). Το σύστημα λογαριασμών από Εθνικό σε Ευρωπαϊκό άλλαξε το 1995.

Για να αντιμετωπίσουμε το πρόβλημα που δημιουργείται από την αλλαγή του συστήματος κατά το οποίο μετράτε το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν, ακολουθούμε την εξής διαδικασία. Βρίσκουμε τον λόγο του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος για την κοινή περιοχή ανάμεσα στα δύο συστήματα λογαριασμών, δηλαδή για το διάστημα 1988 – 1994 (στήλη 6 Πίνακα 11) και με βάση τα στοιχεία αυτά καθώς και την βοήθεια οικονομετρικών προγραμμάτων συμπληρώνουμε την χρονοσειρά ως το 2005 (στήλη 7 Πίνακα 11)⁵⁶. Με βάση τα παραπάνω λοιπόν δημιουργούμε μία νέα χρονοσειρά για το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν σε τρέχουσες τιμές (στήλη 8 Πίνακα 11), χρησιμοποιώντας από το 1960 ως το 1987 τα στοιχεία που είχαμε από την στήλη 1 (Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν σε τρέχουσες τιμές σύμφωνα με το Εθνικό Σύστημα Λογαριασμών) και από το 1988 ως το 2005 τον λόγο του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος σε τρέχουσες τιμές σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Σύστημα Λογαριασμών προς την στήλη 7.

Επειδή οι τρέχουσες τιμές δεν μας βοηθάνε στην ανάλυση μας, στον Πίνακα 12 παρουσιάζονται το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (στήλη 1), οι Συνολικές Δημόσιες Δαπάνες (στήλη 2) και τα Συνολικά Φορολογικά Έσοδα (στήλη 3) σε σταθερές τιμές. Τα μεγέθη αυτά έχουν προέλθει από την διαίρεση των ανάλογων μεγεθών του Πίνακα 11 με τον Αποπληθωριστή του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος.

⁵⁶ Για την συμπλήρωση της χρονοσειράς χρησιμοποιούμε το πρόγραμμα econometric views 4.1 και ειδικότερα την εντολή exponential smoothing. Η συνάρτηση exponential smoothing (εκθετική συνάρτηση ομαλοποίησης) είναι μία απλή μέθοδος μιας προσαρμόσιμης πρόβλεψης. Είναι ένας αποτελεσματικός τρόπος πρόβλεψης όταν υπάρχουν λίγες παρατηρήσεις, πάνω στις οποίες μπορεί να βασιστεί η πρόβλεψη

4.5 Εμπειρική ανάλυση του Νόμου του Wagner.

Για την επαλήθευση του Νόμου του Wagner θα προσπαθήσουμε να αποδείξουμε ότι η αύξηση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος ερμηνεύει την αύξηση των Συνολικών Δημόσιων Δαπανών.

Δημιουργούμε την εξίσωση:

$$SDDST = C(1) + C(2)*AEPST \quad (1)$$

όπου:

SDDST = οι Συνολικές Δημόσιες Δαπάνες σε σταθερές τιμές, και

AEPST = το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν σε σταθερές τιμές.

Οι Πίνακες της μεθόδου των ελαχίστων τετραγώνων και το κορελόγραμμα της εξίσωσης 1, φαίνονται στους Πίνακες 13 και 14 αντίστοιχα.

Από τους Πίνακες αυτούς είναι εμφανής η ύπαρξη αυτοσυσχέτισης. Για να διορθώσουμε την αυτοσυσχέτιση χρησιμοποιούμε την μέθοδο των Cochran – Orcutt και δημιουργούμε την παρακάτω εξίσωση:

$$SDDST-0.91*SDDST(-1) = C(1) + C(2)*(AEPST-0.91*AEPST(-1)) \quad (2)$$

Στους Πίνακες 15 και 16 εμφανίζονται αντίστοιχα η μέθοδος των ελαχίστων τετραγώνων και το κορελόγραμμα της εξίσωσης 2, στους οποίους παρατηρούμε ότι η αυτοσυσχέτιση έχει εξαφανιστεί.

Χρειαζόμαστε λοιπόν μία εξίσωση που να δείχνει τις μεταβολές των Συνολικών Δημόσιων Δαπανών σε σταθερές τιμές, ως αποτέλεσμα των μεταβολών του Α.Ε.Π σε σταθερές τιμές. Αυτή είναι η εξίσωση (3).

$$D(SDDST) = C(1)*D(AEPST) \quad (3)$$

Η μέθοδος των ελαχίστων τετραγώνων και το κορελόγραμμα της εξίσωσης 3, βρίσκονται στους Πίνακες 17 και 18.

Η στατιστική Durbin – Watson είναι κοντά στο 2, άρα δεν υπάρχει αυτοσυσχέτιση, γεγονός που αναδεικνύεται και στο κορελόγραμμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΟΥ WAGNER ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΚΩΤΗΣ ΑΥΞΗΣΗΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ

Το αποτέλεσμα λοιπόν της εξίσωσης (3) είναι μία σχέση της μορφής:

$$D(SDDST) = 0.2836777817 * D(AEPST)$$

που δείχνει ότι η εξαρτημένη μεταβλητή, δηλαδή η μεταβολή των Συνολικών Δημόσιων Δαπανών, έχουν θετική σχέση με την μεταβολή του Α.Ε.Π.

Αυτή η θετική σχέση αποδεικνύει την ισχύ του Νόμου του Wagner στην περίπτωση της Ελλάδας κατά τα έτη 1960 – 2005.

4.6 Εμπειρική ανάλυση της Υπόθεσης της Κλιμακωτής Αύξησης των Δημόσιων Δαπανών.

Για την επαλήθευση της Υπόθεσης της Κλιμακωτής Αύξησης των Δημόσιων Δαπανών θα δημιουργήσουμε τρεις ψευδομεταβλητές για τα έτη 1975, 1980 και 1990 και τρέχοντας το οικονομετρικό μας υπόδειγμα θα προσπαθήσουμε να διαπιστώσουμε αν υπάρχει αύξηση της φορολογία και των δημόσιων δαπανών με μορφή μετατόπισης (κλιμακωτής αύξησης) μετά τα έτη αυτά.

Τα έτη αυτά επιλέχθηκαν γιατί σε αυτά υπήρξαν στην Ελλάδα σημαντικές οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές αναταραχές. Συγκεκριμένα το 1975 έγιναν εμφανή τα συμπτώματα από την πρώτη πετρελαϊκή κρίση η οποία επηρέασε σοβαρά της Ελλάδας, αφού είναι μάλιστα μία από τις χώρες με την μεγαλύτερη εξάρτηση στον ενεργειακό παράγοντα του πετρελαίου. Το 1980 άρχισαν να φαίνονται οι πρώτες επιπτώσεις από το σύμφωνο υπογραφής της ένταξης της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το 1990 υπήρξε σοβαρή πολιτική κρίση στην Ελλάδα με την αδυναμία σχηματισμού Κυβέρνησης επί τρεις συνεχόμενες εκλογικές αναμετρήσεις.

Δημιουργούμε λοιπόν την πρώτη εξίσωση του υποδείγματός μας, η οποία έχει την παρακάτω μορφή:

$$PEXP = C(1) + C(2)*TAX + C(3)*D00 + C(4)*D01 + C(5)*D02 \quad (4)$$

όπου:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΟΥ WAGNER ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΚΩΤΗΣ ΑΥΞΗΣΗΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ

PEXP = οι συνολικές δημόσιες δαπάνες σε σταθερές τιμές (η οποία είναι και η εξαρτημένη μεταβλητή),

TAX = τα συνολικά φορολογικά έσοδα σε σταθερές τιμές,

D00 = η πρώτη ψευδομεταβλητή,

D01 = η δεύτερη ψευδομεταβλητή,

D02 = η τρίτη ψευδομεταβλητή,

Στην εξίσωση (4) τρέχουμε την μέθοδο των ελαχίστων τετραγώνων και τα αποτελέσματα εμφανίζονται στον Πίνακα 19.

Επίσης στον Πίνακα 20 φαίνεται το κορελόγραμμα της εξίσωσης (4).

Από το κορελόγραμμα παρατηρούμε ότι υπάρχει αυτοσυσχέτιση πρώτης τάξης.

Στον Πίνακα 19 η τιμή της αυτοσυσχέτισης για την στατιστική Durbin – Watson, είναι 1,009441. Από τον Πίνακα των Κρίσιμων Τιμών για τις τέσσερις μεταβλητές και τις σαράντα έξι παρατηρήσεις που έχουμε και για 5% σημαντικότητα παρατηρούμε ότι⁵⁷:

$$1,009441 < 1,34 (d_L)$$

Αυτό μας υποδηλώνει ότι σίγουρα υπάρχει αυτοσυσχέτιση.

Για να αφαιρέσουμε την αυτοσυσχέτιση χρησιμοποιούμε την μέθοδο των Cochran – Orcutt, αποτέλεσμα της οποίας είναι η εξίσωση (5) που φαίνεται παρακάτω:

$$\text{PEXP} - 0.51 * \text{PEXP}(-1) = C(1) + C(2) * (\text{TAX} - 0.51 * \text{TAX}(-1)) + C(3) * \text{D00} + C(4) * \text{D01} + C(5) * \text{D02} \quad (5)$$

Για την εξίσωση (5) για την μέθοδο των ελαχίστων τετραγώνων λαμβάνουμε τα αποτελέσματα του Πίνακα 21.

⁵⁷ Ο Πίνακας που έχει χρησιμοποιηθεί για τις Κρίσιμες Τιμές των d_L και d_U για επίπεδο σημαντικότητας 5% βρίσκεται στο: ΚΙΝΤΗΣ Α., *Οικονομετρία*, Gutenberg, τομ. Α', 1982, σελ. 315.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΟΥ WAGNER ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΚΩΤΗΣ ΑΥΞΗΣΗΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ

Η στατιστική Durbin – Watson μας δίνει για την αυτοσυσχέτιση τιμή 1.681578, η οποία για τις τέσσερις ερμηνευτικές μεταβλητές, τις σαράντα πέντε παρατηρήσεις και 5% σημαντικότητα βρίσκεται στην περιοχή αβεβαιότητας, αφού:

$$1,34 (d_L) < 1,009441 < 1,782 (d_U)$$

Για τον λόγο αυτό παίρνουμε και το κριτήριο των κορελογραμμάτων τις εξίσωσης (5) που εμφανίζεται στον Πίνακα 22.

Από τον Πίνακα 22 παρατηρούμε ότι όλες οι τιμές απορρίπτονται στατιστικά.

~~Άρα δεν υπάρχει αυτοσυσχέτιση~~

Δημιουργούμε τώρα τις εξισώσεις:

$$TAX = C(1) + C(2)*D00 \quad (6)$$

$$TAX = C(1) + C(2)*D00 + C(3)*D01 \quad (7)$$

$$TAX = C(1) + C(2)*D00 + C(3)*D01 + C(4)*D02 \quad (8)$$

Τα αποτελέσματα των ελαχίστων τετραγώνων για τις εξισώσεις (3), (4) και (5) φαίνονται αντίστοιχα στους Πίνακες 23, 24 και 25.

Στα αποτελέσματα λοιπόν φαίνεται ότι μετά το έτος το οποίο υποδηλώνει η ψευδομεταβλητή που έχουμε θέσει, τα φορολογικά έσοδα αυξάνονται κλιμακωτά.

Δείξαμε λοιπόν ως τώρα ότι στις τρεις χρονικές περιόδους που θέσαμε (1975, 1980 και 1990) υπήρξε κλιμακωτή αύξηση των φορολογικών εσόδων, δηλαδή οι αντιστάσεις των πολιτών για τα ανεκτά επίπεδα φορολογίας μειώθηκαν, με αποτέλεσμα να πληρώσουν απότομα (κλιμακωτά) μεγαλύτερη φορολογία.

Για να επαληθευτεί πλήρως η Υπόθεση της Κλιμακωτής Αύξησης των Δημοσίων Δαπανών αρκεί να δείξουμε ότι μετά τις χρονικές περιόδους που θέσαμε οι δημόσιες δαπάνες συνεχίζουν να έχουν ένα σταθερό μερίδιο του Α.Ε.Π., αλλά σε κάθε περίπτωση διαφορετικό από το προηγούμενο.

Στον Πίνακα 26 εμφανίζουμε το Α.Ε.Π. και τις Συνολικές Δημόσιες Δαπάνες σε σταθερές τιμές, στις στήλες 1 και 2 αντίστοιχα. Στην στήλη 3 δίνεται ο λόγος των Συνολικών Δημόσιων Δαπανών προς το Α.Ε.Π.

Όπως φαίνεται από την στήλη 3 ως το 1974 το μερίδιο των Συνολικών Δημόσιων Δαπανών στο Α.Ε.Π. βρίσκεται στο 22,93% και τα προηγούμενα χρόνια δεν έχει παρουσιάσει

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΟΥ WAGNER ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΚΩΤΗΣ ΑΥΞΗΣΗΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ

αξιόλογες μεταβολές. Όμως, το 1975 παρουσιάζεται μία κλιμακωτή αύξηση περίπου 2,5% κάνοντας τον παραπάνω λόγο να φτάνει στο 25,73%.

Η επόμενη κλιμακωτή αύξηση παρουσιάζεται το 1981, όπου το μερίδιο των Συνολικών Δημόσιων Δαπανών στο Α.Ε.Π. αυξάνεται κατά 5% περίπου.

Η τελευταία σημαντική κλιμακωτή αύξηση παρουσιάζεται το 1990, όπου το μερίδιο των Συνολικών Δημόσιων Δαπανών στο Α.Ε.Π. φτάνει το 45,58%, αυξανόμενο κατά 3,5% περίπου σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο.

Η επαλήθευση των κλιμακωτών αυξήσεων της φορολογίας καθώς και της αύξησης του ποσοστού των Δημόσιων Δαπανών στο Α.Ε.Π. κατά τα έτη 1975, 1980 και 1990 μας καταδεικνύουν ότι η θεωρία της Κλιμακωτής αύξησης των Δημόσιων Δαπανών έχει ισχύ στην περίπτωση της Ελλάδας κατά τα έτη 1960 – 2005.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στην εργασία αυτή εξετάστηκαν οι υφιστάμενες θεωρίες που ερμηνεύουν το διαχρονικό φαινόμενο της αύξησης των Δημόσιων Δαπανών. Σε όλες αυτές τις θεωρίες ασκήθηκε κριτική.

Στην συνέχεια παρουσιάστηκαν εμπειρικά στοιχεία από βασικούς εθνικολογιστικούς λογαριασμούς και δείκτες της Ελλάδας. Παρόμοιοι λογαριασμοί και δείκτες παρουσιάστηκαν και για τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15, τις Η.Π.Α. και την Ιαπωνία. Η παρατήρηση αυτών των λογαριασμών και των δεικτών έδειξε ότι στην περίπτωση της Ελλάδας μετά την Μεταπολεμική περίοδο οι Δημόσιες Δαπάνες κινούνται ανοδικά.

Στο τέλος έγινε εμπειρική ανάλυση δύο εκ των βασικών θεωριών που παρουσιάστηκαν στο πρώτο μέρος, του Νόμου του Wagner και της Κλιμακωτής Αύξησης των Δημόσιων Δαπανών των Peacock και Wiseman. Για την εμπειρική τους ανάλυση χρησιμοποιήθηκαν οικονομετρικές μεθόδους.

Και οι δύο θεωρίες επαληθεύτηκαν στην περίπτωση της Ελλάδας για την χρονική περίοδο 1960-2005, δείχνοντας ότι ο δημόσιος τομέας αυξάνει σταδιακά την σχετική συμμετοχή του στην ελληνική οικονομία

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Θ. Α., ΠΑΤΣΟΥΡΑΤΗΣ Β. Α., *Δημόσια Οικονομική*, Το Οικονομικό, 1995.
- ΒΑΒΟΥΡΑΣ Ι., Το Μέγεθος του Δημόσιου Τομέα, στο Ν. Τάτσος (επιμ.), Τα Δημόσια Οικονομικά στην Ελλάδα, Το Οικονομικό, 1994
- ΚΙΝΤΗΣ Α. Α., *Οικονομετρία*, Gutenberg, 1982.
- ΜΑΝΕΣΙΩΤΗΣ Β., *Η Κατάρτιση του Κρατικού Προϋπολογισμού και η Συγκράτηση των Δημόσιων Δαπανών*, στο Ν. Τάτσος (επιμ.), Τα Δημόσια Οικονομικά στην Ελλάδα, Το Οικονομικό, 1994, σελ. 49-53
- ΧΡΗΣΤΟΥ Κ. Γ., *Εισαγωγή στην Οικονομετρία*, Gutenberg, 2004.
- ABERBACH J. D., PUTNAM R. D. και ROCKMAN B. A., *Bureaucrats and Politicians in Western Democracies*, Harvard University Press, 1981, σελ. 4 – 23.
- AFXENTIOU P. C., Patterns of Government Revenue and Expenditure in Developing Countries and their Relevance to Policy, Center of Planning and Economic Research, 1979, σελ. 15.
- BAUMOL W. J. ΚΑΙ OATES W. E., *The Theory of Environmental Policy*, Prentice – Hall, 1975
- BELL C. S., *Macroeconomics of Unbalanced Growth: Comment*, American Economic Review, 1968, vol. 17, σελ. 877 – 884.
- BIRCH J. W. και CRAMER C. A., *Macroeconomics of Unbalanced Growth: Comment*, American Economic Review, 1968, vol. 58, No 4, σελ. 893 – 896. BIRD R. M., *Wagner's 'Law' of Expanding State Activity*, Public Finance, τόμ. 26, No. 1, 1974, σελ. 2-3.
- BONIN J. M., FINCH B. W. AND WATERS J. B., *Alternative Tests of the 'Displacement Effect' Hypothesis*, Public Finance, τόμ. 24, No. 4, 1969, σελ. 441-452.
- BRETON A., και WINTROBE R., «The Equilibrium Size of a Budget Maximizing Bureau: A Note on Niskanen's Theory of Bureaucracy», *Journal of Political Economy*, 1975, τόμ. 83, No 1, σελ. 195-208.
- CALHOURN J. C., «Disquisition on Government», στο Katz, Cartwright, Eldesveld (επιμ.), *Public Opinion and Propaganda*, The Drygen Press, 1954, σελ. 15.

- CLAPP L., *The Congressman: His Work as He Sees It*, Washington, D.C.: Brookings Institution, 1963.
- CLARK C., «Public Finance and Changes in the Value of Money», *Economic Journal*, τόμ. 55, 1945, σελ. 371-389.
- CLARK C., «The Danger Point in Taxes», *Harper's Magazine*, τόμ. 201, 1950, σελ. 67-69.
- BAUMOL W. J., «Macroeconomics of Unbalanced Growth, The Anatomy of Urban Crisis», *American Economic Review*, τόμ. 57, σελ. 415 – 426.
- DAVIS O. A., DEMPSTER M.A.H. και WILDAVSKI Y. A., «A Theory of the Budgetary Process», *American Political Science Review*, 1966, τόμ. 60, σελ. 191-201.
- DAVIS O. A., DEMPSTER M.A.H. και WILDAVSKI Y. A., «Towards a Predictive Theory of Government», *British Journal of Political Science*, 1974.
- DOWNS A., *Inside Bureaucracy*, Little Brown, 1967, σελ. 24 – 31.
- DEMIRBAS S., *Cointegration Analysis – Causality Testing and Wagner's Law: The Case of Turkey*, Leisester University, 1999.
- FREY B. S., «Politico – Economical Models and Cycles», *Journal of Public Economics*, τομ. 9, σελ. 203 – 220.
- GANDHI V. P., Wagner's 'Law' of Public Expenditure: Do Recent Cross-Section Studies Confirm It, *Public Finance*, τόμ. 26, No. 1, 1971, σελ. 44-56.
- GUPTA S. P., *Public Expenditure and Economic Growth: A Time-Series Analysis*, *Public Finance*, τόμ. 22, No. 4, 1967, σελ. 423-461.
- HEADY W., «A Typology of Ministers: Implications for Minister – Civil Servant Relationships in Britain», στο MATTEI DOGAN (επιμ.), *The Mandarins of Western Europe: The Political Role of Top Civil Servants*, J. Wiley, 1975, σελ. 63 – 86.
- HETTICH W., «Bureaucrats and Public Goods», *Public Choice*, 1975, τόμ. 76, σελ. 15-25.
- JACKSON P. M., *The Political Economy of Bureaucracy*, Philip Allan, 1982, σελ. 132.
- JACKSON P. M., FETHI M. D., FETHI S., *Cointegration, Causality and Wagner's Law: A test for Northern Cyprus 1977-1996*, Leicester University, 1998.

- LINDBECK A., «Business Cycles, Politics and International Economic Dependence», *Skandinaviska Enskilda Quarterly Review*, 1975, τομ. 2, σελ. 53 – 68,
- MacRAE C. D., «A Political Model of the Business Cycle», *Journal of Political Economy*, 1977, τομ. 85, No 2, σελ. 239 – 269.
- MANN A. J., «Wagner's Law: An Econometric Test for Mexico, 1925 – 1976», *National Tax Journal*, τόμ. 33, No 2, σελ. 189 – 201.
- MANN A. J., Public Expenditure Patterns in the Dominican Republic and Puerto Rico, 1930-1970, *Social and Economic Studies*, τόμ. 24, No. 1, 1975, σελ. 65.
-
- MUSGRAVE R. A. and PEACOCK A. T., *Classics in the Theory of Public Finance*, MacMillan and Co. Ltd., 1958, σελ. 8.
- MUSGRAVE R. A., *Fiscal Systems*, New Haven: Yale University Press, 1969, σελ. 72.
- NISKANEN W. A., *Bureaucracy and Public Economics*, Locke Institute, 1996, σελ. 15.
- NORDHAUS W. D., «The Political Business Cycle», *Review of Economic Studies*, 1975, τομ. 42, σελ. 169 – 190.
- ORZECOWSKI W., «Labour Intensity, Productivity and the Growth of the Federal Sector», *Public Choice*, 1974, τόμ. 19, σελ. 123 – 126.
- ORZECOWSKI W., *Economic Model of Bureaucracy: Survey, Extention and Evidence*, Duke University Press, 1977, σελ. 237 – 238.
- PEACOCK A. T. and WISEMAN J., *The Growth of Public Expenditure in the United Kingdom*, Revised Edition, London: George Allen and Unwin, 1967, σελ. 34.
- PEACOCK A., «Public Expenditure Growth in Post – Industrial Society», στο Bo Gustafsson (επιμ.), *Croom Helm*, 1979, σελ. 80 – 100.
- WEBER M., *The Theory of Social and Economic Organization*, σελ. 328-341.
- WILDAVSKY A., *The Politics of the Budgetary Process*, Little Brown, 1964, σελ. 160-165.
- MULLARD M., *The Politics of Public Expenditure*, Croom Helm, 1987
- WEDER M., *Essays in Sociology*, Oxford University Press, 1950, σελ. 232

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Η εξέλιξη των βασικών κατηγοριών δημόσιων δαπανών κατά την περίοδο 1958 - 2006 σε τρέχουσες τιμές σε εκατ. δρχ., δις ευρώ

Έτος	Δημόσια Κατανάλωση (1)	Δημόσιες Επενδύσεις (2)	Παραγωγικές Δημόσιες Δαπάνες Δημόσια Κατανάλωση + Δημόσιες Επενδύσεις (3)=(1)+(2)	Μεταβιβάσεις (4)	Τόκοι Δημόσιου Χρέους (5)	Μη Παραγωγικές Δημόσιες Δαπάνες (6)=(4)+(5)	Συνολικές Δημόσιες Δαπάνες (7)=(3)+(6)	Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
Προηγ. Σύστημα Εθν. Λογαριασμών								
1958	10.660	4.297	14.957	4.974	53	5.027	19.984	95.251
1959	11.387	5.428	16.815	5.536	171	5.707	22.522	98.975
1960	12.307	6.454	18.761	5.332	286	5.618	24.379	107.116
1961	13.386	7.755	21.141	6.391	365	6.756	27.897	121.021
1962	14.602	8.357	22.959	7.702	482	8.184	31.143	128.606
1963	15.840	8.039	23.879	9.409	717	10.126	34.005	143.656
1964	18.407	9.059	27.466	11.402	891	12.293	39.759	161.349
1965	21.076	10.336	31.412	14.381	1.235	15.616	47.028	183.395
1966	23.621	11.241	34.862	17.578	1.284	18.862	53.724	203.886
1967	28.130	13.085	41.215	20.834	1.474	22.308	63.523	220.412
1968	30.225	14.634	44.859	22.318	1.771	24.089	68.948	239.550
1969	33.872	18.450	52.322	23.014	2.167	25.181	77.503	271.492
1970	37.742	19.926	57.668	25.464	2.815	28.279	85.947	304.420
1971	41.362	26.047	67.409	29.483	3.270	32.753	100.162	338.177
1972	45.943	31.790	77.733	32.331	3.746	36.077	113.810	387.303
1973	55.444	37.667	93.111	40.362	4.852	45.214	138.325	497.236
1974	78.071	37.811	115.882	54.348	7.139	61.487	177.369	582.073
1975	102.007	38.820	140.827	66.319	9.261	75.580	216.407	691.365
1976	124.332	46.900	171.232	86.156	12.940	99.096	270.328	849.874
1977	153.840	49.070	202.910	109.222	14.066	123.288	326.198	994.007
1978	185.150	61.600	246.750	140.344	19.690	160.034	406.784	1.193.833
1979	233.530	81.400	314.930	157.155	30.790	187.945	502.875	1.472.218

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 (συνέχεια)

Έτος	Δημόσια Κατανάλωση (1)	Δημόσιες Επενδύσεις (2)	Παραγωγικές Δημόσιες Δαπάνες = Δημόσια Κατανάλωση + Δημόσιες Επενδύσεις (3)=(1)+(2)	Μεταβιβάσεις (4)	Τόκοι Δημόσιου Χρέους (5)	Μη Παραγωγικές Δημόσιες Δαπάνες (6)=(4)+(5)	Συνολικές Δημόσιες Δαπάνες (7)=(3)+(6)	Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
1980	280.050	95.820	375.870	196.591	41.247	237.838	613.708	1.767.553
1981	368.550	121.500	490.050	296.608	65.250	361.858	851.908	2.109.061
1982	471.230	153.500	624.730	405.432	66.632	472.064	1.096.794	2.632.439
1983	579.370	215.300	794.670	471.270	113.020	584.290	1.378.960	3.109.586
1984	742.770	286.050	1.028.820	591.940	173.300	765.240	1.794.060	3.807.551
1985	942.050	375.070	1.317.120	821.166	247.030	1.068.196	2.385.316	4.584.032
1986	1.067.239	384.520	1.451.759	961.533	316.395	1.277.928	2.729.687	5.446.920
1987	1.224.756	340.805	1.565.561	1.069.366	460.876	1.530.242	3.095.803	6.208.604
1988	1.529.505	398.965	1.928.470	1.244.959	611.014	1.855.973	3.784.443	7.515.622
1989	1.819.104	514.211	2.333.315	1.548.100	713.452	2.261.552	4.594.867	8.719.610
1990	2.250.732	564.245	2.814.977					10.504.552
1991	2.554.988	769.169	3.324.157					12.838.195
1992	2.925.250	948.662	3.873.912					14.780.465
1993	3.200.589	1.043.791	4.244.380					16.854.596
1994	3.494.061	1.128.338	4.622.399					18.972.831
1995	3.945.000	1.325.496	5.270.496					21.196.386
Ευρωπαϊκό Σύστημα Λογαριασμών, τρέχουσες τιμές								
1988	1.310.959	424.044	1.735.003		535.586			9.151.712
1989	1.654.540	529.396	2.183.936		740.281			10.865.972
1990	2.007.014	575.427	2.582.441		1.270.836			13.248.124
1991	2.337.907	781.473	3.119.380		1.497.000			16.426.999
1992	2.613.899	950.567	3.564.466		1.558.848			19.015.914
1993	3.063.268	1.080.313	4.143.581		2.333.926			21.273.517
1994	3.345.381	1.117.813	4.463.194		3.339.600			24.195.732
1995	4.174.128	883.441	5.057.569		3.355.823			28.096.950

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 (συνέχεια)

Έτος	Δημόσια Κατανάλωση (1)	Δημόσιες Επενδύσεις (2)	Παραγωγικές Δημόσιες Δαπάνες Δημόσια Κατανάλωση + Δημόσιες Επενδύσεις (3)=(1)+(2)	Μεταβιβάσεις (4)	Τόκοι Δημόσιου Χρέους (5)	Μη Παραγωγικές Δημόσιες Δαπάνες (6)=(4)+(5)	Συνολικές Δημόσιες Δαπάνες (7)=(3)+(6)	Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
1996	4.347.990	970.795	5.318.785		3.501.083			30.770.299
1997	5.013.317	1.174.103	6.187.420		3.216.177			34.061.020
1998	5.506.766	1.335.597	6.842.363		3.234.000			37.018.821
1999	5.906.640	1.595.262	7.501.902		3.303.360			39.140.789
2000	6.500.952	1.641.648	8.142.600		3.337.448			41.952.290
2001	6.911.290	1.729.316	8.640.606		3.309.998			44.893.686
2002	7.537.390	1.819.605	9.356.995		3.111.048			48.209.310
2003*	8.034.885	2.187.615	10.222.500		3.209.865			51.841.705
2004*	8.573.270	2.473.845	11.047.115		3.243.940			55.859.148
2005*	9.053.728	2.674.888	11.728.615		3.339.350			59.954.963
2006*	9.258.178	2.705.555	11.963.733					64.200.708

Πηγή: Εθνικοί Λογαριασμοί της Ελλάδας, ΕΣΥΕ

* Εκτιμήσεις προβλέψεις Υπ. Οικονομίας και Οικονομικών Μαΐου 2004 ως 2005, Δεκ. 2003 για 2006

Από το 1995 νέα σειρά σύμφωνα με ΕΣΛ 95

Ι. Βαβούρας, Το Μέγεθος του Δημόσιου Τομέα, στο Ν. Τάτσος (επιμ.), Τα Δημόσια Οικονομικά στην Ελλάδα, Το Οικονομικό, 1994

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Η εξέλιξη των βασικών κατηγοριών δημόσιων δαπανών ως Ποσοστών του Α.Ε.Π. κατά την περίοδο 1958 - 2006 σε τρέχουσες τιμές σε εκατ. δρχ., δις ευρώ

Έτος	Ποσοστιαία Συμμετοχή της Δημόσιας Καταναλώσης στο Α.Ε.Π. (1)	Ποσοστιαία Συμμετοχή των Δημόσιων Επενδύσεων στο Α.Ε.Π. (2)	Ποσοστιαία Συμμετοχή των Παραγωγικών Δημόσιων Δαπανών στο Α.Ε.Π. (3)=(1)+(2)	Ποσοστιαία Συμμετοχή των Μεταβιβάσεων στο Α.Ε.Π. (4)	Ποσοστιαία Συμμετοχή των Τόκων Δημόσιου Χρέους στο Α.Ε.Π. (5)	Ποσοστιαία Συμμετοχή των Μη Παραγωγικών Δημόσιων Δαπανών στο Α.Ε.Π. (6)=(4)+(5)	Ποσοστιαία Συμμετοχή των Συνολικών Δημόσιων Δαπανών στο Α.Ε.Π. (7)=(3)+(6)
Προηγ. Σύστημα Εθν. Λογαριασμών							
1958	11,19%	4,51%	15,70%	5,22%	0,06%	5,28%	20,98%
1959	11,50%	5,48%	16,99%	5,59%	0,17%	5,77%	22,76%
1960	11,49%	6,03%	17,51%	4,98%	0,27%	5,24%	22,76%
1961	11,06%	6,41%	17,47%	5,28%	0,30%	5,58%	23,05%
1962	11,35%	6,50%	17,85%	5,99%	0,37%	6,36%	24,22%
1963	11,03%	5,60%	16,62%	6,55%	0,50%	7,05%	23,67%
1964	11,41%	5,61%	17,02%	7,07%	0,55%	7,62%	24,64%
1965	11,49%	5,64%	17,13%	7,84%	0,67%	8,51%	25,64%
1966	11,59%	5,51%	17,10%	8,62%	0,63%	9,25%	26,35%
1967	12,76%	5,94%	18,70%	9,45%	0,67%	10,12%	28,82%
1968	12,62%	6,11%	18,73%	9,32%	0,74%	10,06%	28,78%
1969	12,48%	6,80%	19,27%	8,48%	0,80%	9,28%	28,55%
1970	12,40%	6,55%	18,94%	8,36%	0,92%	9,29%	28,23%
1971	12,23%	7,70%	19,93%	8,72%	0,97%	9,69%	29,62%
1972	11,86%	8,21%	20,07%	8,35%	0,97%	9,31%	29,39%
1973	11,15%	7,58%	18,73%	8,12%	0,98%	9,09%	27,82%

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 (συνέχεια)

Έτος	Ποσοστιαία Συμμετοχή της Δημόσιας Κατανάλωσης στο Α.Ε.Π. (1)	Ποσοστιαία Συμμετοχή των Δημόσιων Επενδύσεων στο Α.Ε.Π. (2)	Ποσοστιαία Συμμετοχή των Παραγωγικών Δημόσιων Δαπανών στο Α.Ε.Π. (3)=(1)+(2)	Ποσοστιαία Συμμετοχή των Μεταβιβάσεων στο Α.Ε.Π. (4)	Ποσοστιαία Συμμετοχή των Τόκων Δημόσιου Χρέους στο Α.Ε.Π. (5)	Ποσοστιαία Συμμετοχή Μη Παραγωγικών Δημόσιων Δαπανών στο Α.Ε.Π. (6)=(4)+(5)	Ποσοστιαία Συμμετοχή των Συνολικών Δημόσιων Δαπανών στο Α.Ε.Π. (7)=(3)+(6)
1974	13,41%	6,50%	19,91%	9,34%	1,23%	10,56%	30,47%
1975	14,75%	5,61%	20,37%	9,59%	1,34%	10,93%	31,30%
1976	14,63%	5,52%	20,15%	10,14%	1,52%	11,66%	31,81%
1977	15,48%	4,94%	20,41%	10,99%	1,42%	12,40%	32,82%
1978	15,51%	5,16%	20,67%	11,76%	1,65%	13,41%	34,07%
1979	15,86%	5,53%	21,39%	10,67%	2,09%	12,77%	34,16%
1980	15,84%	5,42%	21,26%	11,12%	2,33%	13,46%	34,72%
1981	17,47%	5,76%	23,24%	14,06%	3,09%	17,16%	40,39%
1982	17,90%	5,83%	23,73%	15,40%	2,53%	17,93%	41,66%
1983	18,63%	6,92%	25,56%	15,16%	3,63%	18,79%	44,35%
1984	19,51%	7,51%	27,02%	15,55%	4,55%	20,10%	47,12%
1985	20,55%	8,18%	28,73%	17,91%	5,39%	23,30%	52,04%
1986	19,59%	7,06%	26,65%	17,65%	5,81%	23,46%	50,11%
1987	19,73%	5,49%	25,22%	17,22%	7,42%	24,65%	49,86%
1988	20,35%	5,31%	25,66%	16,56%	8,13%	24,69%	50,35%
1989	20,86%	5,90%	26,76%	17,75%	8,18%	25,94%	52,70%
1990	21,43%	5,37%	26,80%				
1991	19,90%	5,99%	25,89%				
1992	19,79%	6,42%	26,21%				
1993	18,99%	6,19%	25,18%				
1994	18,42%	5,95%	24,36%				
1995	18,61%	6,25%	24,87%				

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 (συνέχεια)

Έτος	Ποσοστία Συμμετοχή της Δημόσιας Κατανάλωσης στο Α.Ε.Π. (1)	Ποσοστία Συμμετοχή των Δημόσιων Επενδύσεων στο Α.Ε.Π. (2)	Ποσοστία Συμμετοχή των Παραγωγικών Δαπανών στο Α.Ε.Π. (3)=(1)+(2)	Ποσοστία Συμμετοχή των Μεταβιβάσεων στο Α.Ε.Π. (4)	Ποσοστία Συμμετοχή των Τόκων Δημόσιου Χρέους στο Α.Ε.Π. (5)	Ποσοστία Συμμετοχή των Μη Παραγωγικών Δαπανών στο Α.Ε.Π. (6)=(4)+(5)	Ποσοστία Συμμετοχή των Συνολικών Δημόσιων Δαπανών στο Α.Ε.Π. (7)=(3)+(6)
Ευρωπαϊκό Σύστημα Λογαριασμών, τρέχουσες τιμές							
1988	14,32%	4,63%	18,96%		5,85%		
1989	15,23%	4,87%	20,10%		6,81%		
1990	15,15%	4,34%	19,49%		9,59%		
1991	14,23%	4,76%	18,99%		9,11%		
1992	13,75%	5,00%	18,74%		8,20%		
1993	14,40%	5,08%	19,48%		10,97%		
1994	13,83%	4,62%	18,45%		13,80%		
1995	14,86%	3,14%	18,00%		11,94%		
1996	14,13%	3,15%	17,29%		11,38%		
1997	14,72%	3,45%	18,17%		9,44%		
1998	14,88%	3,61%	18,48%		8,74%		
1999	15,09%	4,08%	19,17%		8,44%		
2000	15,50%	3,91%	19,41%		7,96%		
2001	15,39%	3,85%	19,25%		7,37%		
2002	15,63%	3,77%	19,41%		6,45%		
2003	15,50%	4,22%	19,72%		6,19%		
2004	15,35%	4,43%	19,78%		5,81%		
2005	15,10%	4,46%	19,56%		5,57%		
2006	14,42%	4,21%	18,63%				

Πηγή: Εθνικοί Λογαριασμοί της Ελλάδας, ΕΣΥΕ

* Εκτιμήσεις προβλέψεις Υπ. Οικονομίας και Οικονομικών Μαΐου 2004 ως 2005, Δεκ. 2003 για 2006

Από το 1995 νέα σειρά σύμφωνα με ΕΣΛ 95

Ι. Βαβούρας, Το Μέγεθος του Δημόσιου Τομέα, στο Ν. Τάτσος (επιμ.), Τα Δημόσια Οικονομικά στην Ελλάδα, Το Οικονομικό, 1994

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Η εξέλιξη των βασικών κατηγοριών δημόσιων δαπανών κατά την περίοδο 1958 - 2006 σε σταθερές τιμές σε εκατ. δρχ., δις ευρώ

Έτος	Δημόσια Κατανάλωση (1)	Δημόσιες Επενδύσεις (2)	Παραγωγικές Δημόσιες Δαπάνες = Δημόσια Κατανάλωση + Δημόσιες Επενδύσεις (3)=(1)+(2)	Μεταβιβάσεις (4)	Τόκοι Δημόσιου Χρέους (5)	Μη Παραγωγικές Δημόσιες Δαπάνες (6)=(4)+(5)	Συνολικές Δημόσιες Δαπάνες (7)=(3)+(6)	Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
Προηγ. Σύστημα Εθν. Λογαριασμών								
1958	19.101	6.700	25.801	7.006	75	7.081	32.882	134.086
1959	19.319	8.302	27.621	7.775	240	8.015	35.636	139.044
1960	20.502	9.857	30.359	7.245	389	7.634	37.993	145.458
1961	21.404	11.773	33.177	8.544	488	9.032	42.209	161.802
1962	22.832	11.912	34.744	9.862	617	10.479	45.223	164.674
1963	23.785	11.439	35.224	11.895	906	12.801	48.025	181.534
1964	26.055	12.619	38.674	13.888	1.085	14.973	53.647	196.586
1965	28.336	13.931	42.267	16.859	1.448	18.307	60.574	214.922
1966	30.111	13.957	44.068	19.662	1.436	21.098	65.166	228.040
1967	32.661	15.455	48.116	22.769	1.611	24.380	72.496	240.791
1968	33.100	16.534	49.634	23.972	1.901	25.873	75.507	257.226
1969	35.639	20.562	56.201	23.923	2.253	26.176	82.377	282.168
1970	37.742	19.926	57.668	25.464	2.815	28.279	85.947	304.420
1971	39.607	25.446	65.053	28.569	3.169	31.738	96.791	327.723
1972	41.851	28.855	70.706	29.798	3.453	33.251	103.957	356.886
1973	44.698	27.906	72.604	31.168	3.747	34.915	107.519	383.916

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 (συνέχεια)

Έτος	Δημόσια Κατανάλωση (1)	Δημόσιες Επενδύσεις (2)	Παραγωγικές Δημόσιες Δαπάνες = Δημόσια Κατανάλωση + Δημόσιες Επενδύσεις (3)=(1)+(2)	Μεταβιβάσεις (4)	Τόκοι Δημόσιου Χρέους (5)	Μη Παραγωγικές Δημόσιες Δαπάνες (6)=(4)+(5)	Συνολικές Δημόσιες Δαπάνες (7)=(3)+(6)	Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
1974	50.096	22.289	72.385	34.485	4.530	39.015	111.400	369.325
1975	56.075	20.958	77.033	37.426	5.226	42.652	119.685	390.000
1976	58.953	21.370	80.323	42.130	6.328	48.458	128.781	415.491
1977	62.800	19.200	82.000	47.385	6.102	53.487	135.487	431.164
1978	65.000	20.500	85.500	53.916	7.564	61.480	146.980	458.675
1979	68.800	22.736	91.536	50.810	9.955	60.765	152.301	476.048
1980	68.940	22.240	91.180	53.949	11.319	65.268	156.448	485.108
1981	73.640	22.255	95.895	68.107	14.983	83.090	178.985	484.259
1982	75.330	23.800	99.130	74.528	12.249	86.777	185.907	483.879
1983	77.400	27.000	104.400	72.941	17.493	90.434	194.834	481.298
1984	79.760	29.730	109.490	76.310	22.341	98.651	208.141	490.881
1985	82.300	32.690	114.990	88.985	27.066	116.051	231.041	502.258
1986	81.626	26.709	108.335	89.603	29.484	119.087	227.422	507.199
1987	82.348	20.879	103.227	87.509	37.715	125.224	228.451	505.713
1988	87.078	21.496	108.574	87.995	43.187	131.182	239.756	529.460
1989	89.960	23.846	113.806	95.893	44.193	140.086	253.892	546.572
1990	91.948	22.727	114.675					546.982
1991	93.742	25.952	119.694					566.586
1992	94.589	28.816	123.405					568.582
1993	95.462	28.621	124.083					569.724
1994	94.689	28.765	123.454					579.846
1995	96.015	31.146	127.161					588.691

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 (συνέχεια)

Έτος	Δημόσια Κατανάλωση (1)	Δημόσιες Επενδύσεις (2)	Παραγωγικές Δημόσιες Δαπάνες Δημόσια Κατανάλωση + Δημόσιες Επενδύσεις (3)=(1)+(2)	Μεταβιβάσεις (4)	Τόκοι Δημόσιου Χρέους (5)	Μη Παραγωγικές Δημόσιες Δαπάνες (6)=(4)+(5)	Συνολικές Δημόσιες Δαπάνες (7)=(3)+(6)	Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
Ευρωπαϊκό Σύστημα Λογαριασμών								
1988	4.085.425	573.348	4.658.773					
1989	4.318.631	617.832	4.936.463					
1990	4.344.699	570.482	4.915.181					
1991	4.280.492	686.500	4.966.992					
1992	4.155.817	747.821	4.903.638					
1993	4.266.753	756.139	5.022.892					
1994	4.220.329	722.196	4.942.525					
1995	4.258.657	810.545	5.069.202					
1996	4.297.333	834.753	5.132.086					
1997	4.430.240	951.828	5.382.068					
1998	4.506.857	1.037.980	5.544.837					
1999	4.501.308	1.053.787	5.555.095					
2000	4.603.533	1.325.518	5.929.050					
2001	4.559.235	1.339.148	5.898.383					
2002	4.821.613	1.342.555	6.164.168					
2003*	4.702.350	1.577.673	6.280.023					
2004*	4.951.098	1.734.418	6.685.515					
2005*	5.036.285	1.826.420	6.862.705					
2006*	4.910.208	1.799.160	6.709.368					

Πηγή: Εθνικοί Λογαριασμοί της Ελλάδας, ΕΣΥΕ

* Εκτιμήσεις προβλέψεις Υπ. Οικονομίας και Οικονομικών Μαΐου 2004 ως 2005, Δεκ. 2003 για 2006

Από το 1995 νέα σειρά σύμφωνα με ΕΣΛ 95

Ι. Βαβούρας, Το Μέγεθος του Δημόσιου Τομέα, στο Ν. Τάτσος (επιμ.), Τα Δημόσια Οικονομικά στην Ελλάδα, Το Οικονομικό, 1994
Τόμ. 1

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Η εξέλιξη των βασικών κατηγοριών δημόσιων δαπανών ως ποσοστών του Α.Ε.Π. κατά την περίοδο 1958 - 2006 σε σταθερές τιμές σε εκατ. δρχ., δις ευρώ

Έτος	Ποσοστιαία Συμμετοχή της Δημόσιας Κατανάλωσης στο Α.Ε.Π. (1)	Ποσοστιαία Συμμετοχή των Δημόσιων Επενδύσεων στο Α.Ε.Π. (2)	Ποσοστιαία Συμμετοχή των Παραγωγικών Δημόσιων Δαπανών στο Α.Ε.Π. (3)=(1)+(2)	Ποσοστιαία Συμμετοχή των Μεταβιβάσεων στο Α.Ε.Π. (4)	Ποσοστιαία Συμμετοχή των Τόκων Δημόσιου Χρέους στο Α.Ε.Π. (5)	Ποσοστιαία Συμμετοχή των Μη Παραγωγικών Δημόσιων Δαπανών στο Α.Ε.Π. (6)=(4)+(5)	Ποσοστιαία Συμμετοχή των Συνολικών Δημόσιων Δαπανών στο Α.Ε.Π. (7)=(3)+(6)
Προηγ. Σύστημα Εθν. Λογαριασμών							
1958	14,25%	5,00%	19,24%	5,23%	0,06%	5,28%	24,52%
1959	13,89%	5,97%	19,86%	5,59%	0,17%	5,76%	25,63%
1960	14,09%	6,78%	20,87%	4,98%	0,27%	5,25%	26,12%
1961	13,23%	7,28%	20,50%	5,28%	0,30%	5,58%	26,09%
1962	13,86%	7,23%	21,10%	5,99%	0,37%	6,36%	27,46%
1963	13,10%	6,30%	19,40%	6,55%	0,50%	7,05%	26,46%
1964	13,25%	6,42%	19,67%	7,06%	0,55%	7,62%	27,29%
1965	13,18%	6,48%	19,67%	7,84%	0,67%	8,52%	28,18%
1966	13,20%	6,12%	19,32%	8,62%	0,63%	9,25%	28,58%
1967	13,56%	6,42%	19,98%	9,46%	0,67%	10,12%	30,11%
1968	12,87%	6,43%	19,30%	9,32%	0,74%	10,06%	29,35%
1969	12,63%	7,29%	19,92%	8,48%	0,80%	9,28%	29,19%
1970	12,40%	6,55%	18,94%	8,36%	0,92%	9,29%	28,23%
1971	12,09%	7,76%	19,85%	8,72%	0,97%	9,68%	29,53%
1972	11,73%	8,09%	19,81%	8,35%	0,97%	9,32%	29,13%
1973	11,64%	7,27%	18,91%	8,12%	0,98%	9,09%	28,01%
1974	13,56%	6,04%	19,60%	9,34%	1,23%	10,56%	30,16%

1975	14,38%	5,37%	19,75%	9,60%	1,34%	10,94%	30,69%
1976	14,19%	5,14%	19,33%	10,14%	1,52%	11,66%	30,99%
1977	14,57%	4,45%	19,02%	10,99%	1,42%	12,41%	31,42%
1978	14,17%	4,47%	18,64%	11,75%	1,65%	13,40%	32,04%
1979	14,45%	4,78%	19,23%	10,67%	2,09%	12,76%	31,99%
1980	14,21%	4,58%	18,80%	11,12%	2,33%	13,45%	32,25%
1981	15,21%	4,60%	19,80%	14,06%	3,09%	17,16%	36,96%
1982	15,57%	4,92%	20,49%	15,40%	2,53%	17,93%	38,42%
1983	16,08%	5,61%	21,69%	15,16%	3,63%	18,79%	40,48%
1984	16,25%	6,06%	22,30%	15,55%	4,55%	20,10%	42,40%
1985	16,39%	6,51%	22,89%	17,72%	5,39%	23,11%	46,00%
1986	16,09%	5,27%	21,36%	17,67%	5,81%	23,48%	44,84%
1987	16,28%	4,13%	20,41%	17,30%	7,46%	24,76%	45,17%
1988	16,45%	4,06%	20,51%	16,62%	8,16%	24,78%	45,28%
1989	16,46%	4,36%	20,82%	17,54%	8,09%	25,63%	46,45%
1990	16,81%	4,15%	20,97%				
1991	16,55%	4,58%	21,13%				
1992	16,64%	5,07%	21,70%				
1993	16,76%	5,02%	21,78%				
1994	16,33%	4,96%	21,29%				
1995	16,31%	5,29%	21,60%				

Πηγή: Εθνικοί Λογαριασμοί της Ελλάδας, ΕΣΥΕ

* Εκτιμήσεις προβλέψεις Υπ. Οικονομίας και Οικονομικών Μαΐου 2004 ως 2005, Δεκ. 2003 για 2006

Από το 1995 νέα σειρά σύμφωνα με ΕΣΛ 95

Ι. Βαβούρας, Το Μέγεθος του Δημόσιου Τομέα, στο Ν. Τάτσος (επιμ.), Τα Δημόσια Οικονομικά στην Ελλάδα, Το Οικονομικό, 1994
Τίτλος Εκτιμήσεις

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Η εξέλιξη των Παραγωγικών και Μη Παραγωγικών δημόσιων δαπανών ως ποσοστού των Συνολικών δαπανών κατά την περίοδο 1958 - 1989

σε εκατ. δρχ., δις ευρώ

Έτος	Τρέχουσες Τιμές		Σταθερές Τιμές	
	Ποσοστιαία Συμμετοχή των Παραγωγικών Δημόσιων Δαπανών στις Συνολικές Δημόσιες Δαπάνες	Ποσοστιαία Συμμετοχή των Μη Παραγωγικών Δημόσιων Δαπανών στις Συνολικές Δημόσιες Δαπάνες	Ποσοστιαία Συμμετοχή των Παραγωγικών Δημόσιων Δαπανών στις Συνολικές Δημοσιές Δαπάνες	Ποσοστιαία Συμμετοχή των Μη Παραγωγικών Δημόσιων Δαπανών στις Συνολικές Δημόσιες Δαπάνες
Προηγ. Σύστημα Εθν. Λογαριασμών				
1958	74,84%	25,16%	78,47%	21,53%
1959	74,66%	25,34%	77,51%	22,49%
1960	76,96%	23,04%	79,91%	20,09%
1961	75,78%	24,22%	78,60%	21,40%
1962	73,72%	26,28%	76,83%	23,17%
1963	70,22%	29,78%	73,35%	26,65%
1964	69,08%	30,92%	72,09%	27,91%
1965	66,79%	33,21%	69,78%	30,22%
1966	64,89%	35,11%	67,62%	32,38%
1967	64,88%	35,12%	66,37%	33,63%
1968	65,06%	34,94%	65,73%	34,27%
1969	67,51%	32,49%	68,22%	31,78%
1970	67,10%	32,90%	67,10%	32,90%
1971	67,30%	32,70%	67,21%	32,79%
1972	68,30%	31,70%	68,01%	31,99%
1973	67,31%	32,69%	67,53%	32,47%
1974	65,33%	34,67%	64,98%	35,02%
1975	65,08%	34,92%	64,36%	35,64%
1976	63,34%	36,66%	62,37%	37,63%
1977	62,20%	37,80%	60,52%	39,48%
1978	60,66%	39,34%	58,17%	41,83%
1979	62,63%	37,37%	60,10%	39,90%
1980	61,25%	38,75%	58,28%	41,72%
1981	57,52%	42,48%	53,58%	46,42%
1982	56,96%	43,04%	53,32%	46,68%
1983	57,63%	42,37%	53,58%	46,42%
1984	57,35%	42,65%	52,60%	47,40%
1985	55,22%	44,78%	49,77%	50,23%
1986	53,18%	46,82%	47,64%	52,36%
1987	50,57%	49,43%	45,19%	54,81%
1988	50,96%	49,04%	45,29%	54,71%
1989	50,78%	49,22%	44,82%	55,18%

Πηγή: Εθνικοί Λογαριασμοί της Ελλάδας, ΕΣΥΕ

* Εκτιμήσεις προβλέψεις Υπ. Οικονομίας και Οικονομικών Μαΐου 2004 ως 2005, Δεκ. 2003 για Από το 1995 νέα σειρά σύμφωνα με ΕΣΛ 95

Ι. Βαβούρας, Το Μέγεθος του Δημόσιου Τομέα, στο Ν. Τάτσος (επιμ.), Τα Δημόσια Οικονομικά Το Οικονομικό, 1994

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

Δείκτες εξέλιξης βασικών κατηγοριών δημόσιων δαπανών του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα σε τρέχουσες τιμές

Έτος	Δημόσια Κατανάλωση	Ιδιωτική Κατανάλωση	Δημόσια Κατανάλωση Προς Ιδιωτική Κατανάλωση	Δημόσιες Επενδύσεις	Ιδιωτικές Επενδύσεις	Δημόσιες Επενδύσεις Προς Ιδιωτικές Επενδύσεις	Προϊόν Δημόσιου Τομέα Προς Προϊόν Ιδιωτικού Τομέα
Προηγ. Σύστημα Εθν. Λογαριασμών							
1958	10.660	76.252	13,98%	4.297	11.573	37,13%	17,03%
1959	11.387	79.853	14,26%	5.428	11.701	46,39%	18,37%
1960	12.307	84.410	14,58%	6.454	13.553	47,62%	19,15%
1961	13.386	91.185	14,68%	7.755	13.878	55,88%	20,12%
1962	14.602	96.256	15,17%	8.357	16.955	49,29%	20,28%
1963	15.840	106.955	14,81%	8.039	19.032	42,24%	18,95%
1964	18.407	116.206	15,84%	9.059	24.177	37,47%	19,57%
1965	21.076	130.826	16,11%	10.336	28.448	36,33%	19,72%
1966	23.621	144.521	16,34%	11.241	32.078	35,04%	19,74%
1967	28.130	156.510	17,97%	13.085	30.784	42,51%	22,01%
1968	30.225	168.497	17,94%	14.634	39.745	36,82%	21,54%
1969	33.872	184.316	18,38%	18.450	47.137	39,14%	22,61%
1970	37.742	206.813	18,25%	19.926	50.737	39,27%	22,39%
1971	41.362	224.538	18,42%	26.047	57.251	45,50%	23,92%
1972	45.943	248.124	18,52%	31.790	73.043	43,52%	24,20%
1973	55.444	307.109	18,05%	37.667	98.010	38,43%	22,98%
1974	78.071	381.953	20,44%	37.811	87.665	43,13%	24,68%

1975	102.007	454.009	22,47%	38.820	101.130	38,39%	25,37%
1976	124.332	542.431	22,92%	46.900	128.100	36,61%	25,54%
1977	153.840	634.847	24,23%	49.070	172.350	28,47%	25,14%
1978	185.150	756.832	24,46%	61.600	216.400	28,47%	25,35%
1979	233.530	904.947	25,81%	81.400	287.785	28,29%	26,40%
1980	280.050	1.104.610	25,35%	95.820	317.865	30,14%	26,42%
1981	368.550	1.330.073	27,71%	121.500	334.850	36,28%	29,43%
1982	471.230	1.731.182	27,22%	153.500	360.000	42,64%	29,87%
1983	579.370	2.059.575	28,13%	215.300	408.700	52,68%	32,20%
1984	742.770	2.461.441	30,18%	286.050	416.850	68,62%	35,74%
1985	942.050	3.025.492	31,14%	375.070	505.300	74,23%	37,30%
1986	1.067.239	3.718.862	28,70%	384.520	633.578	60,69%	33,36%
1987	1.224.756	4.356.256	28,11%	340.805	733.889	46,44%	30,76%
1988	1.529.505	5.152.919	29,68%	398.965	919.419	43,39%	31,76%
1989	1.819.104	6.158.272	29,54%	514.211	1.176.100	43,72%	31,81%
1990	2.250.732	7.497.551	30,02%	564.245	1.507.453	37,43%	31,26%
1991	2.554.988	9.111.677	28,04%	769.169	1.606.515	47,88%	31,01%
1992	2.925.250	10.669.224	27,42%	948.662	1.747.085	54,30%	31,20%
1993	3.200.589	12.147.952	26,35%	1.043.791	1.866.209	55,93%	30,29%
1994	3.494.061	13.662.218	25,57%	1.128.338	2.052.568	54,97%	29,41%
1995	3.945.000	15.172.000	26,00%	1.325.496	2.265.504	58,51%	30,23%

Ευρωπαϊκό Σύστημα Λογαριασμών

1988	1.310.959	6.502.024	20,16%	424.044	1.542.639	27,49%	21,57%
1989	1.654.540	7.827.683	21,14%	529.396	1.917.965	27,60%	22,41%
1990	2.007.014	9.627.726	20,85%	575.427	2.451.608	23,47%	21,38%
1991	2.337.907	11.851.390	19,73%	781.473	2.868.688	27,24%	21,19%
1992	2.613.899	14.033.516	18,63%	950.567	3.033.151	31,34%	20,89%
1993	3.063.268	15.900.861	19,26%	1.080.313	3.186.795	33,90%	21,71%
1994	3.345.381	18.012.092	18,57%	1.117.813	3.335.661	33,51%	20,91%
1995	4.174.128	19.901.580	20,97%	883.441	4.182.530	21,12%	21,00%
1996	4.347.990	22.050.804	19,72%	970.795	4.857.304	19,99%	19,77%

1997	5.013.317	23.901.877	20,97%	1.174.103	5.384.591	21,80%	21,13%
1998	5.506.766	25.849.991	21,30%	1.335.597	6.279.512	21,27%	21,30%
1999	5.906.640	27.176.963	21,73%	1.595.262	6.747.930	23,64%	22,11%
2000	6.500.952	28.797.386	22,57%	1.641.648	7.737.787	21,22%	22,29%
2001	6.911.290	30.614.793	22,58%	1.729.316	8.434.442	20,50%	22,13%
2002	7.537.390	32.309.915	23,33%	1.819.605	9.690.930	18,78%	22,28%
2003*	8.034.885	34.599.755	23,22%	2.187.615	11.360.605	19,26%	22,24%
2004*	8.573.270	36.920.263	23,22%	2.473.845	11.994.400	20,63%	22,58%
2005*	9.053.728	39.319.143	23,03%	2.674.888	12.962.130	20,64%	22,43%
2006*	9.258.178	41.312.530	22,41%	2.705.555	13.800.375	19,60%	21,71%

Πηγή: Εθνικοί Λογαριασμοί της Ελλάδας, ΕΣΥΕ

* Εκτιμήσεις προβλέψεις Υπ. Οικονομίας και Οικονομικών Μαΐου 2004 ως 2005, Δεκ. 2003 για 2006

Από το 1995 νέα σειρά σύμφωνα με ΕΣΛ 95

Ι. Βαβούρας, Το Μέγεθος του Δημόσιου Τομέα, στο Ν. Τάτσος (επιμ.), Τα Δημόσια Οικονομικά στην Ελλάδα, Το Οικονομικό, 1994

Τόμ. 1 Εκτιμήσεις

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

Δείκτες εξέλιξης βασικών κατηγοριών δημόσιων δαπανών του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα σε σταθερές τιμές

Έτος	Δημόσια Κατανάλωση	Ιδιωτική Κατανάλωση	Δημόσια Κατανάλωση Προς Ιδιωτική Κατανάλωση	Δημόσιες Επενδύσεις	Ιδιωτικές Επενδύσεις	Δημόσιες Επενδύσεις Προς Ιδιωτικές Επενδύσεις	Προϊόν Δημόσιου Τομέα Προς Προϊόν Ιδιωτικού Τομέα	Σχετική Τιμή
Προηγ. Σύστημα Εθν. Λογαριασμών								
1958	19.101	101.547	18,81%	6.700	17.471	38,35%	21,68%	78,56%
1959	19.319	104.427	18,50%	8.302	16.964	48,94%	22,75%	80,72%
1960	20.502	107.792	19,02%	9.857	19.263	51,17%	23,89%	80,15%
1961	21.404	115.137	18,59%	11.773	19.704	59,75%	24,60%	81,78%
1962	22.832	120.042	19,02%	11.912	22.216	53,62%	24,42%	83,04%
1963	23.785	126.113	18,86%	11.439	24.558	46,58%	23,38%	81,07%
1964	26.055	137.421	18,96%	12.619	30.823	40,94%	22,99%	85,11%
1965	28.336	147.707	19,18%	13.931	35.073	39,72%	23,12%	85,29%
1966	30.111	157.687	19,10%	13.957	36.613	38,12%	22,68%	87,04%
1967	32.661	167.528	19,50%	15.455	34.337	45,01%	23,84%	92,32%
1968	33.100	179.025	18,49%	16.534	43.863	37,69%	22,27%	96,74%
1969	35.639	190.089	18,75%	20.562	51.091	40,25%	23,30%	97,01%
1970	37.742	206.813	18,25%	19.926	50.737	39,27%	22,39%	100,00%
1971	39.607	217.212	18,23%	25.446	55.112	46,17%	23,89%	100,14%
1972	41.851	232.312	18,01%	28.855	64.122	45,00%	23,85%	101,47%
1973	44.698	250.057	17,88%	27.906	72.187	38,66%	22,53%	102,01%

1974	50.096	251.650	19,91%	22.289	52.211	42,69%	23,82%	103,59%
1975	56.075	266.884	21,01%	20.958	53.702	39,03%	24,03%	105,57%
1976	58.953	281.066	20,97%	21.370	58.380	36,61%	23,66%	107,92%
1977	62.800	293.928	21,37%	19.200	66.750	28,76%	22,73%	110,57%
1978	65.000	310.640	20,92%	20.500	70.600	29,04%	22,43%	113,05%
1979	68.800	318.817	21,58%	22.736	76.385	29,77%	23,16%	114,00%
1980	68.940	319.341	21,59%	22.240	70.465	31,56%	23,39%	112,96%
1981	73.640	325.851	22,60%	22.255	63.495	35,05%	24,63%	119,50%
1982	75.330	338.507	22,25%	23.800	60.300	39,47%	24,86%	120,19%
1983	77.400	339.425	22,80%	27.000	56.000	48,21%	26,40%	121,94%
1984	79.760	345.194	23,11%	29.730	48.570	61,21%	27,81%	128,55%
1985	82.300	358.671	22,95%	32.690	49.670	65,81%	28,16%	132,47%
1986	81.626	361.026	22,61%	26.709	50.525	52,86%	26,32%	126,71%
1987	82.348	365.473	22,53%	20.879	52.436	39,82%	24,70%	124,52%
1988	87.078	378.488	23,01%	21.496	58.335	36,85%	24,86%	127,77%
1989	89.960	394.942	22,78%	23.846	64.027	37,24%	24,80%	128,30%
1990	91.948	403.194	22,80%	22.727	73.412	30,96%	24,06%	129,92%
1991	93.742	412.458	22,73%	25.952	65.774	39,46%	25,03%	123,92%
1992	94.589	420.028	22,52%	28.816	64.324	44,80%	25,48%	122,46%
1993	95.462	420.585	22,70%	28.621	62.671	45,67%	25,68%	117,95%
1994	94.689	426.893	22,18%	28.765	64.308	44,73%	25,13%	117,03%
1995	96.015	433.723	22,14%	31.146	67.324	46,26%	25,38%	119,09%

Ευρωπαϊκό Σύστημα Λογαριασμών

1988	4.085.425	16.603.163	24,61%	573.348	3.735.597	15,35%	22,91%	94,16%
1989	4.318.631	17.662.939	24,45%	617.832	4.016.771	15,38%	22,77%	98,42%
1990	4.344.699	18.134.435	23,96%	570.482	4.399.530	12,97%	21,81%	98,01%
1991	4.280.492	18.656.826	22,94%	686.500	4.489.316	15,29%	21,46%	98,75%
1992	4.155.817	19.115.600	21,74%	747.821	4.223.251	17,71%	21,01%	99,40%
1993	4.266.753	18.963.889	22,50%	756.139	4.022.144	18,80%	21,85%	99,34%
1994	4.220.329	19.350.907	21,81%	722.196	3.939.416	18,33%	21,22%	98,52%
1995	4.258.657	19.826.749	21,48%	810.545	4.019.813	20,16%	21,26%	98,79%

1996	4.297.333	20.314.292	21,15%	834.753	4.441.782	18,79%	20,73%	95,35%
1997	4.430.240	20.877.998	21,22%	951.828	4.715.267	20,19%	21,03%	100,47%
1998	4.506.857	21.635.231	20,83%	1.037.980	5.298.053	19,59%	20,59%	103,44%
1999	4.951.098	22.189.981	22,31%	1.053.787	6.082.725	17,32%	21,24%	104,12%
2000	5.036.285	22.642.838	22,24%	1.826.420	6.450.398	28,31%	23,59%	94,48%
2001	4.910.208	23.307.300	21,07%	1.799.160	6.947.893	25,90%	22,18%	99,78%
2002	4.821.613	23.951.318	20,13%	1.342.555	7.418.128	18,10%	19,65%	113,37%
2003*	4.702.350	25.011.050	18,80%	1.577.673	8.563.048	18,42%	18,70%	118,91%
2004*	4.951.098	25.914.038	19,11%	1.734.418	8.849.278	19,60%	19,23%	117,43%
2005*	5.036.285	26.817.025	18,78%	1.826.420	9.356.995	19,52%	18,97%	118,25%
2006*	4.910.208	27.171.405	18,07%	1.799.160	9.656.855	18,63%	18,22%	119,16%

Πηγή: Εθνικοί Λογαριασμοί της Ελλάδας, ΕΣΥΕ

* Εκτιμήσεις προβλέψεις Υπ. Οικονομίας και Οικονομικών Μαΐον 2004 ως 2005, Δεκ. 2003 για 2006

Από το 1995 νέα σειρά σύμφωνα με ΕΣΛ 95

Ι. Βαβούρας, Το Μέγεθος του Δημόσιου Τομέα, στο Ν. Τάτσος (επιμ.), Τα Δημόσια Οικονομικά στην Ελλάδα, Το Οικονομικό, 1994
Ίδιες Εκτιμήσεις

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

Δαπάνες του Κρατικού Προϋπολογισμού κατά Λειτουργική Ταξινόμηση και ποσοστό συμμετοχής τους στο Α.Ε.Π.

Έτος	Άμεσα	Ποσοστιαία Συμμετοχή της Άμεσας στο Α.Ε.Π.	Εκπαίδευση	Ποσοστιαία Συμμετοχή της Εκπαίδευσης στο Α.Ε.Π.	Υγεία, Πρόνοια*	Ποσοστιαία Συμμετοχή Υγείας και Πρόνοιας στο Α.Ε.Π.	Κοινωνική Ασφάλιση	Ποσοστιαία Συμμετοχή της Κοινωνικής Ασφάλισης στο Α.Ε.Π.	Γεωργία	Ποσοστιαία Συμμετοχή της Γεωργίας στο Α.Ε.Π.	Ακαθάρις το Εθνικ Προϊόν
1988	327.370	3,58%	266.577	2,91%	560.522	6,12%			153.780	1,68%	9.151.71
1989	266.501	2,45%	339.661	3,13%	738.682	6,80%			187.847	1,73%	10.865.97
1990	297.263	2,24%	410.169	3,10%	823.893	6,22%			245.775	1,86%	13.248.12
1991	324.470	1,98%	497.621	3,03%	928.113	5,65%			263.011	1,60%	16.426.99
1992	317.115	1,67%	572.627	3,01%	1.054.796	5,55%			285.979	1,50%	19.015.91
1993	415.094	1,95%	664.461	3,12%	1.185.349	5,57%			347.456	1,63%	21.273.51
1994	467.500	1,93%	760.567	3,14%	1.394.396	5,76%			321.172	1,33%	24.195.73
1995	537.555	1,91%	865.451	3,08%	759.669	2,70%	811.240	2,89%	335.316	1,19%	28.096.95
1996	617.780	2,01%	978.498	3,18%	730.535	2,37%	1.106.891	3,60%	364.679	1,19%	30.770.29
1997	750.132	2,20%	1.164.275	3,42%	956.978	2,81%	1.069.176	3,14%	418.768	1,23%	34.061.02
1998	834.616	2,25%	1.205.038	3,26%	988.384	2,67%	1.137.813	3,07%	430.553	1,16%	37.018.82
1999	905.211	2,31%	1.334.064	3,41%	1.111.664	2,84%	1.188.000	3,04%	481.101	1,23%	39.140.78
2000	953.770	2,27%	1.439.662	3,43%	1.223.381	2,92%	1.360.112	3,24%	521.417	1,24%	41.952.29
2001	992.500	2,21%	1.527.908	3,40%	1.316.454	2,93%	1.472.287	3,28%	534.080	1,19%	44.893.68
δισ	ευρώ										
1999	2,78	2,43%	4,1	3,59%	3,41	2,99%	3,65	3,20%	1,48	1,30%	114,1
2000	2,83	2,31%	4,28	3,49%	3,63	2,96%	4,04	3,29%	1,55	1,26%	122,7
2001	2,91	2,21%	4,65	3,53%	3,6	2,74%	3,9	2,96%	1,42	1,08%	131,5
2002	3,08	2,18%	4,98	3,52%	3,88	2,74%	4,17	2,95%	1,86	1,31%	141,4
2003	3,24	2,13%	5,07	3,33%	4,08	2,68%	5,4	3,55%	1,8	1,18%	152,1
2004	3,46	2,11%	5,55	3,39%	4,43	2,70%	6,05	3,69%	1,99	1,21%	163,9

Πηγή: Στοιχεία Κρατικών Προϋπολογισμών, Υπ. Οικονομικών

* Υγεία, Πρόνοια και Κοινωνική Ασφάλιση ως το 1994

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

Η Εξέλιξη των Δημόσιων Δαπανών σε διάφορες χώρες και ομάδες χωρών ως ποσοστών (%) του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (1) (τρέχουσες τιμές)

	Αυστρία	Βέλγιο	Γαλλία	Γερμανία*	Δανία	Ελλάδα**	Ην. Βασίλειο	Ιρλανδία	Ισπανία
1968	40,6	36,3	40,3	39,1	36,3	34,0	39,1	35,2	21,3
1969	40,3	36,1	39,6	38,6	36,3	33,8	41,1	36,6	21,7
1970	39,2	36,5	38,5	38,6	40,2	33,3	38,8	39,6	22,2
1971	39,7	38,0	38,1	40,1	43,0	34,8	38,1	40,5	23,6
1972	39,8	38,8	38,3	40,8	42,6	34,5	39,3	38,8	23,2
1973	41,3	39,1	38,3	41,5	42,1	32,3	40,4	39,0	23,0
1974	41,9	39,4	39,3	44,6	45,9	35,0	44,9	43,0	23,1
1975	46,1	44,5	43,4	48,9	48,2	36,5	46,6	46,5	24,7
1976	46,9	44,9	43,9	47,9	47,8	37,1	46,3	46,0	26,0
1977	46,8	46,4	43,7	48,0	48,9	38,6	43,8	43,7	27,5
1978	49,6	55,2	45,2	47,2	48,7	40,0	41,5	43,3	27,2
1979	48,8	56,9	45,6	47,2	51,4	33,0	41,0	44,5	28,5
1980	48,8	58,1	46,6	48,0	54,8	33,1	43,2	48,8	32,5
1981	50,3	63,3	49,2	48,9	58,6	39,0	45,7	50,4	35,2
1982	50,9	63,2	50,9	49,3	60,0	39,7	45,1	52,8	37,1
1983	51,1	63,2	52,0	48,0	60,4	41,7	44,8	52,6	38,4
1984	50,8	61,8	52,5	47,6	58,8	44,3	45,3	51,3	38,9
1985	51,7	61,3	52,7	47,2	58,1	48,3	44,1	52,0	42,2
1986	52,4	60,7	52,2	46,5	54,3	47,6	42,9	51,9	41,9
1987	52,6	59,1	51,7	46,9	55,7	42,5	40,8	49,4	40,8
1988	50,9	56,8	50,8	46,4	58,0	41,3	38,9	46,3	41,0
1989	49,7	54,7	49,9	45,0	58,4	42,4	38,6	39,6	42,3
1990	50,2	53,2	50,6	45,3	58,6	44,5	3,9	39,6	43,7
1991	51,3	54,2	51,0	48,1	58,7	42,5	40,6	40,2	44,6
1992	52,0	54,9	52,9	48,8	60,3	44,3	43,1	40,5	46,0
1993	54,9	55,8	55,4	49,9	63,0	46,4	43,7	40,3	49,2
1994	54,3	54,4	55,0	49,3	63,7	46,9	43,3	39,9	47,4
1995	55,2	53,5	54,7	49,9	61,1	46,5	43,1	37,9	46,7
1996	54,6	52,9	55,0	49,1	59,9	45,4	42,0	36,1	44,9
1997	54,1	51,4	55,0	49,3	58,0	44,7	41,1	37,4	42,2
1998	54,2	50,7	53,9	48,8	57,6	46,6	39,8	35,0	41,4
1999	54,1	50,1	53,5	48,7	56,2	47,6	39,2	34,5	40,2
2000	51,3	49,2	52,5	45,7	54,1	52,0	37,4	32,0	39,9
2001	50,7	49,3	52,5	48,3	54,4	50,2	40,9	33,5	39,5
2002	50,4	50,2	53,5	48,7	55,0	49,0	41,7	33,9	39,9
2003	50,6	50,9	54,5	48,8	55,3	48,2	43,6	34,3	39,6
2004 (α)	50,5	50,8	54,2	47,5	54,7	49,8	43,4	34,3	40,5
2005 (α)	49,5	50,7	53,9	46,6	53,7	48,5	43,3	34,0	40,1
2006 (α)	48,5	50,8	53,8	45,9	52,8	48,2	43,4	33,6	40,2

ΠΙΝΑΚΑΣ 9 (συνέχεια)

Ιταλία	Λουξ/ργο	Ολλανδία	Πορτογαλία	Σουηδία	Φινλανδία	ΕΕ-15	Η.Π.Α.	Ιαπωνία	
34,7	...	43,9	20,9	42,8	32,8	35,5	30,7	19,2	1968
34,2	...	44,4	20,9	43,2	31,2	35,6	30,4	18,9	1969
34,2	...	43,9	21,6	43,3	30,5	35,7	31,6	19,4	1970
36,6	...	45,0	21,3	45,3	32,0	36,9	31,6	20,9	1971
38,6	...	45,6	22,7	46,2	32,4	37,3	31,3	22,1	1972
37,8	...	45,8	21,3	44,7	31,0	37,0	30,6	22,4	1973
37,9	...	47,9	24,7	48,1	32,0	39,1	32,2	24,5	1974
43,2	...	52,8	30,3	48,9	36,1	42,6	34,6	27,3	1975
42,2	...	52,9	35,1	51,7	37,1	43,3	33,4	27,7	1976
42,5	...	53,0	35,2	57,5	38,3	43,9	32,2	29,0	1977
40,4	47,3	52,9	36,4	59,7	40,9	45,6	31,5	30,5	1978
39,7	48,3	54,6	35,8	61,2	39,9	45,5	31,7	31,6	1979
41,9	51,0	56,5	...	61,6	39,4	46,7	33,7	32,6	1980
45,8	54,5	58,6	41,7	64,1	40,5	48,6	34,2	33,4	1981
47,4	52,1	60,5	43,8	66,3	42,0	49,4	36,4	33,6	1982
48,6	51,5	61,0	46,1	66,1	43,6	49,6	36,8	33,9	1983
49,4	48,3	59,6	46,6	63,5	43,4	49,7	35,6	32,9	1984
50,9	46,8	58,0	43,5	64,9	45,0	49,9	36,4	32,3	1985
50,7	45,5	57,9	39,2	63,1	45,9	49,3	37,1	32,6	1986
50,2	48,4	59,4	37,8	59,3	46,3	48,7	36,8	32,8	1987
50,3	...	57,6	37,4	59,5	45,3	47,7	35,8	32,2	1988
51,3	...	54,8	38,6	60,0	43,3	47,2	35,8	31,5	1989
53,6	...	55,3	40,1	60,4	46,8	48,3	38,6	31,9	1990
53,5	...	55,7	42,4	62,5	55,5	49,4	39,4	31,4	1991
53,8	...	56,4	42,5	68,4	60,7	50,7	40,1	32,2	1992
56,9	...	56,5	44,0	72,3	61,7	52,5	39,4	34,2	1993
54,4	...	54,4	43,3	69,5	60,8	51,4	38,2	34,9	1994
52,7	...	53,0	43,8	66,7	58,3	51,1	38,3	36,3	1995
52,7	46,5	51,0	43,3	66,0	57,9	50,4	37,9	36,6	1996
51,1	43,4	48,2	44,2	63,2	56,8	48,7	33,6	36,4	1997
49,9	42,1	47,2	44,1	60,7	52,8	48,3	32,7	42,8	1998
48,8	41,3	46,9	45,2	60,2	52,1	47,7	32,7	39,0	1999
46,9	38,7	45,3	45,1	57,3	49,1	45,8	32,5	39,6	2000
48,7	38,8	46,6	46,3	57,2	59,2	47,2	33,5	39,2	2001
47,9	43,1	47,8	45,9	58,1	50,1	47,6	34,3	39,8	2002
48,9	44,9	48,9	47,7	58,1	51,0	48,5	34,4	39,1	2003
48,4	45,5	48,6	46,7	57,3	50,9	48,0	33,8	38,2	2004 (α)
48,1	46,1	48,4	47,0	56,6	50,6	47,5	33,6	38,1	2005 (α)
48,7	46,2	47,7	47,0	56,3	50,0	47,3	33,4	37,8	2006 (α)

Πηγή: Eurostat, Η.Π.Α. και Ιαπωνία ΟΟΣΑ

Ι. Βαβούρας, Το Μέγεθος του Δημόσιου Τομέα, στο Ν. Τάτσος (επιμ.), Τα Δημόσια Οικονομικά στην Ελλάδα, Το Οικονομικό, 1994

* Από το 1991 ενωμένη Γερμανία.

** Ευρωπαϊκό Σύστημα Λογαριασμών από το 1988, δαπάνες: τρέχουσες, επενδύσεις και καθαρές μεταβιβάσεις κεφαλαίου.

(Ι) Γενική Κυβέρνηση, περιλαμβάνει και του Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, τους Οργανισμούς Κοινωνικής Ασφάλισης, άλλα ΝΠΔΔ

(α) Εκτιμήσεις και προβλέψεις Ευρωπαϊκής Επιτροπής Οκτωβρίου 2004.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10

Η Εξέλιξη της Κατανάλωσης στο Δημόσιο και στον Ιδιωτικό Τομέα ως ποσοστών (%) του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (1) (τρέχουσες τιμές)

	Αυστρία			Βέλγιο			Γαλλία			Γερμανία*		
	Δ.Κ.	Ι.Κ.	Δ.Κ. Προς Ι.Κ.	Δ.Κ.	Ι.Κ.	Δ.Κ. Προς Ι.Κ.	Δ.Κ.	Ι.Κ.	Δ.Κ. Προς Ι.Κ.	Δ.Κ.	Ι.Κ.	Δ.Κ. Προς Ι.Κ.
1962	13,3	58,7	22,7%	16,1	58,0	27,8%	16,5	57,7	28,6%	14,6	56,8	25,7%
1963	13,7	59,0	23,2%	17,0	58,5	29,1%	16,8	58,0	29,0%	15,5	56,7	27,3%
1964	13,7	57,8	23,7%	16,3	55,9	29,2%	16,7	57,0	29,3%	14,8	55,6	26,6%
1965	13,8	58,2	23,7%	16,7	56,0	29,8%	16,6	56,5	29,4%	15,2	56,1	27,1%
1966	14,1	57,1	24,7%	17,1	55,7	30,7%	16,5	56,3	29,3%	15,5	56,3	27,5%
1967	15,0	57,7	26,0%	17,6	54,9	32,1%	16,6	56,4	29,4%	16,2	57,2	28,3%
1968	15,2	57,2	26,6%	17,7	55,6	31,8%	17,3	56,7	30,5%	15,5	56,4	27,5%
1969	15,6	55,7	28,0%	17,8	54,3	32,8%	17,1	56,2	30,4%	15,6	55,4	28,2%
1970	15,2	53,8	28,3%	17,5	52,3	33,5%	17,3	55,2	31,3%	15,8	54,6	28,9%
1961-1970	14,3	57,3	25,0%	16,9	56,0	30,2%	16,8	56,8	29,6%	15,2	56,2	27,0%
1971	15,2	54,0	28,1%	18,4	52,7	34,9%	17,6	55,0	32,0%	16,9	54,5	31,0%
1972	15,1	53,3	28,3%	18,9	52,7	35,9%	17,5	55,0	31,8%	17,1	54,9	31,1%
1973	15,6	52,9	29,5%	19,0	53,1	35,8%	17,5	54,4	32,2%	17,8	54,0	33,0%
1974	16,3	52,6	31,0%	19,1	52,4	36,5%	18,1	54,8	33,0%	19,3	54,2	35,6%
1975	17,8	55,3	32,2%	21,4	53,7	39,9%	19,5	55,9	34,9%	20,5	56,8	36,1%
1976	18,2	55,7	32,7%	21,3	53,6	39,7%	19,9	55,6	35,8%	19,8	56,4	35,1%
1977	17,9	56,4	31,7%	21,8	54,5	40,0%	20,2	55,5	36,4%	19,7	57,1	34,5%
1978	18,6	54,7	34,0%	22,5	54,2	41,5%	20,7	55,1	37,6%	19,7	56,6	34,8%
1979	18,5	54,2	34,1%	22,7	55,4	41,0%	20,8	55,3	37,6%	19,7	56,3	35,0%
1980	18,5	54,4	34,0%	23,0	55,6	41,4%	21,5	55,8	38,5%	20,2	56,9	35,5%
1971-1980	17,2	54,4	31,6%	20,8	53,8	38,7%	19,3	55,3	34,9%	19,1	55,8	34,2%
1981	18,9	55,3	34,2%	24,2	56,9	42,5%	22,4	57,0	39,3%	20,7	57,6	35,9%
1982	19,3	55,8	34,6%	23,9	57,6	41,5%	23,1	57,2	40,4%	20,6	57,7	35,7%
1983	19,4	57,3	33,9%	23,5	57,6	40,8%	23,3	56,9	40,9%	20,2	57,5	35,1%
1984	19,4	56,7	34,2%	23,5	56,8	41,4%	23,7	56,7	41,8%	20,0	57,2	35,0%
1985	19,6	56,6	34,6%	22,9	57,7	39,7%	23,7	57,0	41,6%	20,1	56,9	35,3%
1986	19,9	55,8	35,7%	22,8	56,7	40,2%	23,4	56,3	41,6%	19,9	55,4	35,9%
1987	19,9	55,8	35,7%	22,6	56,6	39,9%	23,1	56,7	40,7%	20,0	55,7	35,9%
1988	19,6	55,8	35,1%	21,2	55,3	38,3%	22,7	55,6	40,8%	19,7	55,0	35,8%
1989	19,3	55,7	34,6%	20,6	54,8	37,6%	22,3	55,3	40,3%	18,8	54,9	34,2%
1990	18,9	55,5	34,1%	20,3	54,9	37,0%	22,3	55,3	40,3%	18,3	54,4	33,6%
1981-1990	19,4	56,0	34,6%	22,6	56,5	40,0%	23,0	56,4	40,8%	19,8	56,2	35,2%
1991	19,2	54,9	35,0%	21,0	56,0	37,5%	22,5	55,5	40,5%	19,2	56,8	33,8%
1992	19,6	55,4	35,4%	21,1	55,3	38,2%	23,1	55,5	41,6%	19,8	56,7	34,9%
1993	20,4	56,0	36,4%	21,4	54,8	39,1%	24,5	55,8	43,9%	19,9	57,5	34,6%
1994	20,5	55,9	36,7%	21,2	54,5	38,9%	24,1	55,6	43,3%	19,7	56,8	34,7%
1995	20,4	56,2	36,3%	21,4	54,2	39,5%	23,9	55,5	43,1%	19,8	56,9	34,8%
1996	20,3	57,2	35,5%	21,7	54,7	39,7%	24,2	55,8	43,4%	19,9	57,4	34,7%
1997	19,7	57,6	34,2%	21,2	54,1	39,2%	24,2	55,0	44,0%	19,5	57,7	33,8%
1998	19,5	56,9	34,3%	21,1	54,3	38,9%	23,4	54,8	42,7%	19,2	57,6	33,3%
1999	19,8	56,8	34,9%	21,2	53,7	39,5%	23,3	54,8	42,5%	19,1	58,5	32,6%
2000	19,2	56,7	33,9%	21,2	54,0	39,3%	23,2	54,4	42,6%	19,0	58,9	32,3%
2001	18,9	57,2	33,0%	21,7	54,6	39,7%	23,2	54,7	42,4%	19,0	59,4	32,0%
2002	18,6	56,8	32,7%	22,3	54,4	41,0%	23,9	54,8	43,6%	19,2	58,6	32,8%
2003	18,7	57,0	32,8%	22,5	54,7	41,1%	24,3	55,5	43,8%	19,3	58,6	32,9%
2004 (α)	18,6	56,9	32,7%	22,5	54,3	41,4%	24,1	55,5	43,4%	18,9	58,4	32,4%
2005 (α)	18,5	57,0	32,5%	22,2	54,1	41,0%	24,1	55,4	43,5%	18,5	58,7	31,5%

ΠΙΝΑΚΑΣ 10 (συνέχεια)

	Λαβία			Ελλάδα**			Ην. Βασίλειο		Ιρλανδία			
	Δ.Κ.	Ι.Κ.	Δ.Κ. Προς Ι.Κ.	Δ.Κ.	Ι.Κ.	Δ.Κ. Προς Ι.Κ.	Δ.Κ.	Ι.Κ.	Δ.Κ. Προς Ι.Κ.	Δ.Κ.	Ι.Κ.	Δ.Κ. Προς Ι.Κ.
1962	15,9	60,2	26,4%	10,9	75,1	14,5%	17,6	65,3	27,0%	13,2	78,0	16,9%
1963	16,2	59,8	27,1%	10,4	72,3	14,4%	16,9	65,3	25,9%	13,4	77,4	17,3%
1964	16,3	58,6	27,8%	10,7	71,4	15,0%	16,5	63,8	25,9%	14,1	75,9	18,6%
1965	17,1	57,3	29,8%	10,6	69,1	15,3%	17,2	62,9	27,3%	14,3	75,0	19,1%
1966	17,9	58,0	30,9%	10,7	68,5	15,6%	17,6	62,4	28,2%	14,3	75,1	19,0%
1967	18,6	58,3	31,9%	11,8	68,9	17,1%	18,4	62,3	29,5%	14,1	73,3	19,2%
1968	19,4	57,0	34,0%	11,6	68,5	16,9%	18,1	61,9	29,2%	14,1	74,2	19,0%
1969	19,7	55,5	35,5%	11,3	65,2	17,3%	17,6	61,1	28,8%	14,3	72,9	19,6%
1970	20,9	55,5	37,7%	11,1	65,1	17,1%	18,0	60,6	29,7%	15,4	72,0	21,4%
1961-1970	17,7	58,1	30,5%	11,0	69,8	15,8%	17,5	63,0	27,8%	14,0	75,2	18,6%
1971	22,2	54,1	41,0%	11,0	63,7	17,3%	18,4	60,9	30,2%	16,1	71,1	22,6%
1972	22,0	51,3	42,9%	10,6	60,9	17,4%	18,7	61,5	30,4%	16,2	67,9	23,9%
1973	22,1	52,5	42,1%	9,7	57,5	16,9%	18,6	61,3	30,3%	16,5	67,3	24,5%
1974	24,1	52,4	46,0%	12,0	61,7	19,4%	20,4	62,4	32,7%	18,1	71,5	25,3%
1975	25,3	53,4	47,4%	13,0	62,3	20,9%	22,3	60,9	36,6%	19,6	67,0	29,3%
1976	24,7	54,5	45,3%	12,7	60,9	20,9%	22,0	59,8	36,8%	19,0	67,4	28,2%
1977	24,6	54,7	45,0%	13,4	63,8	21,0%	20,7	58,7	35,3%	18,0	67,0	26,9%
1978	25,2	54,0	46,7%	13,3	64,0	20,8%	20,3	58,7	34,6%	18,1	66,6	27,2%
1979	25,7	54,2	47,4%	13,5	63,3	21,3%	20,0	59,3	33,7%	19,1	68,2	28,0%
1980	27,3	53,7	50,8%	13,5	64,9	20,8%	21,5	58,9	36,5%	21,0	68,7	30,6%
1971-1980	24,3	53,5	45,4%	12,3	62,3	19,7%	20,3	60,2	33,7%	18,2	68,3	26,6%
1981	28,4	54,0	52,6%	14,8	66,4	22,3%	22,2	59,6	37,2%	21,0	68,9	30,5%
1982	28,7	53,0	54,2%	14,4	65,9	21,9%	22,1	59,6	37,1%	20,9	62,6	33,4%
1983	27,9	52,1	53,6%	15,0	67,2	22,3%	22,0	59,9	36,7%	20,4	62,5	32,6%
1984	26,6	51,9	51,3%	15,4	64,8	23,8%	21,7	60,0	36,2%	19,7	61,6	32,0%
1985	25,9	51,9	49,9%	16,1	63,9	25,2%	20,9	59,9	34,9%	19,5	62,4	31,3%
1986	24,6	52,3	47,0%	15,2	64,5	23,6%	20,9	61,8	33,8%	19,8	62,8	31,5%
1987	25,8	50,9	50,7%	15,4	69,0	22,3%	20,4	61,7	33,1%	18,7	62,1	30,1%
1988	26,3	50,2	52,4%	14,1	69,2	20,4%	19,7	62,5	31,5%	17,1	62,5	27,4%
1989	25,9	49,9	51,9%	15,0	70,1	21,4%	19,4	62,5	31,0%	15,9	61,7	25,8%
1990	25,6	49,1	52,1%	15,1	71,4	21,1%	19,8	62,5	31,7%	16,4	59,1	27,7%
1981-1990	26,6	51,5	51,7%	15,0	67,2	22,3%	20,9	61,0	34,3%	18,9	62,6	30,2%
1991	25,7	49,3	52,1%	14,2	71,0	20,0%	20,7	63,2	32,8%	17,4	59,3	29,3%
1992	25,8	49,5	52,1%	13,7	72,7	18,8%	21,1	63,9	33,0%	17,8	59,1	30,1%
1993	26,8	50,0	53,6%	14,3	73,1	19,6%	20,5	64,8	31,6%	17,6	57,5	30,6%
1994	25,9	51,1	50,7%	13,8	73,0	18,9%	20,0	64,2	31,2%	17,4	57,4	30,3%
1995	25,8	50,5	51,1%	15,3	73,1	20,9%	19,6	63,9	30,7%	16,4	54,2	30,3%
1996	25,9	50,3	51,5%	14,5	73,7	19,7%	19,3	64,6	29,9%	15,8	53,7	29,4%
1997	25,5	50,2	50,8%	15,1	72,1	20,9%	18,4	64,5	28,5%	15,2	51,1	29,7%
1998	26,0	50,3	51,7%	15,3	71,7	21,3%	18,0	64,9	27,7%	14,5	49,4	29,4%
1999	25,8	49,6	52,0%	15,4	70,7	21,8%	18,5	65,6	28,2%	13,9	48,1	28,9%
2000	25,3	47,5	53,3%	15,7	68,9	22,8%	18,7	65,9	28,4%	13,9	47,5	29,3%
2001	25,9	47,1	55,0%	15,3	68,1	22,5%	19,2	66,4	28,9%	14,8	46,7	31,7%
2002	26,3	47,2	55,7%	15,7	67,1	23,4%	20,0	66,3	30,2%	15,1	45,1	33,5%
2003	26,7	47,5	56,2%	15,9	66,9	23,8%	21,1	65,5	32,2%	15,9	46,4	34,3%
2004 (α)	26,4	48,0	55,0%	16,0	66,4	24,1%	21,0	64,7	32,5%	16,3	46,1	35,4%
2005 (α)	26,1	48,1	54,3%	15,7	66,6	23,6%	21,5	63,9	33,6%	16,2	45,7	35,4%

ΠΙΝΑΚΑΣ 10 (συνέχεια)

	Ισπανία			Ιταλία			Λουξ/ργο			Ολλανδία		
	Δ.Κ.	Ι.Κ.	Δ.Κ. Προς Ι.Κ.	Δ.Κ.	Ι.Κ.	Δ.Κ. Προς Ι.Κ.	Δ.Κ.	Ι.Κ.	Δ.Κ. Προς Ι.Κ.	Δ.Κ.	Ι.Κ.	Δ.Κ. Προς Ι.Κ.
1962	8,6	66,3	13,0%	14,7	57,0	25,8%	12,9	57,3	22,5%	21,1	50,7	41,6%
1963	8,9	67,5	13,2%	15,6	58,2	26,8%	14,6	57,9	25,2%	22,3	51,9	43,0%
1964	8,6	55,5	15,5%	16,1	57,6	28,0%	12,8	57,1	22,4%	22,6	49,8	45,4%
1965	8,9	67,3	13,2%	17,0	57,3	29,7%	12,9	58,6	22,0%	22,5	49,9	45,1%
1966	9,2	66,5	13,8%	16,7	58,3	28,6%	13,5	58,6	23,0%	23,0	49,8	46,2%
1967	9,9	65,9	15,0%	16,2	58,6	27,6%	14,3	59,5	24,0%	23,6	49,3	47,9%
1968	9,6	65,0	14,8%	16,3	57,7	28,2%	14,3	58,1	24,6%	23,1	48,6	47,5%
1969	9,6	62,7	15,3%	16,0	57,3	27,9%	13,1	53,8	24,3%	23,2	49,1	47,3%
1970	10,0	63,1	15,8%	15,5	57,6	26,9%	12,5	50,8	24,6%	23,6	49,1	48,1%
1961- 1970	9,2	65,8	14,0%	15,8	57,6	27,4%	13,3	56,9	23,4%	22,5	49,8	45,2%
1971	10,1	63,3	16,0%	17,0	57,8	29,4%	13,9	55,2	25,2%	24,4	48,6	50,2%
1972	10,0	62,9	15,9%	17,7	58,0	30,5%	13,9	53,9	25,8%	24,4	48,0	50,8%
1973	10,0	62,6	16,0%	17,0	58,2	29,2%	13,4	49,2	27,2%	23,8	47,8	49,8%
1974	10,4	63,2	16,5%	16,2	57,6	28,1%	13,6	46,4	29,3%	24,8	47,7	52,0%
1975	11,0	63,3	17,4%	16,5	58,8	28,1%	17,7	58,2	30,4%	26,4	49,1	53,8%
1976	11,9	64,6	18,4%	15,8	57,9	27,3%	17,5	57,0	30,7%	26,2	49,6	52,8%
1977	12,1	64,0	18,9%	16,1	57,5	28,0%	18,8	60,0	31,3%	26,5	50,3	52,7%
1978	12,6	62,8	20,1%	16,7	56,4	29,6%	18,5	58,3	31,7%	27,0	50,8	53,1%
1979	13,1	63,4	20,7%	16,8	56,9	29,5%	18,9	58,2	32,5%	27,6	51,1	54,0%
1980	14,0	64,2	21,8%	16,9	58,2	29,0%	19,8	59,1	33,5%	27,6	50,8	54,3%
1971- 1980	11,5	63,4	18,1%	16,7	57,8	28,9%	16,6	55,6	29,9%	25,9	49,4	52,4%
1981	14,9	64,7	23,0%	18,2	58,4	31,2%	20,6	61,3	33,6%	27,5	49,7	55,3%
1982	15,1	64,4	23,4%	18,3	58,6	31,2%	19,5	60,7	32,1%	27,7	49,7	55,7%
1983	15,5	63,7	24,3%	18,7	57,9	32,3%	18,7	60,0	31,2%	27,1	50,2	54,0%
1984	15,3	62,3	24,6%	18,4	58,2	31,6%	18,2	58,5	31,1%	25,8	49,8	51,8%
1985	15,6	62,0	25,2%	18,6	58,3	31,9%	18,7	59,1	31,6%	25,0	50,3	49,7%
1986	15,4	61,3	25,1%	18,3	58,3	31,4%	18,2	55,9	32,6%	24,7	50,4	49,0%
1987	15,9	61,3	25,9%	19,1	58,3	32,8%	19,3	56,7	34,0%	25,3	51,6	49,0%
1988	15,7	60,5	26,0%	19,5	57,8	33,7%	18,3	55,1	33,2%	24,7	50,3	49,1%
1989	16,2	60,8	26,6%	19,3	58,4	33,0%	17,9	52,2	34,3%	23,8	49,7	47,9%
1990	16,7	60,2	27,7%	20,2	57,5	35,1%	18,3	52,0	35,2%	23,5	49,5	47,5%
1981- 1990	15,6	62,1	25,1%	18,9	58,2	32,5%	18,8	57,9	32,5%	25,5	50,1	50,9%
1991	17,4	60,1	29,0%	20,3	58,1	34,9%	17,7	52,0	34,0%	23,7	49,9	47,5%
1992	18,3	60,8	30,1%	20,1	59,3	33,9%	18,4	50,1	36,7%	24,3	49,9	48,7%
1993	18,8	60,7	31,0%	19,9	58,5	34,0%	18,3	48,2	38,0%	24,6	49,9	49,3%
1994	18,2	60,5	30,1%	19,1	58,9	32,4%	17,8	47,9	37,2%	24,2	49,3	49,1%
1995	18,1	59,8	30,3%	17,9	58,7	30,5%	18,5	48,1	38,5%	24,0	49,0	49,0%
1996	17,9	59,6	30,0%	18,1	58,3	31,0%	18,9	48,3	39,1%	23,1	49,9	46,3%
1997	17,5	59,3	29,5%	18,2	58,9	30,9%	17,9	45,8	39,1%	22,9	49,4	46,4%
1998	17,5	59,2	29,6%	17,9	59,4	30,1%	16,8	45,5	36,9%	22,7	49,7	45,7%
1999	17,4	59,3	29,3%	18,0	60,3	29,9%	16,9	43,8	38,6%	22,9	50,1	45,7%
2000	17,6	58,9	29,9%	18,3	60,5	30,2%	15,7	39,9	39,3%	22,7	49,9	45,5%
2001	17,5	58,4	30,0%	18,8	60,0	31,3%	16,9	41,7	40,5%	23,4	49,7	47,1%
2002	17,8	58,2	30,6%	19,0	60,1	31,6%	18,0	42,8	42,1%	24,5	49,9	49,1%
2003	17,9	57,9	30,9%	19,5	60,4	32,3%	19,0	42,9	44,3%	25,4	49,2	51,6%
2004 (α)	18,1	57,4	31,5%	19,5	60,6	32,2%	19,2	42,6	45,1%	25,2	48,8	51,6%
2005 (α)	18,1	57,0	31,8%	19,3	60,6	31,8%	19,1	42,1	45,4%	24,8	48,9	50,7%

ΠΙΝΑΚΑΣ 10 (συνέχεια)

	Πορτογαλία			Σουηδία			Φινλανδία		
	Δ.Κ.	Ι.Κ.	Δ.Κ. Προς Ι.Κ.	Δ.Κ.	Ι.Κ.	Δ.Κ. Προς Ι.Κ.	Δ.Κ.	Ι.Κ.	Δ.Κ. Προς Ι.Κ.
1962	11,9	68,1	17,5%	17,3	55,7	31,1%	13,0	59,5	21,8%
1963	11,4	67,9	16,8%	17,9	55,5	32,3%	13,9	60,0	23,2%
1964	11,4	66,7	17,1%	17,8	53,6	33,2%	14,0	60,6	23,1%
1965	11,1	66,3	16,7%	18,3	53,6	34,1%	14,2	60,3	23,5%
1966	11,2	66,4	16,9%	19,5	53,5	36,4%	14,9	59,8	24,9%
1967	12,1	64,0	18,9%	20,2	53,2	38,0%	15,4	59,4	25,9%
1968	12,1	67,0	18,1%	21,2	53,1	39,9%	15,8	56,7	27,9%
1969	12,0	67,5	17,8%	21,4	52,8	40,5%	15,0	56,2	26,7%
1970	12,8	64,5	19,8%	22,2	51,2	43,4%	15,0	55,0	27,3%
1961- 1970	11,8	67,0	17,6%	19,2	53,8	35,7%	14,3	58,5	24,4%
1971	12,5	66,7	18,7%	23,3	51,0	45,7%	15,7	54,4	28,9%
1972	12,4	62,7	19,8%	23,5	51,3	45,8%	15,9	54,8	29,0%
1973	11,9	63,4	18,8%	23,5	50,9	46,2%	15,6	53,5	29,2%
1974	13,1	71,0	18,5%	24,0	51,4	46,7%	15,8	51,7	30,6%
1975	13,9	75,4	18,4%	24,7	49,9	49,5%	17,8	53,5	33,3%
1976	12,7	73,3	17,3%	25,8	51,0	50,6%	18,8	54,2	34,7%
1977	13,0	70,4	18,5%	28,5	51,4	55,4%	19,3	54,4	35,5%
1978	12,9	66,5	19,4%	28,9	51,1	56,6%	19,0	54,6	34,8%
1979	12,8	66,0	19,4%	29,3	50,4	58,1%	18,5	53,4	34,6%
1980	13,5	65,8	20,5%	29,9	49,5	60,4%	18,7	52,6	35,6%
1971- 1980	12,9	68,1	18,9%	26,1	50,8	51,4%	17,5	53,7	32,6%
1981	13,9	68,1	20,4%	30,2	50,5	59,8%	19,2	52,5	36,6%
1982	13,8	68,0	20,3%	30,1	51,3	58,7%	19,3	53,4	36,1%
1983	14,0	67,8	20,6%	29,3	49,8	58,8%	19,8	53,4	37,1%
1984	13,9	69,1	20,1%	28,3	48,5	58,4%	19,7	52,5	37,5%
1985	14,4	66,4	21,7%	28,0	49,2	56,9%	20,6	52,9	38,9%
1986	14,2	63,6	22,3%	27,6	49,5	55,8%	21,0	52,9	39,7%
1987	14,1	62,9	22,4%	26,8	50,6	53,0%	21,3	52,8	40,3%
1988	14,6	62,7	23,3%	26,2	50,4	52,0%	20,4	51,4	39,7%
1989	15,4	61,9	24,9%	26,4	49,1	53,8%	20,2	50,7	39,8%
1990	16,2	62,5	25,9%	27,5	48,8	56,4%	21,6	50,4	42,9%
1981- 1990	14,5	65,3	22,2%	28,0	49,8	56,2%	20,3	52,3	38,8%
1991	18,0	63,4	28,4%	27,5	51,3	53,6%	24,8	53,8	46,1%
1992	18,0	64,4	28,0%	28,3	52,1	54,3%	25,4	54,9	46,3%
1993	18,6	66,1	28,1%	29,4	51,5	57,1%	24,3	54,9	44,3%
1994	18,7	65,1	28,7%	28,4	50,6	56,1%	23,4	53,4	43,8%
1995	18,6	63,3	29,4%	27,3	48,8	55,9%	22,7	51,1	44,4%
1996	18,9	63,4	29,8%	27,9	49,0	56,9%	23,1	51,9	44,5%
1997	19,0	62,5	30,4%	27,3	49,3	55,4%	22,3	50,4	44,2%
1998	18,9	62,2	30,4%	27,5	49,0	56,1%	21,5	49,4	43,5%
1999	19,7	62,4	31,6%	27,5	48,9	56,2%	21,6	50,2	43,0%
2000	20,5	62,0	33,1%	26,8	49,1	54,6%	20,6	49,5	41,6%
2001	20,8	61,3	33,9%	27,1	48,9	55,4%	21,0	50,1	41,9%
2002	21,1	60,9	34,6%	28,1	48,7	57,7%	21,7	50,9	42,6%
2003	21,2	61,9	34,2%	28,3	49,0	57,8%	22,1	52,2	42,3%
2004 (α)	20,7	61,6	33,6%	28,4	48,6	58,4%	22,3	52,5	42,5%
2005 (α)	20,2	61,1	33,1%	28,3	48,3	58,6%	22,4	52,5	42,7%

ΠΙΝΑΚΑΣ 10 (συνέχεια)

	ΕΕ-15			Η.Π.Α.			Ιαπωνία		
	Δ.Κ.	Ι.Κ.	Δ.Κ. Προς Ι.Κ.	Δ.Κ.	Ι.Κ.	Δ.Κ. Προς Ι.Κ.	Δ.Κ.	Ι.Κ.	Δ.Κ. Προς Ι.Κ.
1962	15,7	59,5	26,4%	17,8	63,2	28,2%	10,8	54,1	20,0%
1963	16,0	59,7	26,8%	17,5	63,1	27,7%	11,2	55,2	20,3%
1964	15,8	58,5	27,0%	17,0	63,0	27,0%	10,8	54,1	20,0%
1965	16,2	58,3	27,8%	16,5	62,7	26,3%	11,1	54,9	20,2%
1966	16,4	58,3	28,1%	17,5	62,0	28,2%	10,9	54,4	20,0%
1967	16,8	58,4	28,8%	18,8	61,9	30,4%	10,4	54,3	19,2%
1968	16,8	57,9	29,0%	18,7	62,2	30,1%	10,1	51,3	19,7%
1969	16,7	57,1	29,2%	18,4	62,3	29,5%	9,9	50,2	19,7%
1970	16,8	56,4	29,8%	18,6	63,2	29,4%	10,1	49,0	20,6%
1961-1970	16,2	58,4	27,7%	17,8	62,8	28,3%	10,6	53,0	20,0%
1971	17,5	56,4	31,0%	18,2	63,1	28,8%	10,8	50,2	21,5%
1972	17,7	56,4	31,4%	17,9	62,9	28,5%	11,1	50,7	21,9%
1973	17,7	55,8	31,7%	17,1	62,3	27,4%	11,3	50,3	22,5%
1974	18,5	56,1	33,0%	17,6	62,8	28,0%	12,4	50,9	24,4%
1975	19,8	57,2	34,6%	18,1	63,7	28,4%	13,6	53,6	25,4%
1976	19,7	56,8	34,7%	17,4	63,7	27,3%	13,4	53,9	24,9%
1977	19,8	56,9	34,8%	17,1	63,6	26,9%	13,3	54,1	24,6%
1978	20,0	56,4	35,5%	16,5	62,9	26,2%	13,1	54,1	24,2%
1979	20,0	56,7	35,3%	16,3	62,7	26,0%	13,2	55,1	24,0%
1980	20,6	57,1	36,1%	16,9	63,6	26,6%	13,3	55,2	24,1%
1971-1980	19,1	56,6	33,7%	17,3	63,1	27,4%	12,5	52,8	23,7%
1981	21,4	57,8	37,0%	16,9	62,6	27,0%	13,5	54,4	24,8%
1982	21,4	57,9	37,0%	17,8	64,4	27,6%	13,8	55,4	24,9%
1983	21,3	57,7	36,9%	17,7	65,3	27,1%	14,0	56,0	25,0%
1984	21,1	57,4	36,8%	17,3	64,1	27,0%	13,9	55,2	25,2%
1985	21,0	57,4	36,6%	17,6	65,0	27,1%	13,7	54,5	25,1%
1986	20,8	57,1	36,4%	17,8	65,6	27,1%	13,9	54,2	25,6%
1987	20,8	57,3	36,3%	17,8	66,1	26,9%	13,9	54,3	25,6%
1988	20,5	56,9	36,0%	17,2	66,3	25,9%	13,6	53,5	25,4%
1989	20,1	56,8	35,4%	16,8	66,1	25,4%	13,4	53,3	25,1%
1990	20,2	56,5	35,8%	17,0	66,6	25,5%	13,3	53,0	25,1%
1981-1990	20,9	57,3	36,5%	17,4	65,2	26,7%	13,7	54,4	25,2%
1991	20,7	57,5	36,0%	17,2	67,0	25,7%	13,3	52,7	25,2%
1992	21,0	57,8	36,3%	16,8	67,2	25,0%	13,7	53,7	25,5%
1993	21,3	58,0	36,7%	16,2	67,7	23,9%	14,2	54,3	26,2%
1994	21,0	57,7	36,4%	15,7	67,4	23,3%	14,5	55,4	26,2%
1995	20,7	57,3	36,1%	15,3	67,7	22,6%	15,0	55,5	27,0%
1996	20,7	57,7	35,9%	15,0	67,6	22,2%	15,1	55,4	27,3%
1997	20,4	57,8	35,2%	14,6	67,0	21,8%	15,1	55,2	27,4%
1998	19,9	57,9	34,4%	14,3	67,2	21,3%	15,6	55,8	28,0%
1999	20,0	58,3	34,3%	14,4	67,8	21,2%	16,3	56,3	29,0%
2000	20,0	58,4	34,2%	14,6	68,5	21,3%	16,8	55,7	30,2%
2001	20,2	58,5	34,5%	14,8	70,2	21,1%	17,1	56,5	30,3%
2002	20,7	58,3	35,5%	15,3	70,9	21,6%	17,7	57,1	31,0%
2003	21,1	58,2	36,3%	15,6	71,0	22,0%	17,5	56,9	30,8%
2004 (α)	21,0	58,0	36,2%	15,4	70,7	21,8%	17,3	56,8	30,5%
2005 (α)	20,8	57,9	35,9%	15,5	70,2	22,1%	17,2	56,7	30,3%

Πηγή: Eurostat, Η.Π.Α. και Ιαπωνία ΟΟΣΑ

* Από το 1991 ενωμένη Γερμανία.

** Ευρωπαϊκό Σύστημα Λογαριασμών από το 1988, δαπάνες: τρέχουσες, επενδύσεις και καθαρές μεταβιβάσεις κεφαλαίου.

(1) Γενική Κυβέρνηση, περιλαμβάνει και του Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, τους Οργανισμούς Κοινωνικής Ασφάλισης, άλλα Ν.Π.Δ.Δ.

(α) Εκτιμήσεις και προβλέψεις Ευρωπαϊκής Επιτροπής Οκτωβρίου 2004.

ΠΙΝΑΚΑΣ 11 (Ομογενοποίηση Χρονοσειρών)

	Ακ.Εγγ.Π. ΤΤ (Εθν.Σ.Λογ) (1)	Ακ.Εγγ.Π. ΤΤ (Ευρ.Σ.Λογ) (2)	Αποπλ. Ακ.Εγγ.Π. (3)	Συν.Δημ.Δαπ. ΤΤ (4)	Συν.Φορ.Εσ. ΤΤ (5)	Λόγος (6)=(2)/(1)	Λόγος (6) μετά την ομαλοποίηση	Ακ.Εγγ.Π. ΤΤ (8)
1960	0,308634	NA	73,00000	0,056021	0,038186	NA	NA	0,308634
1961	0,348164	NA	74,00000	0,063859	0,044499	NA	NA	0,348164
1962	0,369787	NA	78,00000	0,070823	0,049373	NA	NA	0,369787
1963	0,412954	NA	79,00000	0,074500	0,054621	NA	NA	0,412954
1964	0,463680	NA	82,00000	0,087528	0,063598	NA	NA	0,463680
1965	0,527557	NA	85,00000	0,099554	0,072954	NA	NA	0,527557
1966	0,586905	NA	89,00000	0,114568	0,089233	NA	NA	0,586905
1967	0,634180	NA	91,00000	0,133910	0,102946	NA	NA	0,634180
1968	0,688211	NA	93,00000	0,152933	0,118307	NA	NA	0,688211
1969	0,781981	NA	96,00000	0,171886	0,133972	NA	NA	0,781981
1970	0,877233	NA	100,0000	0,191125	0,148382	NA	NA	0,877233
1971	0,969332	NA	103,0000	0,212018	0,165679	NA	NA	0,969332
1972	1,108514	NA	108,0000	0,255504	0,192549	NA	NA	1,108.514
1973	1,420839	NA	129,0000	0,307871	0,236552	NA	NA	1,420.839
1974	1,655774	NA	156,0000	0,379663	0,286274	NA	NA	1,655.774
1975	1,972584	NA	176,0000	0,500355	0,354136	NA	NA	1,972.584
1976	2,420930	NA	203,0000	0,622814	0,472646	NA	NA	2,420.930
1977	2,828255	NA	229,0000	0,748696	0,553145	NA	NA	2,828.255
1978	3,408340	NA	259,0000	0,882222	0,675070	NA	NA	3,408.340
1979	4,192977	NA	307,0000	1,115366	0,842811	NA	NA	4,192.977
1980	5,021083	NA	361,0000	1,281012	0,954471	NA	NA	5,021.083
1981	6,016308	NA	433,0000	1,835037	1,141658	NA	NA	6,016.308
1982	7,555839	NA	541,0000	2,310263	1,612696	NA	NA	7,555.839
1983	9,036472	NA	645,0000	3,088966	1,992182	NA	NA	9,036.472
1984	11,16856	NA	776,0000	3,924449	2,489685	NA	NA	11,16.856
1985	13,55192	NA	913,0000	4,988921	3,009004	NA	NA	13,55.192
1986	16,18420	NA	1072,000	5,897189	3,986723	NA	NA	16,18.420
1987	18,40627	NA	1.225,000	7,091120	4,682547	NA	NA	18,40.627
1988	22,22241	26,90835	1.416,000	8.874.923	5,240625	1,210866	1,210866	22,22241
1989	25,83960	31,97426	1.620,000	10,96,408	5,787786	1,237413	1,227008	26,05873
1990	30,96295	38,57095	1.917,000	13,98066	7,919868	1,245713	1,257508	30,67252
1991	37,82420	47,63172	2.264,000	15,98656	9,987639	1,259292	1,264553	37,66684
1992	43,52801	55,07294	2.593,000	17,90229	12,07874	1,265230	1,272477	43,28011
1993	49,18665	62,02705	2.957,000	22,26179	13,33728	1,261054	1,274030	48,68570
1994	55,36144	70,38485	3.281,000	26,58373	15,36282	1,271370	1,262678	55,74250
1995	NA	79,92723	3.602,538	28,88211	17,51298	NA	1,272272	62,82244
1996	NA	87,85056	3.869,126	31,81770	19,41599	NA	1,275869	68,85545
1997	NA	97,23451	4.132,226	34,30337	22,30685	NA	1,279467	75,99613
1998	NA	105,7733	4.347,102	36,79618	25,94208	NA	1,283064	82,43803
1999	NA	112,8305	4.477,515	39,65202	29,04596	NA	1,286661	87,69247
2000	NA	121,6509	4.629,751	41,29384	31,95950	NA	1,290259	94,28416
2001	NA	130,9272	4.791,792	44,14332	33,26192	NA	1,293856	101,1915
2002	NA	141,5000	4.978,672	44,45000	35,80000	NA	1,297453	109,0598
2003	NA	153,0500	5.152,925	49,27000	36,88000	NA	1,301050	117,6357
2004	NA	164,4200	5.338,431	55,01000	40,58000	NA	1,304648	126,0264
2005	NA	176,4700	5.514,599	55,63000	43,74000	NA	1,308245	134,8906

ΠΙΝΑΚΑΣ 12 (Οι Τελικές Χρονολογικές Σειρές που Χρησιμοποιούνται στα Υποδείγματα)

	Ακ.Εγχ.Π. ΣΤ	Συν.Δημ.Δαπ.	Συν.Φορ.Εσ.
1960	0,422786	0,076740	0.052310
1961	0,470492	0,086296	0.060134
1962	0,474086	0,090799	0.063299
1963	0,522726	0,094304	0.069140
1964	0,565464	0,106741	0.077558
1965	0,620655	0,117122	0.085828
1966	0,659444	0,128728	0,100261
1967	0,696902	0,147154	0,113128
1968	0,740012	0,164444	0,127211
1969	0,814563	0,179047	0,139554
1970	0,877233	0,191125	0,148382
1971	0,941099	0,205842	0,160853
1972	1,026401	0,236578	0,178286
1973	1,101426	0,238660	0,183373
1974	1,061394	0,243373	0,183509
1975	1,120786	0,284293	0,201214
1976	1,192577	0,306805	0,232830
1977	1,235046	0,326941	0,241548
1978	1,315962	0,340626	0,260645
1979	1,365791	0,363311	0,274531
1980	1,390882	0,354851	0,264396
1981	1,389448	0,423796	0,263662
1982	1,396643	0,427036	0,298095
1983	1,401003	0,478909	0,308865
1984	1,439247	0,505728	0,320836
1985	1,484328	0,546432	0,329573
1986	1,509720	0,550111	0,371896
1987	1,502553	0,578867	0,382249
1988	1,569379	0,626760	0,370101
1989	1,608563	0,676795	0,357271
1990	1,600027	0,729299	0,413139
1991	1,663730	0,706120	0,441150
1992	1,669113	0,690408	0,465821
1993	1,646456	0,752851	0,451041
1994	1,698948	0,810233	0,468236
1995	1,743838	0,801716	0,486129
1996	1,779613	0,822348	0,501819
1997	1,839108	0,830142	0,539826
1998	1,896390	0,846453	0,596767
1999	1,958508	0,885581	0,648707
2000	2,036485	0,891924	0,690307
2001	2,111767	0,921228	0,694144
2002	2,190540	0,892808	0,719067
2003	2,282892	0,956156	0,715710
2004	2,360738	1,030453	0,760148
2005	2,446064	1,008777	0,793167

ΠΙΝΑΚΑΣ 13 (Αποτελέσματα ελαχίστων τετραγώνων εξίσωσης 1)

Dependent Variable: SDDST

Method: Least Squares

Sample: 1960 2005

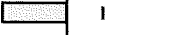
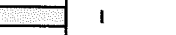
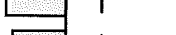
Included observations: 46

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-0.251129	0.030390	-8.263521	0.0000
AEPST	0.544656	0.020702	26.30979	0.0000
R-squared	0.940234	Mean dependent var	0.492929	
Adjusted R-squared	0.938876	S.D. dependent var	0.305187	
S.E. of regression	0.075452	Akaike info criterion	-2.288123	
Sum squared resid	0.250495	Schwarz criterion	-2.208617	
Log likelihood	54.62683	F-statistic	692.2048	
Durbin-Watson stat	0.178352	Prob(F-statistic)	0.000000	

ΠΙΝΑΚΑΣ 14 (Κορελόγραμμα εξίσωσης 1)

Sample: 1960 2005

Included observations: 46

Autocorrelation	Partial Correlation	AC	PAC	Q-Stat	Prob	
		1	0.881	0.881	38.115	0.000
		2	0.793	0.073	69.683	0.000
		3	0.698	-0.063	94.728	0.000
		4	0.580	-0.167	112.42	0.000
		5	0.464	-0.093	124.00	0.000
		6	0.341	-0.107	130.42	0.000
		7	0.203	-0.162	132.76	0.000
		8	0.045	-0.235	132.88	0.000
		9	-0.092	-0.081	133.38	0.000
		10	-0.213	-0.043	136.16	0.000
		11	-0.324	-0.062	142.78	0.000
		12	-0.419	-0.072	154.17	0.000
		13	-0.470	0.083	168.93	0.000
		14	-0.520	-0.046	187.59	0.000
		15	-0.570	-0.140	210.72	0.000
		16	-0.581	-0.023	235.55	0.000
		17	-0.581	-0.048	261.23	0.000
		18	-0.552	0.022	285.22	0.000
		19	-0.491	0.048	304.93	0.000
		20	-0.430	-0.048	320.60	0.000

ΠΙΝΑΚΑΣ 15 (Αποτελέσματα ελαχίστων τετραγώνων εξίσωσης 2)

Dependent Variable: SDDST-0.91*SDDST(-1)

Method: Least Squares

Sample(adjusted): 1961 2005

Included observations: 45 after adjusting endpoints

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-0.002838	0.013073	-0.217061	0.8292
AEPST- 0.91*AEPST(-1)	0.403505	0.074146	5.441998	0.0000
R-squared	0.407839	Mean dependent var		0.064044
Adjusted R-squared	0.394067	S.D. dependent var		0.038402
S.E. of regression	0.029893	Akaike info criterion		-4.138969
Sum squared resid	0.038424	Schwarz criterion		-4.058673
Log likelihood	95.12680	F-statistic		29.61534
Durbin-Watson stat	1.821600	Prob(F-statistic)		0.000002

ΠΙΝΑΚΑΣ 16 (Κορελόγραμμα εξίσωσης 2)

Sample: 1961 2005

Included observations: 45

Autocorrelation	Partial Correlation	AC	PAC	Q-Stat	Prob
		1 0.058	0.058	0.1634	0.686
		2 0.043	0.039	0.2533	0.881
		3 0.192	0.188	2.1032	0.551
		4 0.224	0.211	4.6976	0.320
		5 0.207	0.197	6.9699	0.223
		6 0.229	0.210	9.8234	0.132
		7 0.161	0.116	11.273	0.127
		8 -0.008	-0.118	11.277	0.186
		9 0.091	-0.080	11.763	0.227
		10 0.090	-0.110	12.254	0.268
		11 0.083	-0.058	12.683	0.315
		12 -0.194	-0.338	15.102	0.236
		13 -0.013	-0.144	15.113	0.300
		14 0.010	-0.065	15.120	0.370
		15 -0.084	-0.041	15.614	0.408
		16 -0.102	-0.013	16.374	0.427
		17 -0.187	-0.082	19.009	0.328
		18 -0.110	0.050	19.954	0.335
		19 -0.098	0.088	20.734	0.352
		20 -0.139	-0.018	22.362	0.321

ΠΙΝΑΚΑΣ 17 (Αποτελέσματα ελαχίστων τετραγώνων εξίσωσης 3)

Dependent Variable: D(SDDST)

Method: Least Squares

Sample(adjusted): 1961 2005

Included observations: 45 after adjusting endpoints

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
D(AEPST)	0.283678	0.077649	3.653326	0.0007
R-squared	-0.315249	Mean dependent var	0.020712	
Adjusted R-squared	-0.315249	S.D. dependent var	0.024785	
S.E. of regression	0.028424	Akaike info criterion	-4.261168	
Sum squared resid	0.035550	Schwarz criterion	-4.221020	
Log likelihood	96.87629	Durbin-Watson stat	1.954851	

ΠΙΝΑΚΑΣ 18 (Κορελόγραμμα εξίσωσης 3)

Sample: 1961 2005

Included observations: 45

Autocorrelation	Partial Correlation	AC	PAC	Q-Stat	Prob
		1 -0.109	-0.109	0.5721	0.449
		2 -0.124	-0.138	1.3309	0.514
		3 0.053	0.023	1.4717	0.689
		4 0.134	0.130	2.3986	0.663
		5 0.143	0.194	3.4809	0.626
		6 0.131	0.225	4.4092	0.621
		7 0.054	0.160	4.5738	0.712
		8 -0.112	-0.076	5.2925	0.726
		9 0.030	-0.064	5.3466	0.803
		10 0.075	-0.074	5.6862	0.841
		11 0.050	-0.046	5.8411	0.884
		12 -0.258	-0.336	10.111	0.606
		13 -0.012	-0.159	10.121	0.684
		14 0.030	-0.089	10.181	0.749
		15 -0.065	-0.065	10.475	0.789
		16 -0.084	-0.037	10.988	0.810
		17 -0.162	-0.092	12.964	0.739
		18 -0.036	0.051	13.068	0.788
		19 -0.063	0.038	13.390	0.818
		20 -0.077	-0.050	13.892	0.836

ΠΙΝΑΚΑΣ 19 (Αποτελέσματα ελαχίστων τετραγών εξίσωσης 4)

Dependent Variable: PEXP

Method: Least Squares

Sample: 1960 2005

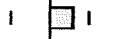
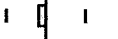
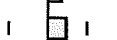
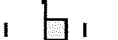
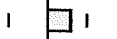
Included observations: 46

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.053422	0.013708	3.897119	0.0004
TAX	0.863898	0.074701	11.56478	0.0000
D00	0.061777	0.023213	2.661277	0.0111
D01	0.119498	0.023377	5.111767	0.0000
D02	0.107093	0.025520	4.196401	0.0001
R-squared	0.983481	Mean dependent var	0.492929	
Adjusted R-squared	0.981869	S.D. dependent var	0.305187	
S.E. of regression	0.041094	Akaike info criterion	-3.443601	
Sum squared resid	0.069236	Schwarz criterion	-3.244836	
Log likelihood	84.20283	F-statistic	610.2399	
Durbin-Watson stat	1.009441	Prob(F-statistic)	0.000000	

ΠΙΝΑΚΑΣ 20 (Κορελόγραμμα εξίσωσης 4)

Sample: 1960 2005

Included observations: 46

Autocorrelation	Partial Correlation	AC	PAC	Q-Stat	Prob	
		1	0.489	0.489	11.753	0.001
		2	0.174	-0.086	13.276	0.001
		3	-0.081	-0.174	13.614	0.003
		4	-0.033	0.127	13.671	0.008
		5	-0.010	-0.018	13.676	0.018
		6	-0.090	-0.165	14.121	0.028
		7	-0.177	-0.083	15.887	0.026
		8	-0.231	-0.096	18.974	0.015
		9	-0.249	-0.150	22.660	0.007
		10	-0.036	0.185	22.740	0.012
		11	-0.120	-0.273	23.653	0.014
		12	-0.190	-0.186	25.987	0.011
		13	-0.322	-0.145	32.940	0.002
		14	-0.204	-0.054	35.814	0.001
		15	0.046	0.109	35.967	0.002
		16	0.084	-0.152	36.482	0.002
		17	0.099	-0.018	37.233	0.003
		18	0.139	0.153	38.755	0.003
		19	0.165	-0.018	40.993	0.002
		20	0.221	-0.037	45.150	0.001

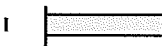
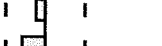
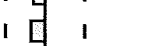
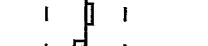
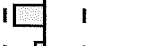
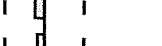
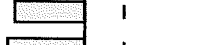
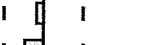
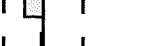
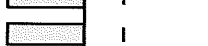
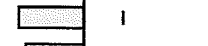
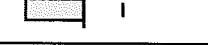
ΠΙΝΑΚΑΣ 21 (Αποτελέσματα των ελαχίστων τετραγώνων τις εξίσωσης 5)

Dependent Variable: PEXP-0.51*PEXP(-1)
Method: Least Squares
Sample(adjusted): 1961 2005
Included observations: 45 after adjusting endpoints

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.033969	0.010919	3.111012	0.0034
TAX-0.51*TAX(-1)	0.784376	0.111497	7.034952	0.0000
D00	0.036866	0.017629	2.091229	0.0429
D01	0.069575	0.017426	3.992650	0.0003
D02	0.049608	0.019722	2.515357	0.0160
R-squared	0.961754	Mean dependent var	0.256630	
Adjusted R-squared	0.957930	S.D. dependent var	0.150855	
S.E. of regression	0.030942	Akaike info criterion	-4.008968	
Sum squared resid	0.038296	Schwarz criterion	-3.808228	
Log likelihood	95.20178	F-statistic	251.4683	
Durbin-Watson stat	1.681578	Prob(F-statistic)	0.000000	

ΠΙΝΑΚΑΣ 22 (Κορελόγραμμα εξίσωσης 5)

Sample: 1960 2005
Included observations: 46

Autocorrelation	Partial Correlation	AC	PAC	Q-Stat	Prob	
		1	0.881	0.881	38.115	0.000
		2	0.793	0.073	69.683	0.000
		3	0.698	-0.063	94.728	0.000
		4	0.580	-0.167	112.42	0.000
		5	0.464	-0.093	124.00	0.000
		6	0.341	-0.107	130.42	0.000
		7	0.203	-0.162	132.76	0.000
		8	0.045	-0.235	132.88	0.000
		9	-0.092	-0.081	133.38	0.000
		10	-0.213	-0.043	136.16	0.000
		11	-0.324	-0.062	142.78	0.000
		12	-0.419	-0.072	154.17	0.000
		13	-0.470	0.083	168.93	0.000
		14	-0.520	-0.046	187.59	0.000
		15	-0.570	-0.140	210.72	0.000
		16	-0.581	-0.023	235.55	0.000
		17	-0.581	-0.048	261.23	0.000
		18	-0.552	0.022	285.22	0.000
		19	-0.491	0.048	304.93	0.000
		20	-0.430	-0.048	320.60	0.000

ΠΙΝΑΚΑΣ 23 (Αποτελέσματα ελαχίστων τετραγώνων εξίσωσης 6)

Dependent Variable: TAX

Method: Least Squares

Sample: 1960 2005

Included observations: 46

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.116189	0.038314	3.032530	0.0041
D00	0.331002	0.046672	7.092083	0.0000
R-squared	0.533392	Mean dependent var		0.339255
Adjusted R-squared	0.522788	S.D. dependent var		0.214807
S.E. of regression	0.148390	Akaike info criterion		-0.935445
Sum squared resid	0.968858	Schwarz criterion		-0.855939
Log likelihood	23.51523	F-statistic		50.29763
Durbin-Watson stat	0.127550	Prob(F-statistic)		0.000000

ΠΙΝΑΚΑΣ 24 (Αποτελέσματα ελαχίστων τετραγώνων εξίσωσης 7)

Dependent Variable: TAX

Method: Least Squares

Sample: 1960 2005

Included observations: 46

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.116189	0.033370	3.481847	0.0012
D00	0.125965	0.066740	1.887412	0.0659
D01	0.244466	0.063111	3.873566	0.0004
R-squared	0.654094	Mean dependent var		0.339255
Adjusted R-squared	0.638005	S.D. dependent var		0.214807
S.E. of regression	0.129241	Akaike info criterion		-1.191287
Sum squared resid	0.718236	Schwarz criterion		-1.072028
Log likelihood	30.39961	F-statistic		40.65555
Durbin-Watson stat	0.141823	Prob(F-statistic)		0.000000

ΠΙΝΑΚΑΣ 25 (Αποτελέσματα ελαχίστων τετραγώνων εξίσωσης 8)

Dependent Variable: TAX

Method: Least Squares

Sample: 1960 2005

Included observations: 46

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.116189	0.021917	5.301311	0.0000
D00	0.125965	0.043834	2.873693	0.0063
D01	0.084541	0.046493	1.818361	0.0761
D02	0.259879	0.034218	7.594852	0.0000
R-squared	0.854256	Mean dependent var		0.339255
Adjusted R-squared	0.843845	S.D. dependent var		0.214807
S.E. of regression	0.084884	Akaike info criterion		-2.012122
Sum squared resid	0.302622	Schwarz criterion		-1.853110
Log likelihood	50.27881	F-statistic		82.05853
Durbin-Watson stat	0.279238	Prob(F-statistic)		0.000000

ΠΙΝΑΚΑΣ 26 (Μερίδιο των Συνολικών Δημόσιων Δαπανών στο Α.Ε.Π.)

	Α.Ε.Π. (1)	Συν.Δημ.Δαπ. (2)		Συν.Δημ.Δαπ./Α.Ε.Π. (2)/(1)
1960	0,422786	0,076740		18,15%
1961	0,470492	0,086296		18,34%
1962	0,474086	0,090799		19,15%
1963	0,522726	0,094304		18,04%
1964	0,565464	0,106741		18,88%
1965	0,620655	0,117122		18,87%
1966	0,659444	0,128728		19,52%
1967	0,696902	0,147154		21,12%
1968	0,740012	0,164444		22,22%
1969	0,814563	0,179047		21,98%
1970	0,877233	0,191125		21,79%
1971	0,941099	0,205842		21,87%
1972	1,026401	0,236578		23,05%
1973	1,101426	0,238660		21,67%
1974	1,061394	0,243373		22,93%
1975	1,120786	0,284293		25,37%
1976	1,192577	0,306805		25,73%
1977	1,235046	0,326941		26,47%
1978	1,315962	0,340626		25,88%
1979	1,365791	0,363311		26,60%
1980	1,390882	0,354851		25,51%
1981	1,389448	0,423796		30,50%
1982	1,396643	0,427036		30,58%
1983	1,401003	0,478909		34,18%
1984	1,439247	0,505728		35,14%
1985	1,484328	0,546432		36,81%
1986	1,509720	0,550111		36,44%
1987	1,502553	0,578867		38,53%
1988	1,569379	0,626760		39,94%
1989	1,608563	0,676795		42,07%
1990	1,600027	0,729299		45,58%
1991	1,663730	0,706120		42,44%
1992	1,669113	0,690408		41,36%
1993	1,646456	0,752851		45,73%
1994	1,698948	0,810233		47,69%
1995	1,743838	0,801716		45,97%
1996	1,779613	0,822348		46,21%
1997	1,839108	0,830142		45,14%
1998	1,896390	0,846453		44,63%
1999	1,958508	0,885581		45,22%
2000	2,036485	0,891924		43,80%
2001	2,111767	0,921228		43,62%
2002	2,190540	0,892808		40,76%
2003	2,282892	0,956156		41,88%
2004	2,360738	1,030453		43,65%
2005	2,446064	1,008777		41,24%

